

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Junius 1.

22. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A kulturpolitikai helyzet történelmi világításban.

(Folytatás.)

Óriási ellentét volt Luther őszinte becsületessége és Kálvin ragyogó tisztasága, meg a római kuria korrumpált pompája közt. És Európa választott. A pápaság a XVI. század elején már alig tarthatta magát a Középtenger partjain.

Az Albigensek ellen támadott a római hatalom. Tüzzel-vassal pusztította ki az új tant és hívőt. Inkvizíciót teremtett. A reformáció ellen védte magát. De csak rövid ideig.

Regeneralta magát az apostoli uralom.

Éppen akkor, midőn éjszakon teljes diadalt ülvén, győzelmű mámorában megpihent a nagy reform-áramlat, a római székbe megint mezitláb vezeklő, szörcsuhájukat még a tiara alatt is viselő, asketa és vas jellemű pápák ültek, a százados küzdelem és uralkodás minden tapasztalataival, VII. Gergely ambíciójával és tehetségével bíró emberek. Megalakult a jezsuita rend s rövid idő múltán, elárasztá ravasz és ügyes követivel az északi polus és egyenlítő minden tartományát.

Sem a reformáció, sem a francia forradalom meg nem dönthették a római egyház alapjait.

Makaulay gyönyörűen mutatja ki, hogy négy-szer támadt fel az emberi szellem e hatalom járma ellen és a pápaság soha sem gyengülve, került ki a küzdelemből.

Nem lehet tagadni, hogy e küzdelem alapokai közt ott volt a hit és a dogma kérdése mindig, de talán soha sem elkülönözve, hanem mindig támogatva és összeszövetve a világi befolyás tekinteteitől is, valaminthogy a pápai politika is kezdettől fogva nem téveszté soha szeméi elől a világi hatalmat.

A pápai politika csudálatos titkai közé tar-

tozott épp úgy a hitbeli, mint a politikai befolyás érvényesítése, mióta fennáll.

Ez a magyarázata annak, hogy a kulturharc voltaképpen soha sem egészen a dogmák, hanem legtöbbször és főleg a politikai erők mérkőzése is.

Lényegében nem egyéb, mint a római egyház küzdelme a teljes szellemi és a mennyiben lehet, világi uralomért.

A legszellemesebb katolikus egyháztörténelmi írók úgy tüntetik föl a dolgot, hogy a pápán mindenestre nagy méltánytalanság történt, midőn 1870. szeptember 30-án a savoyai dynasztia elvette tőle a már megszerzett világi hatalmat; de állításuk szerint, ez a katholicismust s így magát a pápát is, csak mint egy absztrakt igazságtalanság érdekli s mint olyanba bele is nyugodtak; s a katholicismus újkori küzdelme nem is a világi hatalom visszaszerzését tűzte ki célul, hanem igenis: szellemi hatalma visszaállítására joggal törekszik.

Ezt az okoskodást alig cáfolja meg jobban valami, mint maga a pápa, a ki, mióta az olasz király Rómában székel, önkénytes rabbá tette magát a vatikánban.

De megcáfolja ezt a politikai nunciaturák, a pápai diplomácia tényleges léte és egész működése. Megcáfolja a katolikus hierarkhia egész berendezése. Megcáfolja végre maga a hatalom fogalma, mely csak akkor hatalom, legyen bármily «szellemi,» ha tényleg realis, tehát politikai eredményei vannak.

Nem. A pápizmus igazi természetéről, a római kuria világi befolyásáról, épp oly kevéssé mond le, mint történelmi fejlődéséről, multjáról, tradíciójáról, jelenéről és jövőjéről. Nem. Ez egyház egész berendezése, strukturája oly vonatkozásokkal bír, o'ly szerves összefüggésben van a világi hatalom kérdéseivel, a melyeket egyhamar magából kiküszöbölnie, magáról leráznia, még akarva sem lehet.

És a mult, melynek küzdelmeiből annyiszor került ki győztesen; és az a tény, hogy a reformáció, kezdete óta, nem csak hogy újabb tért, kárára, nem foglalt: de sőt a római egyház a földgömbön nagyobb hódítást tett azóta mind annál, a mit valaha vesztett: mindezek némileg igazolni és jogosítani látszanak a catholicismust arra, hogy e törekvéseiből, ezen aspirációiból egy hajszalnyt se engedjen.

Talán még egy második oly lángelmét is, a minő Ranke volt, az övéhez hasonló nézetek kockáztatására bírhattak volna Olaszországban a hetvenes években végbement események.

Tény az, hogy a papizmus talán soha akkora, mert véglegesnek látszó, csapást nem szenvedett, mint Viktor Emmánuel Rómába vonulása által; de csak világi téren.

És kétségtelen az is, hogy a pápaság, ez a világra szóló hatalom, soha sem állott talán jelentékenyebb áramlattal szemben, mint a mit a jelen század uralkodó eszméje: a «Nemzetiségi eszme» indított.

De, kérdés, hogy e hatalom, mely minden létezők közt a legrégebb, ez uralkodó, kit Napoleon erőszakos fogságba vetett, s ki most önmagát kárhoztatja a rab szerepére: minő mértékben marad méltatlan azon erő-mutatványokhoz, melyekkel eddig négyszeri újjászületése alkalmával ejtette bámulatba a világot?

Nézetünk szerint, ezek a historiai reflexiók adják vissza a «kultur-harc» igazi jelentőségét, mely tulajdonkép oly harc, melyet a keresztyénység első századaitól származtathatunk; mely oly stadiumban, midőn a koronkinti erősebb hullámozás a történelmi színpad előterébe állítja (egy jelenetként a drámából) erősebben foglalkoztatja ugyan a világot: de azért nem első s nem utolsó, hanem csak lankadó és erősbülő, folytonos és maig is kétes végű küzdelem; melyben, végre, a pápaság hol támadó, hol védekező, de még soha le nem győzött félként szerepelt.

S valóban, mert a pápaság törekvései képezik e harc fő indokát, a kultur-harc igazi természetét a pápai politika jelleme szabja meg, melynek jelszava: egy lépést sem adni föl a szerzett jogokból; a miből megint következik, hogy a római egyház hitbeli érdekei mindig összeköttetésben jelentkeznek a politikai érdekekkel.

Róma, mely óriási hatalmát egykoron a jezsuita rend által szerezte vissza: megmutatta, hogy saját céljaira épp úgy fölhasználhatta a forradalmat Belgiumban, mint az abszolút monarchiát Spanyolországban; hogy épp úgy képes szövetkezni a torlaszok hőseivel, mint a Schwarzenbergekkel s napjainkban tesz legfényesebb tanúságot arról, hogy mikint lehet a legszebb szövetségben élni egyszerre a szekularizáló francia és az orthodox cári hatalmakkal.

És bámulatos sikereit éppen ennek a politikának köszönheti.

Az a vallás, melynek szellemi legfőbb kicsücsösödését képviseli, olyan, melynek nem csak buzgó, hanem vakbuzgó hivei is mindig aránylag legszámosabban találkoznak a föld minden politikai közületében. S minthogy érdekeinek a konzervatív irányok támogatása leginkább felel meg: mindig bir ezek segélyével olyan érdekszövetséget teremteni, a melyik a vele szemben álló politikai törekvésekkel dacolni képes.

Ezért találjuk a szentszéket rendesen a konzervatív pártok társaságában. De a hol a konzerváció antikatholikus tendenciát testesít meg: ott csöppet sem irtózik a liberálisok baráti jobbától, sőt a forradalmi törekvésekkel is kész szövetkezni, akár felülről, akár alulról, csak származék abból érdekeire előny, vagy legalább semlegesség s csak gyengithesse általuk azokat, a kik sajátos céljainak és érdekeinek útjában állanak.

(Folytatása köv.)

Dr. Deák Albert.

Az országos protestáns tanáregyesület.

A tiszántúli ref. tanáregyesület tavaly mozgalmat indított meg egy országos protestáns tanáregyesület alakítása iránt. E mozgalom, elvileg, csakhamar élénk közhelyesléssel találkozott. (Az erdélyi református és lutheránus tanárkarok mind pártolják.)

A Szatmáron tartott tavalyi gyűlésből egy bizottságot küldtek volt ki alapszabály-javaslat készítésére. E javaslat is elkészült, s most már ennek tárgyalása, egyszeresmind a megalakulás kerül napirendre.

Hiszem, hogy nem kevesen vagyunk, a kik, bárminő elvek alapján létesüljön is az egyesület, tagjai akarunk lenni, s feladatai valóítására tőlünk telhetőleg törekedni fogunk. Annál inkább kötelességünk azonban már létesítésének alapelveihez is őszintén és tartozkodás nélkül hozzászólunk.

Lássuk, hogyan képzei a közzétett alapszabály-javaslat a megalkotandó protestáns tanáregyesületet.

Az egyesület rendes tagjai volnának magyar protestáns intézetek tanárai, önszántukból, egyénenkint, évi tiz korona tagdíjjal.

Az egyesület ügyviteli székhelye hat évenként változhatnék.

Közyűlései évenként más-más intézet székhelyén tartandó vándorgyűlések volnának.

Hat évre választott tisztviselő kara és évenként egy-egy harmadrészben megújítható harminchat tagu választmánya volna. Megjegyzendő, hogy a közgyűlés harminc rendes tag jelenlétében határozni jogosult, tehát a teljes választmány, szükség esetén, kész közgyűlés lehetne.

Intézetek nemei és tudományszakok szerint, országos szakosztályok alakíthatnának az egyesületen belül.

«Az egyesület célja elérésének megkönnyítésére tanügyi folyóiratot ad ki.»

Ennyi az alapszabály-tervben a lényeges tartalom.

Protestáns izlésű gondolatnak nézem benne a székhely-változás elvét és a vándorgyűlésezést.

Tagoknak egyénenkint való önkintes belépése, tisztviselőkar és választmányalkotás, szakosztályok alakítása, mint hasonló egyesületek szervezésének közdivatú elvei, jobb, gyakorlatibb, s szükségünknek megfelelőbb elvek hiányában, törhető, elfogadható határozmányok lehetnének.

Folyóirat fentartása mindenesetre elsőrendű szükségünk egyike.

Részemről így ítélem meg, magában véve, az alapszabály-tervezetet. Ha azonban összemérem azzal az ideállal, melyet magamnak egy, a mi viszonyainknak megfelelő, minden ízében protestáns egyesülésről akarva-akaratlan alkottam: nem tehetem, hogy kifogásaimnak, egy ellenjavaslat alakjában, kifejezést ne adjak.

Mi lehet a célja egy országos protestáns tanáregyesületnek? Bizonyára, nem az, hogy minden áron disszimiláljuk magunkat a nem-protestáns és állami általános tanügyi tényezőitől. A tanügynek legtöbb fontos kérdése olyan, hogy nem lehet, nem is szabad reájok külön protestáns és külön általános magyar állami feleletet, megoldást keresni és adni.

A külön protestáns tanáregyesület feladatai tisztán meghatározható szűkebb körre szorítkoznak: történelmünk követelése, hogy egymásról tudjunk, összetartsunk, együtt érezzünk, egymást biztassuk multunk folytatására, régi becsületünk fentartására, az országos versenyben helyünk megállására. Nem szükség, e részben külön vezérszavakat gondolnunk és hangoztatnunk. A vezérszavakat egész ország hangoztatja. Csak meg kell értenünk, saját nyelvünkre fordítanunk azokat; jól fölfegyverkezünk s megtanulnunk, begyakorolnunk a mozdulatokat és fegyverfogásokat, a melyeket a fejlődött és változott harcolásmód kíván, hogy a diadalban méltó és teljes részünk legyen. E végre, a külön protestáns tanáregyesület hivatása sem több, sem kevesebb, mint egymásnak személyenkint és intézetenkint megismerése, eltérő viszonyaink és eszközeink jóindulatu bírálata, közös eszméink valóítására a legsikerültebb módok fölmutatása. Mindezekre annyival nagyobb szükségünk van, mert nekünk nincsenek jót-roszat egyformásító központi tanügyi hatóságaink. Vándorgyűlések tartásával kétségkívül legjobban

megközelíthetjük a célt. S ennyiben az alapszabály-tervezettel (I. szakasz) egyetértek.

De, a szervezetre nézve már más a véleményem. A vándorgyűlések mellett, azt tartom, nincs szükség sem állandó, sem hat évi székhelyre. Nincs szükség központi tisztviselő karra és választmányra sem. Protestánsokul, már hagyományainknál fogja, félünk a központi szervezet és vezetés ridegségétől, s nem könnyen tűrünk semmiféle hegemoniát. Azt se feledjük, (hisz sok intő példa áll előttünk egyesületeknek épp úgy, mint tanárkarainak élményeiben, beléletében) hogy a gáncs, az osztracismus, a sokféle, akár őseredeti, akár innen-onnan importált, bár rendszerint kifogástalan klasszikus szellemben ápolt becsérelmek és vágyak mindig könnyen dobnak surlási akadályokat a központos szerkezetű egyesületi gépbe. Nem kenőcsli el ezeket a surlási akadályokat az sem, ha a székhelyet minden hat évben feltétlenül változtathatjuk, sőt tán ellenkezőleg. ; mert, a székhely-változtatás sorát meg nem állapíthatjuk előre s a jelzett bajok minden ciklus végén torlódhatnak, kivált ha a többféle, egymást ma még eléggé bizonyára nem ismerő protestáns tanártársak, a mint várni s kívánni lehet, versenyző erélylyel s önbecsérzettel teljesítik kötelességüket.

Tehát, központi és helyhez kötött szervezet nélkül egyesüljünk; és nem a személyenkint való önkintes belépés elve alapján, hanem ős-protestáns típus szerint, a testületeket tekintve individuumoknak.

Röviden elmondom, hogyan képelem ezt.

Egyesületünk legyen a protestáns tanárkarok szövetkezése. Minden egyes protestáns intézet tanártestülete, mint ilyen, lép be. Minden belépő tanárkar, tagjai számának arányában, évenként bizonyos összeget, ötven-nyolcvan koronát, fizetne a szövetkezet céljainak anyagi előmozdítására. Ez összeget összeadhatják a magukéból, de megszerezhetik társadalmi úton is, vagy fizetheti maga a fentartó testület, az mindegy. Legjobb, ha a tanárkarok magukat helybeli közmivelődési tevékenységre testületileg kötelezve, társadalmi úton szerzik meg azt.

A szövetkezetbe belépett mindenik testület évenként két-két képviselőt küldene a szövetkezet közgyűlésére.

E képviselők mérsékelt költségeinek fedezésére a fentartó testületek volnának megkérendők. Protestáns iskolafentartók ily nemes érdekekkel szemben nem is lesznek szűkkeblűek. Utolsó esetben, e kiadás fedezete is társadalmi tevékenység útján volna megszerezhető.

A szövetkezet évi gyűlése mindig más-más protestáns egyházkerület kebelében, azon intézet székhelyén tartatnék meg, a melyet az illető egyházkerület tanárkarai közmegegyezéssel, vagy többségi határozattal erre kijelölnek.

Tagjai a gyűlésnek, a tanárkarok képviselőin kívül, a szövetkezet kötelékében álló mindazon tanárok, a kik a gyűlésre személyesen megjelentek.

Az évi gyűlés tárgyainak előkészítéséről, az egész programról, a gyűlés vezetéséről, a szövetkezet évlaplainak (folyóiratának) az egyesületi év egész folyamában való szerkesztéséről azon egyházkerület tanárkarai gondoskodnak, a melyben az azon évi gyűlés tartatik. Ők választanak tehát elnökséget jegyzőket és szerkesztőt azon

évre, rendszerint a maguk soraiból. Csak a tagdíjak s egyéb évi jövedelmek kezelése volna, célszerűségi okokból, állandóan egy, pl. a budapesti ág. ev., vagy ev. ref. tanárkarra bízandó, oly módon, hogy az ennek kebeléből választott és ellenőrzött pénztárnok, az évente megállapítandó költségvetések értelmében, vegye be a jövedelmeket s fizesse a folyóirat-szerkesztés, kiadás és más tételek számláit.

Minden évi gyűlés tárgyainak megállapításánál az elnökség tekintettel legyen a megelőző gyűlések határozataira, általában az időszerű kérdésekre, kiválón azokra, a melyek iránt protestáns tanári közvélemény alakulása, érvényesülése eminens érdeknek látszik.

Minden gyűlésnek rendes tárgya legyen a helybeli és azon kerületbeli intézetek állapotának, fejlődésének, tanáraik helyzetének, a társadalomhoz s a főtartó testülethez való viszonyuknak ismertetése, érdekeiknek a szövetkezet elfogulatlan nyilatkozataival, szakértői tekintélyével és erkölcsi erejével való támogatása végett.

A gyűlés tárgyalásairól a szövetkezet évlapjai, mint folyóirat, számolnának be a nyilvánosság előtt. E folyóirat ivszáma s megjelenésének terminusai évről-évre volnának megállapítandók. Nyomatásáról, melynek költségeit a várható előfizetéseken fölül, a szövetkezeti tagdíjak fedeznék, az azon évi elnökség és szerkesztő gondoskodik. Hely adandó a folyóiratban a gyűléseken fölmerült elméleti és gyakorlati kérdések fejtegetésének, rovatok nyitandók ismertetések, bírálatok, tanügyi krónika, egyesületi közlemények számára. Oly szaktudományi dolgozatokkal, a melyeknek számára szakközlönyök léteznek, a szövetkezet folyóirata nem terhelendő. A folyóiratról minden belépett tanártestületet, illetőleg, intézetet két-két példány illetne.

A szövetkezet oda hat, hogy akár protestáns kerületenkint, akár, ha lehet, vidékenkint vegyesen, fiókszövetkezetekké is alakuljanak a testületek, vándorgyűléseket tartva, még pedig itt már nem képviseleti tényezőkkel, hanem az érdekelt tagok egyetemes részvételével, a főtartóknak, szülőknak, társadalomnak vendéglátó támogatása mellett. E fiókszövetkezetek saját körükben az országos szövetkezet keze alá dolgoznának. Hivatalos közlönyük a közös folyóirat volna.

Minden egyes tanártestület is, mely a szövetkezetnek tagja, ha szükségét látja annak, hogy intézete székhelyén társadalmi kiható tevékenységet szabályozottan folytasson: erre vonatkozó statutumait az orsz. szövetkezetnek jóváhagyása alá terjesztve, mint annak helyi szerve működhethetnek (az orsz. középisk. tanáregyesület vidéki körei módjára.)

Eddig javaslatom alapvonásai.

Mit várhatok tőle?

Első sorban azt, hogy a szövetkezetbe lépett testületek mindenikében általánosabb, kikerülhetlenebb, tárgyilagosabb lesz ez érdeklődés a felszínre kerülő kérdések iránt, mint volna akkor, ha az egyesület egyes önkéntes tagokból állana, a kiknek tevékenységét egyszerűen nyughatatlanságnak bélyegezheti a be nem lépő társak életfilozófiája.

Várom továbbá azt, hogy e szövetkezet, melyet testületek alkotnak, az Országos Középiskolai Tanáregye-

sülettel, melyet egyének alkotnak s melynek közülünk is számos tagjai lesznek, oly viszonyban fog állhatni, a mely viszonyról fogva egymás érdekköreit és céljait inkább kiegészíteni, mintsem csorbitani és zavarni fogják.

Várom pedig mindenekfelett azt, hogy évenként más-más protestáns kerület feladata levén a szövetkezet gyűlésének vezérletet, anyagot, formát adni, szellemét irodalmi kifejezésre juttatni: a protestáns tanügy fejlődésének erős hullámai egy-egy évtized alatt az egész országot ismételten végigmossák, feloldva, elsöpörve a mi netalán elsöpörni való, de viszont mindenünnen hozva és mindezzel lerakva új és dús tenyészet tápláló elemeit.

Jó lélekkel ajánlom e gondolatokat az általános prot. tanáregyesület létesítésére vállalkozott tiszántúli ref. tanáregyesület intézőinek szives figyelmébe.

Váró Ferenc.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1893. május 28—29.

Elnökölt főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Dr. Kolosvári Sándor, Szász Gerő, dr. Szász Béla, Bartha Lajos, Domokos Antal, Bihari Sándor, dr. Vályi Gábor, ig.-tanácsosok. Dr. Deák Albert ügyvéd, Deák József, pénztárnok, Márkus János, titkár, Bodor Antal, k.-előadó és Kádár János, s.-titkár.

Az ülés megnyitása után, felolvastattak az időközben elnököleg elintézett ügydarabok jegyzékai s a tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétettek.

Ezek után, következett a napirenden levő alábbi ügyek elintézése.

Szabó András és társai, papolci lakosok, felebbezést nyújtottak be az orbai egyházmegyei tanács amata határozata ellen, melyben, beadott panaszuk elutasítása mellett, a kövér oszpora további fölhajtását s az e címen begyülemdő javadalomnak a papi díjlevélbe való fölvételét rendelte el. Ig.-Tanácsunk e fölebbezést, a fölkért összes tárgyalási iratok kapcsán, fölülvizsgálván, minthogy a kövér oszpora kirovása, annak idején, törvényesen hajtattott végre s mert e javadalmi tétel a papi díjlevélből csak tévedés folytán maradt ki: az egyházmegyei tanács határozatának helybehagyásával, felebbezőket elutasította.

Lakatos Imre és két társa, köbölküti lakosok felebbezése folytán, görgényi egyházmegyénk esperesének amaz intézkedése, mely szerint nevezettek, presbiteri állás el nem fogadása miatt, 3—3 frt. birság, illetőleg, felmentési díj megfizetésére köteleztettek: megváltoztatott, mert egyházi törvényeink ily birság kirovására az egyházközségeket föl nem jogosítják s mert főként az állomás elfoglalására birsággal való fenyegetéssel presszionált presbiterektől hasznos működést úgy sem várhatni.

A sárpataki egyházközség felebbezése folytán tárgyalattott az ottani tanító nyugalomba lépése folytán megállapítandó új tanítói díjlevél kiállítási ügye. Ugyanis, az egyházközség az eddigi tanítói fizetés tekintélyes részét egy második tanítói állás szervezése céljából tőkésíteni akarja s az újonnan választandó tanító részére annak csak egy részét (háromszázötven frt.) kívánja díjlevélileg biztosítani, míg az egyházmegyei tanács akkint

határozott, hogy az előbbi tanítói fizetés meg nem csonkítható, de, ha az újabban megejtendő becsü alapján az előbbi tanítói fizetésnél nagyobb összeg kerülne ki: a fölösleg tőkésíthető. Ig. Tanácsunk mindkét határozatot feloldotta s útasította az egyházközséget, hogy az újabb becsüt a kataszteri tiszta jövedelem alapján hajtsa végre s az új díjlevelet a nyerendő eredménynek megfelelően állítsa ki, nem levén az ellen kifogása, hogy a tagosítás folytán újabban nyert négy hold szántó jövedelme, mint a mely a régi kántortanítói fizetéshez úgy sem tartozott, a kitüntetett célra tőkésíttessék.

Bíró József és neje, helybeli lakosok életjáradék biztosítása iránti kérése, kellőleg fölszerelve nem levén, át-tétetett főt. püspök aához, javaslatétel végett.

Koltó-katalini egyházközségünk kérésére megengedett, hogy az iskolaépítésre felhasználandó magtári és orgona-alapi rész-tőkék nem rovatál, hanem a fenmaradó tőkék kamatainak tőkésítése által restituáltassanak.

Az egyházkerületi közalap tulajdonát képező külmagyarutcai telken folyamatban levő építkezéseknél némi változtatások szüksége állott elő, melyekre vonatkozólag az építő-vállalkozó és az építést felügyelő mérnök szabályszerű terveket terjesztettek elő. Ig. Tanácsunk e tervek helyességéről s a célba vett módosítások szükségességéről meggyőződván, az építési engedélyt megadta s az építettő bizottságot útasította, hogy a kivétel iránt intézkedjék.

Ezzel kapcsolatosan, jóváhagyó tudomásul vétetett a házfelügyelő gondnok ama jelentése, miszerint az egyházkerületet perrel megtámadott egyik bérlővel birói egyezséget kötött s ennek rendjén a nevezett bérlő lakásából elvett lakrészek kárpótlásául egynegyed évi ház bérért elengedte s husz frt. eljárási költséget fizetett.

A kölcsönügyi szigorló-bizottság előterjesztése folytán, lörincfalvi egyházközségünk ama kérése került tárgyalás alá, melyben a közalaphól fölvenni szándékolt kölcsöne után a $\frac{3}{4}\%$ kezelési költség elengedését kéri. Mint-hogy azonban a kölcsönügyi szabályok ily kedvezmények nyújthatását kizárják: Ig. Tanácsunk a kérést nem teljesíthette.

Főt. püspök aának, mint a Kolozsvártt felállítandó ref. theol. alap képviselőjének a kolozsvári egyházközséggel kötött ama szerződése, mely mellett a nevezett egyházközség «három lilium» nevü telkét 20,000 frt. vételár mellett a theol. alap részére megvásárolta, megerősített s a telek átíratása, valamint a vételárkifizetése iránti intézkedések megtétettek.

Jóváhagyatott és megerősített, továbbá:

a zilahi kollégium előjáróságának ama határozata, melylyel Uy Bálint, tornatanítót, állásában véglegesítette;

kolozsvári kollégiumunk előjáróságának határozata, mely szerint a dr. Csernátoni Gyula eltávozásával megürült német-magyar nyelv és irodalmi tanszéket, a fenfor-gó szükséghez képest, klaszszika-filológiai tanszékké kívánja átváltoztatni s így még az év folyamán betölteni. A pályázati hirdetés, aug. 15-diki véghatáridővel közzététetni határozatott;

ugyancsak kolozsvári kollégiumunk előjáróságának azon határozata, melylyel a gimnáziumi és elemi iskolai

tandíj és benlakási költségek mérsékelt fölemelelését határozta el.

Örvendetes tudomásul vétetett s az érdekeltekkel közöltetni határozatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak az 1891. 43. tc. végrehajtása tárgyában kiadott körrendelet módosítását tartalmazó ama rendelete, mely szerint, a tanulók által fizetendő 15 kros nyugdíjalapi járulékok fölszedését csak azon iskolákra korlátozza, melyeknek tanítói az országos nyugdíjintézetbe föl vannak véve; nemkülönben ama leirata, melylyel a zilahi kollégiumra kirovott 810 frt régi iskolafentartói díj törlését engedélyezte.

Makfalvi egyházközségünk indokolt kérésére, az ot-tani leányiskola községi segélylyel való kibővítése engedélyeztetett.

Torda Aranyosvármegye tanfelügyelőjének kérésére, a tanfelügyelői felhívások gyors és pontos teljesítésére iskolaszékeink körlevélileg figyelmeztetnek; Küküllő-megye alispánjának megkeresése folytán pedig a közegés-ségtannak népiskoláinkban való tanítása elrendeltetik.

Hétfalusi körlelkézségünk ismételt kérése, 400 frt. kölcsön oly módon leendő kiútalása iránt, hogy ezen összeg kamatait valamely központi segély-alap hordozza, teljesíthető nem volt, minthogy nevezett egyházközség eddig is aránytalanul magas központi segélyt élvez.

Zilahi egyházközségünk ügyviteli és tanácskozási szabályzata némi módosításokkal megerősített.

Brassói egyházközségünknek az egyházkerületi közgyűlés által kimondott körlelkézséggé szervezkedés alkalmából kiállított körlelkészi díjlevele és útasítása megerősített s a pályázati hirdetés közzététele elrendeltetett.

Széki egyházmegyei esperes aa. kérésére, a visai volt pap, néhai Gáspár Lajos részére megszavazott 50 frt. konventi segélyösszeg, a jelenlegi segédlelkész, Gáspár János, részére kiadatni s erről a főt. és mélt. egyetemes konvent-hez jelentés tétetni határozatott.

Végül, Br. Radák Ádám, patronus aanak, a kolozsvári és m.-vásárhelyi leányiskolák javára tett 400—400 frtos kegyes alapítványaiért, mély köszönet szavaztatott s az alapítvány-tételről az érdekelt egyházközségek értesíttetni határozatottak.

Ekkor az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítése után, bezáratott.

r. s.

Az egyházmegyéből.

A deési egyházmegyéből.

A deési ev. ref. egyházmegye folyó évi május 7-ikén tartotta tavaszi közgyűlését Deésen.

A gyűlés lelkész-tagjai szép számmal voltak jelen, míg világi tagjai, azok kivételével, kik minden gyűlésen jelen szoktak lenni, most is távol maradtak, holott ezelőtti években, a gyűlés világi tagjai is, egyházmegyénk ügyei iránt meleg érdeklődést tanúsítottak, nemcsak mindannyiszori megjelenésükkel, de a tárgyalás rendén, nézeteiknek kifejezésével is.

A gyűlésen jelen lévő tagok most is meggyőződhetek arról, hogy egyházmegyénk életében csendes és sikerre vezető munkásság s így a belső megerősödés terén határozott előhaladás észlelhető.

A tárgysorozatnak részben letárgyalása, s az egyház-megyei tanács által végzett ügyeknek jegyző afa által lett előterjesztése után, a templomba összegyűlt közgyűlési tagok s a kellemetlen idő miatt kevés számú közönség lelki épületének erősítése végett, ifj. Musnai Pál, hidalmási lelkész aa. szép imában emelkedett a segedelem és áldás örök forrásához.

Ima után a 19 zsoltár 2—5 versei alapján, erős hit-től, mély meggyőződéstől áthatott, a hallgatóság figyelmét mindvégig lekötött, szép előadással fejtegette, hogy a költő-
király a természet templomában isten hatalmát szemlélve, megalázta magát s így a jó keresztyénnek, ki jóságát, gondviselését érzi, méltán ajkaira kell venni: «áldjad én lelkem az urat.»

Istentisztelet után, a tagok a tanácskozási terembe összejöve, legelőbb egyházmegyénk közszeretben álló, öreg esperesének jelentését hallgatták meg. Terjedelmes munka. Az egyházmegye anyagi, szellemi ügyeinek híu képét tárta föl apró részleteiben. Úgy végig hallgatva, tiszta képállott előttünk, de, részleteibe tekintve, sötét vonásokkal is találkozunk.

A lelkészkar nagy buzgósággal munkál s így az egyes egyházak úgy anyagi, mint szellemi téren örvendetes haladást jeleznek.

A vallásérkölcsei élet, az egyházas érzélem hiveinkben nem csökkent; lelkészek és hívek között állandó szeretet volt. Iskolakötelesek az iskolát járják; a haladás szembetűnő.

Csendesen, de előre megyünk.

Nagyobb építkezés a múlt évben csak M.-Láposon történt. Ezen egyház buzgó és áldozat-kész tagjai egyházuk anyagi jövője biztosítására vonatkozó törekvésüknek a múlt évben is szép jelét adták, mennyiben egy szép emeletes ház, alól bolthelyiséggel, mely az egyház kamatozó tőkét több mint ötezer forinttal nevelte, melybe az egyháznak csak 3000 forintja van beépítve, a többi a hívek buzgósága pótolta.

Mint egyházához, magyar nemzeti érzelméhez szívósan ragaszkodó nép, elismerést érdemel. Éljen és erősödjék, mint a magyar nemzeti szellem védvára!

Számban és erőben is szaporodtunk, mert a magyar-köblői egyház, hol 22 évig volt a papi állomás ürességben, a jobbák áldozatkészsége s a hívek törekvése által a múlt évben, Csákány Miklós, fiatal lelkész afa személyével lett betöltve.

Reményünk van, hogy úgy az egyházközség, mint egyházmegyénk benne egy hivatását érző, azt teljesíteni szerető

ügybuzgó fiatal papot nyert. Minden jó törekvését kísérje isten segedelme!

Özvegy-árvai gyámpénztárunk növekedett; fokozottabb mérvben fog fejlődni azon esetben, ha a tervezett szabályrendelet életbe lépend, mely évi befizetésre kötelezi a részvényeseket. Tőlünk függ, hogy szegény özvegyeink korszójában többecske olaj legyen. E tekintetben nem beszélni, hanem határozottan akarni és tenni kell. Ha a létező nyomoron segíteni akarunk, a kis erőket lassankint nagy erővé kell összegeznünk, azaz, a jóért, üdvösért, jóra és üdvösre az áldozatot meghozni, kötelességünk.

Az országos közalapra, a bevallási összeg a múlt évihez mérve, növekedést mutat; körlelkészeink az elszórt csontokat elismerésre méltóan szedegetik össze; a múlt hiányait a választottak feltűnően javítgatják.

Az esperesi jelentés, ilyen képet állítva a közgyűlés-elé, tudásul vétetett, és esperes afaának, buzgóságáért, elismerés nyilvánított.

Ha az örvendetes mozzanatokról említést tettem, azt sem hallgathatom el, hogy a testületi szellem ébren tartására nagy mérvben befolyó Papi Értekezletünk hallgatólagos abbanhagyása, a szellemi munka szeretete iránti közönyünket jelzi; pedig ha ez nem így volna, bizonyoságot tennénk arról, hogy a mi éltető levegőnk az evangyeliumi szabadság, a tudomány szeretete, ezzel nagyon előmozdítanak egymásnak jóró törekvését, hallgatóinkat magunk és egyházunk iránti szeretetre buzdítani s így a nehézséget oszlatva, a világosságot megkedveltetni.

Papi Értekezletünk föllendülése örvendetes haladás leend, tehát ne engedjük aludni, hanem életre ébreszteni.

Végül, közgyűlésünk Nagy László, egyházkerületi közügy-igazgatónak, ki közszeretben álló öreg esperesünk ötven éves papságának múlt évben tartott jubileuma alkalmával személyesen szerencsételtett s özvegyeink javára tett adományával egyházmegyénk aranykönyvébe nevét megörökítve, tiszteletbeli közgyűlési taggá választott, közgyűlés elvesztése feletti fájdalomának jegyzőkönyvileg adott kifejezést, kimondván, hogy egyházmegyénk nevében, özvegyéhez részvét-nyilatkozat intéztessék, melynek megküldésével jegyző afa. bízott meg.

Ezzel a gyűlés beveződővén, eloszlott. p. n.

TÁRCA.

A székely-udvarhelyi ref. kollegium története 1876-tól 1893-ig.

(Felolvasatott az erdélyi ev. ref. kollegiumok tanárainak 1893. május 15, 16 és 17-ik napjain Sz.-Udvarhelytt tartott rendes értekezletén.)

(Folytatás.)

Kezdem a róm. kath. főgimnáziumon. Ennek 16 év-ről 2401 beirt tanulója van kimutatva, miből egy évre éppen 150 esik, melynek 2.5%-a vallásra nézve református. Érettségire jelentkezett összesen 145 növendéke, évenként tehát 9 tanuló, kik közül jeles bizonyítványt nyert minden 100-ból 12, jót 13, elégségest 56, megbukott 19.

A reáliskolának az 1876. és az 1893. közt eltelt 17 év alatt, az előkészítő osztályt nem számítva, föl van jegyezve 1911 növendéke, e szerint, az átlagos évi létszám itt 112-

re rug, melynek 50%-a református vallásu, de oly megosz-lással, hogy míg p. o. 1876-ban az összes 120 tanulóból 80, azaz, 66.6% volt református, addig az 1891/2 évben a 107-et tevő összes létszámból csupán 37, vagyis 34% tartozott hitfelekezetünkhez. A főreáliskolában az első érettségi vizsgálatot 1877-ben tartották meg; az innen számított 16 év alatt érettségire jelentkezett 127 ifju, évenként tehát 8; a je-lesek százaléka itt 14, a jóké 16, az elégségeseké 51, a bu-kottaké, mint a kath. gimnáziumban, 19.

E szerint, azt, hogy a kollegium a helybeli három közép-is-kola közt a legnépesebb, az is mutatja, hogy főgimnáziumunkban a főzelebbi 16 év alatt éppen annyi növendék tett érettségi vizsgálatot, mint a kath. főgimnáziumban és az állami főreáliskolá-ban együtt véve.

E kitérés után, forduljunk ismét intézetünkhez.

Tanulóink, honosságuk szerint, 1876-ban akkint oszoltak meg, hogy 13% helybeli, 38% udvarhelymegyei, 40% háromszékmegyei, 9% pedig Maros-Torda, Nagy-Küküllő és Fogarasmegyéből való volt. Tanítványainknak fele része a városról és a megyéből, fele pedig más megyéből, leginkább Háromszékmegyéből jött akkor iskolánkba. Az 1892. évben e tekintetben lényeges változás állt be, mert ekkor minden 100-ból helybeli 25, udvarhelymegyei 51, más megyéből való 24 tanuló, tehát, alig egy negyedrésze a tanulóknak lakott megyénken kívül. 17 év alatt közpszámítással gimnáziumunk népességéből 14% volt városunkbeli, 48% udvarhelymegyei, 38% más megyebeli.

Nemzetiség és vallás tekintetében téve e 17 évről számítás, kitérünk, hogy tanítványaink 98.1%-a magyar, 1.1%-a román, 0.8%-a német, ennél fogva, a miénk az egész országban egyik legmagyarabb középiskola; vallásra nézve református 90%; róm. kath. 3.05%; unitárius 2.08%; lutheranus 2%; gör. keleti 0.09%; görög katolikus 0.4% és végül izraelita szintén 0.4% volt.

Az 1887/8—1891/2. iskolai évekről felvett öt esztendői átlag szerint, a gimn. tanulóknak 66.7%-a rendes életkorú, 33.3%-a rendesenél magasabb életkorú volt. A rendes életkoruk közé számítottam az I. osztályban a 10—12 éveseket, a II-ikban a 11—13 éveseket és így tovább; az ezeknél idősebbeket magasabb életkorúknak vettem, a kik leginkább falusi földmives szülők gyermekei közül kerülnek ki.

Ugyanezen időre eső öt évi átlagos számítás kiderítette, hogy a szülők foglalkozását tekintve 39% őstermelő (birtokos, földmives); 8% iparos, vállalkozó, kereskedő; 1.6% magántisztviselő; 48.4% értelmiségi (pap, orvos, tanár, ügyvéd, állami, megyei, vagy községi tisztviselő, tanító); 3% személyes szolgálatot tevő.

Ugyancsak az utóbbi öt évről vett adatok szerint, csak magyarul beszél minden 100 között 92 tanuló, magyarul-németül 6, magyarul-románul Ezek a számok azt mutatják, hogyha csakugyan igaz az a mondás, hogy nyelvében él a nemzet, akkor itt, hazánk e keleti pontján, a nemzetet az elkorcsosulástól féltetni, éppen nem lehet; mintha csak tudná, hogy az idegen élő nyelv idegen gondolkodást, idegen izlést, idegen embert és nemzetet szül, úgy idegenkedik az anyanyelvét is csak provinciális kiejtéssel beszélő némely szegényebb sorsu székely fiú az előtte teljesen idegen s éppen ezért nehéz német nyelvtől. Ezelőtt három évvel történt, hogy a kollegiumunk meglátogatására kiküldött miniszteri megbízott egyik, nem éppen alsóbb, osztályban a német nyelvi órán megjelenván, a felelésre felszólított eredeti háromszéki fiúhoz, kinek sehogyan állott rá a nyelve a német szóra, tréfásan ezt a kérdést intézte: »Können Sie deutsch?« — Nichts deutsch« — lőn rá a jóhiszeműleg adott felelet.

Magaviseletből ugyancsak az 1887/8. iskolai éven innen eső idő alatt jó (első foku) osztályzatot nyert átlag 90%, szabályszerűt 8%, és kevésbé szabályszerűt 2%, minden esztendőben.

Leckeórát mulasztott évenként közpszámításban minden 100 közül 74, egyetlen órától se maradt el 26 tanuló; az igazolt órákból egy-egy mulasztóra 25 esik. Az igazolatlan óramulasztások annyira megapadtak, hogy p. o az 1891/2. tanévben csupán 21 igazolatlan óramulasztás történt az egész gimn.-ban.

Mielőtt az elemi iskolára térnék, megjegyzem, hogy a régebbi fokozás szerint használt kitűnőt jelesnek, a jelest jónak, az I. rendűt pedig elégségesnek vettem a táblás kimutatásban.

Volt időszak, melyben az elemi tanulók száma 10-el meghaladta a gimnáziumnak 147-re menő létszámát: 1876-ban. Ezután a gimn. tanulók száma évről-évre fokozatosan emelkedik, az elemistáké ellenben esik, egészen 1888-ig; ekkor 206 gimn. tanuló mellett, 125 elemi tanítványunk volt. 1890-ben az elemi osztályokban a tanulók létszáma a minimumra szállott le: csak 112 növendék iratkozván be; ettől kezdve ismét emelkedőben van a létszám.

Á lefolyt 17 év alatt a négy osztályu elemi iskolába 2169 növendék járt; ebből egy-egy esztendőre 128 tanuló jut. Kollégiumunk elemi és gimnáziumi osztályaiába 5166 tanuló iratkozott be az utóbbi 17 évben s így a tanulók összes létszáma évenként 304-re tehető.

(Folytatása következik.)

Gönci Lajos.

Különfélék.

= **Megszoktuk, hogy az ultramontan sajtó,** a Lepsényi és konszorteseik, kigyót-békát kiáltanak ránk. Természetes, hogy komolyan gondolkozó ember ezeket komolyan soha sem vette, csak sajnálni lehetett mindig, hogy habár más hitet vallunk, de mi ellenségeknek nem tartván magunkat, tisztességtelen dolognak tartottuk azt a szertelen gyűlölködést. De, a mit most cselekszik meg egy «Bus Magyar» a lefolyt egyetemes zsinattal, az már igazán szánalomra méltó aberráció. «Zönge m é n y e k»-nek nevezi versbe foglalt hitványkodásait, melyek még a ponyva szeméjénél is szemebetebbek. Komáromban nyomták. Igen sajnáljuk, hogy a dunántúliaknak jutott a kétes szerencse, hogy Lepsényivel egy gyékényen áruljanak.

= **Roth Pál, a deési egyházmegye algonok,** ki egyházas gondolkodásával, buzgóságával igen tevékeny tagja és széles körben jól ismert alakja volt közéletünknek, május 23-án, hosszas szenvedés után, meghalt. Az utolsó években már láthatólag hanyatlott ereje; sorsa az őszi hervadás volt, mely hivatásának betöltése után pihenni tér. Pihenése legyen csendes!

= **Megjelent «Ötven év a róm. kath. egyházban»** című munka III. kötete. Irta Chiniquy Károly. Ára 1 frt. 30 kr. Fordította Révész Mihály. Igen alkalmas mű arra, hogy a babonára hajló nép szeméről eloszlassa a hályogot, és bepillantást vehessen abba a műhelybe, melynek neve: róm. kath. egyedül idvezítő egyház.

A következő füzetet vettük: Beköszöntő egyházi beszéd, irta és a kassai ev. ref. templomban elmondta Révész Kálmán. A beszéd igen jó benyomást keltett bennünk, a mint elolvastuk. Olyat, mely arra jogosít, hogy a kassai egyház megnövekedő erejét és kiválóságát reméljük. Üdvözöljük a szerzőt az új ponton, a hegyen épített városban.

= **Királyi tanácsos,** Szilágymegye alispánja, nagys. Szikszay Lajos ur és kedves nője, Nagy Ágnes urasszony, egy gazdagon aranyozott habos kék selyem urasztali takaróval ajándékozták meg egyházunkat. A midőn szivemből kívánom, hogy az ég ura éltesse még soká a nemes szívű adakozókat, fogadják hiveimnek is általam nyilvánított hálás köszönetét. Szilágy-Sámson, 1893. május K o z m a F e r e n c, ref. pap.

= **Nyilvános köszönet.** Kedves köteleiséget teljesíték, midőn a nyilvánosság előtt is úgy magam, mint egyházam nevében forró köszönetet mondok azon Oláhországban élő, de egyházunk iránt nemesen érző honfiainknak, kik

szegény egyházam újból építendő temploma alapjához fillérekkel hozzájárulni, sziveskedtek. Névszerint: Hajdu András 40 frank, Ambrozy Árpád 10 frk. Fejes Dénes és neje 5 frk. Szörnyü Mihály és neje 5 frk. Erdő Sándor 5 frk. Keresztély Márton 4 frk. Nagy István frk. Bara János 2 frk. Gelei Dénes 2 frk. Dávid Deák János frk. Kapca Pál 1 frk. Karácson Sándor 1 frk. Kovács János 1 frk. Csengeri Béla 1 frk. Dávid András 1 frk. Mikulik János 1 frk. Né-

met Gábor 1 frk. Ápril 30-án begyűlt persely-pénz 12 frk. 75 bán. Összesen, 96 frank, 75 bán; magyar pénzbe átváltva: 47 frt. 28 kr. Pünköszt szombatján tkts. Zudor Elek, bulldogult fia emlékére és isten háza iránti szeretetének látható tanujelekit, egy 36 forint értékű selyem urasztali takaróval ajándékozta meg egyházamat. Fogadja nemes szívü adakozó egyházközségem nevében halás köszönetemet. Losádon, 1893. május 23-án. Kovács Lajos, losádi ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

1226—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollegium mélt. tt. Elöljáróságának.

A közoktatási m. kir. miniszter f. évi ápril 30-án, 15,461. sz. a. kelt leiratban tudatja, hogy az 1891. évi november 29-én, 52,266. sz. alatt kelt intézvénye szerint, azok a szerb g. kel. vallású tanulók, kik más jellegű középiskolába járnak, vallási kötelmeik teljesíthetése végett, a fönt idézett intézvényben megjelölt napokon kívül, még a gör. kel. nagypénteken is fölmentendők az iskola látogatásától.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt, 1893. május 20.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1227—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollegium mélt. tt. Elöljáróságának.

A közoktatási m. kir. miniszter f. évi ápril 30-án, 18,524. sz. alatt kelt leiratban, nyilvántartás végett, tudatja, hogy a hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium igazgató-tanácsának indítványára Ferency Zoltán (szül. Aranyos-Medgyesen 1875. évi márc. 21-én, ev. ref. vallású) hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnáziumi VII. oszt. tanuló, egyik tanárának tetteges bántalmazása miatt, az ország összes középiskoláiból kizárta.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvárt, 1893. máj. 20.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1195—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi nagytiszt. Esperes urnak és felekezeti iskoláink összes tanítóihoz.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur önmagmértőségétől, idei 5445. sz. a, az alábbi megkeresést vettük:

Az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetén való segélyezéséről szóló 1891. évi XIV. t. c. alapján szervezett kerületi betegsegélyző pénztárak székhelye sokszor távol esik a pénztárhoz tartozó területen levő egyes községektől. Szükségessé vált tehát, hogy a pénztár székhelyétől távol lakó tagok a járulékokat az igazgatóság által kijelölendő, ott lakó bizalmi személynél fizethessék be, ki is a nála begyűlt összegeket a kerületi pénztárba szolgáltatná be.

A berületi betegsegélyző pénztárak főleg azon irányban igénylik ily bizalmi férfiak közreműködését, hogy a községbeli kisiparosok és kereskedők részéről az alkalmazottak után fizetendő csekély heti járulékokat, az illető bizalmi személy összegyűjtene és időnkint, egy, vagy két hetenkint, a kerületi betegsegélyző pénztárhoz beszovaltatná. Esetleg a kerületi pénztár az illető községben megbetegedett tagnak ellenőrzésével s az ezen tagnak járó táp pénz kifizetésével is megbizhatná a bizalmi férfit.

Minthogy kisebb községekben a néptanítók hivatali kötelességeiknek elmulasztása nélkül teljesíthetik ezen teendőket s a részükre megállapítandó mérsékelt díjazással javadalmukat gyarapíthatnák, ugy a tanítók, mint a betegsegélyző pénztárak érdekében kívánatos, hogy oit, a hol a tanítás sikerének kockázata nélkül lehetséges, az elemi népiskolák tanítói a kerületi betegsegélyző pénztárak érdekében közreműködjenek, illetőleg, hogy az említett teendők végzését vállalják. Az egyes tanítók megbízása iránt majd a kerületi pénztárak igazgatóságai fognak intézkedni, szükséges azonban, hogy a felekezeti iskoláknál, az illető felekezeti hatóság, ál-

lami és községi iskoláknál pedig a kir. tanfelügyelő írásbeli engedélyét mutassák föl.

Tisztelettel fölkérem a főtiszt. Főhatóságot, hogy az előadottakhoz saját hatáskörében intézkedni s a tanítók részére szükséges írásbeli engedélyeket minden egyes esetben külön megadni méltóztassék.

Megjegyzem, hogy mindig az illető pénztár igazgatóságának belátásától s a szükség beállításától fog függni, hogy mely községben bizassék meg a tanító az említett teendőkkel, ugyancsak az igazgatóság fogja megállapítani a díjazás nagyságát a fenforgó körülmények szerint az elvállalt teendők kisebb, vagy nagyobb mérvéhez képest.

Ehez képest készséggel megengedi Ig.-Tanácsunk t. tanító aai-nak, hogy a szóban forgó megbízást, felszólítástuk esetén, elvállalhassák s utasítjuk őket, hogy a szükséges írásbeli engedélyek kiadása végett, nt. Esperes aai-hoz forduljanak, kik is a kért engedélyeket kiszolgáltattni, vagy ha annak kiszolgáltatása ellen alapos kifogásaik vannak, a kérést saját véleményük kapcsán Ig.-Tanácsunkhoz sürgősen fölterjeszteni, fölkéretnek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvárt, 1893. május 10.

Márkus Fános,
titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1134—1893.

PÁLYÁZAT.

A s.-szentgyörgyi ev. ref. székely Mikó-kollegiumnál az 1893/94. tanév kezdetére betöltendő a következő tanári állomások:

1. Vallás-tanári; fizetése 600 frt.
2. Klasszika-filologia helyettes-tanári; fizetése 800 frt.
3. Ének-zene-tanári; fizetése 400 frt.

Ezen állomásokra képesített egyének fölhivatnak, hogy képesítési okmányaikkal fölszerelt folyamodványaikat folyó év június 20-ig a kollegiumi Elöljárósághoz nyujtsák be.

A sepsi-szentgyörgyi ev. ref. székely Mikó-kollegium Elöljáróságának, 1893. május 13-án tartott üléséből.

Dr. Székely Bendeguz,
igazgató.

1123—1893.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés 1892. évi 50. sz. határozatával szervezett brassói körlelkészi állomásra ezennel pályázat hirdettetik.

A körlelkészséghez tartoznak a brassói anya- és a b.-újfalusi, holtövényi, feketehalomi, keresztyénfalvi, rozsnyói, vidombáki és volkányi szorvány-egyházak, a melyekben a kinevezendő körlelkésznek, a körlelkészi részletes útasításban megjelölt funkciókat és látogatásokat végezni s ezen felül az állami főreáliskolában heti nyolc órán át hittant tanítani, kötelessége.

Javadalma, a templom mellett épült díszes új papi lakáson kívül, 1040 frt., egyezernyven forint, készpénz, az egyházközség pénztárából havi egyenlő részletekben felvehetőleg; 1½ hold szántó haszonélvezete és a stóla.

Pályázati határidő 1893. július hó 1, a meddig is a kellőleg fölszerelt folyamodványok főt. Szász Domokos püspök, aához küldendők.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának, Kolozsvárt, 1893. május 29-én tartott üléséből.

Márkus Fános,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Junius 8.

23. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A kulturpolitikai helyzet történelmi világításban.

(Folytatás.)

II.

Azt hisszük, hogy az elmondottakban megközelítettük a feleletet arra a kérdésre is, hogy van-e tehát kultur-harc Magyarországon?

Igen is, a helyzet egy cseppet sem rosszabb, sem jobb, mint volt a negyvenes évek Magyarországának helyzete, vagy Németországé 1838-tól 1878-ig.

Csodálatos, hogy oly kevés embernek jut eszébe, visszalapozni egy pár levelet a történelemben, holott a magyar kultur-politikusra nézve alig van érdekesebb és tanulságosabb valami, mint a klérus jelenlegi viselkedését összehasonlítani az akkorival.

Avagy, lehet-e a jelenlegi kormány és Csáky gróf gigászi munkáját, lehet-e a magyar főpapság, és a magyar főrendiház állás-foglalását kellő mértékben méltányolni a nélkül, hogy e tekintetben ne vessünk egy pillantást a harmincas és negyvenes évek diétáira, a vegyes házasságok kérdésére, az akkori rendek, főrendek, és közvélemény, meg a katolikus érdekközösség állás-foglalására, a század uralkodó áramlatával szemben? Meg lehet-e értenünk a máai idők küzdelmeit e küzdelem kezdetének ismerete nélkül? Lehet-e e küzdelmet egész jelentőségében felismerünk a nélkül, hogy a vele párhuzamos és sok tekintetben annak motiválására befolyt német «kultur-harcra» egy futó pillantást ne vessünk?

Előbbi fejtegetéseink során, a mennyire szerfölött szűk, s így is túlon-túl igénybe vett terünk engedte, érintők, hogy a kultur-harc voltaképpen a pápaság, a klerikalizmus harca azon tényezőkkel, melyek az általa birt hatalmi kört csorbitani képesek.

Az albigensek nem ismerték el a pápai tekintélyt. Bukniok kellett. A reformáció elhódította Éjszak- és Közép-Európát Rómától: a jezsuita légio

szerveztetett ellene. A francia forradalom megtagadta a vallást, az istenség lételét magát: nyomában kelt a «szent szövetség» és e század elején érezhetőleg megerősödött a katolikus befolyás.

Végre, kibontakozott a jelen század eszméje a homályból a nemzetiségi eszme.

És a pápaság nem csak korán ismerte fel benne egyik legnagyobb ellenségét, hanem sajnosan tapasztalta is hatalmát.

Ez az eszme nem csak népeket hozott eddig nem ismert forrongásba; nem csak trónokat ingatott meg, és emelt följük párvenüket az ismeretlenség homályából; hanem nemzeteket teremtett, és birodalmakat alkotott, és egyik ily műve: az olasz királyság által talán minden eddigi között a legfájóbb sebet ütötte a pápaságon: elvette tőle világi birtokát.

A nemzetiségi eszme különben sem összhangzó a katolicizmus, még kevésbé a pápaság érdekeivel.

Emez, létele óta, legszivesebben látná az egész civilizált világot egy hatalmas szellemi birodalomban (természetesen a pápa jogara alatt) egyesítve; amaz még jobban szembetűnővé tette és kiélestitte a civilizált világ nemzetiségenkinti tagozatát. A pápák mindig szívesen látták a világ nivellirozódását (már csak azért is, hogy a világi uralkodók alakjai minél inkább enyésszenek el a tömegben, a pápai trón magassága mellett), s ezt még a civilizáció késleltetésének, sőt a népek szellemi butaságban tartásának árán is (példa rá a konkordatum időszaka Magyarországon) készek voltak előmozdítani; a nemzetiségi eszme az individualitás legtökéletesebb kifejtését, a nemzeti egyéniség erőteljességét, az egyetemlegesség köréből való kitűnését, kiemelkedését parancsolja. A pápizmus mindig ellene volt a túlságos szabadságnak (hisz, ez a hitbeli vizsgálódás

szabadságát, és korlátlanágát is jelenti), a nemzeti-eszéi eszme a fejlődésben nem ismer akadályt, és teljes szabadságot követel tettben és eszmékben.

Ott, a hol e két végletet képviselő tendencia legközvetlenebbül találkozott: Olaszországban volt az ellentét legkiáltóbb, és az összeütközés eredménye szemmel a legláthatóbb. Az egységes Olaszország megdöntötte a pápai birodalmat.

De, az egységre törekvő Németország sem kerülte el az antagonizmus következményeit. Es pedig annál kevésbé, mert a nemzeti, az egységes Németország egyszersmind egy protestáns n a g y h a t a l o m leendett.

A nemzetiségi eszme első teremtménye volt Németországban a porosz hegemonia és a Zollferein; a második az öszsbirodalom, és a harmadik a régi római császárság megújhodása, és (most már a nemzeti érület erős lüktetése és a protestáns állam-vallás hatása alatt a római kuriára nézve sokkal veszedelmesebb alakban) ezzel azon hatalmi kör kijelölése, a mely ezen cim tradícióhoz tartozott.

Ezzel szemben, a pápai politika, a katolikus osztrák dinasztia, a Metternich-, s később a Schwarzenberg-féle diplomácia gyámolításával, a rajnai tartományok és Posen jezsuitákkal való elárasz-tásával, és végre, 1870-ben a vatikáni konciliummal és a csalhatatlansági dogma kihirdetésével felelt.

Kétségtelen, hogy csak egy félszázaddal is előbb, könnyü lett volna a politikai Németország küzdelme a pápasággal.

De, e század első tizedeiben a római egyház kétségtelen erősbülése észlelhető, úgy hogy hajlandó épp úgy hódítólag fellépni, mint a XVI-ik században.

Tulajdonítható ez a francia forradalom atheiz-musa által természetszerűleg fölkelte reakciónak, de annak is, hogy a minden fennállót elsöpréssel fenyegető forradalmi eszmék a politikusokat is azon egyház felé hajtották, mely a benne megtestesülő abszolút tekintély miatt, és mert tényleg legkevesebb változást és rázkódtatást szenvedett a viharok közepette, legalkalmasabbnak látszott a fennálló politikai hatalmak szövetségére.

Es a pápai politika megint feladatának magaslatán állott. 1814-ben felújította a jezsuita rendet, mely világi uralmának leghatalmasabb eszköze volt. És bámulatos ügyességgel alkalmazta a demokratikus hatalmakkal szemben azt a demokratikus elvet, mely szerint politikai közületekben a s z á m h a t a l m a döntött.

A nemzetiségi eszme, mely valóban egy forrásból vette eredetét a demokratikus kormány-rendszerekkel: legerősebb ellenfélként gyakran találta magát szemben a buta, fanatizált tömeget, mely inkább hallgatott mindig papja szavára, mint a szabadság apostolainak magas röptü igéire.

Németországban a porosz királynak, ki az egységes birodalom fejéül. predestinálva volt: korán kellett kezdeni a küzdelmet az erősödő pápai uralommal.

A harc fellobbanására az első szikra az 1803-ki törvény kiterjesztésének ténye volt a rajnai (katolikus) tartományokra, mely törvény értelmében a vegyes-házasságból származott gyermekek az atya vallását követik.

A nevezett tartomány túlnyomóan katolikus papsága (bár feje, a kölni érsek, Spiegel gróf, hajlott a kormány felé) a Rómából vett inspiráció folytán, ellenszegült a törvény végrehajtásának, és ha az atya nem adott reversálist arról, hogy a születendő gyermekek a római kath. vallásban neveltetnek: megtagadta az esketést.

A porosz kormány úgy hitte, hogy e kérdésben egyezséget köthet a római udvarral. Meg is kísérlette ezt. De, törekvései hajótörést szenvedtek. Időközben Spiegel meghalt.

A kormány törekvése az volt, hogy e hatalmas érseki székbe oly egyént ültessen, a ki lehetőleg az ő eszköze legyen.

Es bámulatos, hogy mily vakon tévedett választásában, midőn e polcra Droste segített fel, a ki már münsteri vikárius korában nyíltan összetüzött a kormánynyal.

Most megígérte, hogy a kormány kezére fog dolgozni; de, oly ismeretes ultramontán volta, hogy a pápai államtitkár kinevezésekor így kiáltott fel: «Megbolondult a porosz kormány?»

Első tette az volt, hogy a toleráns papokat kiátkozással fenyegette meg, s megtiltotta az esketést, ha a jegyesek reversálist nem adtak.

A kormány bezáratta az érseket Minden várába.

De, ezen erélyes lépéssel koránt sem érte el a kívánt sikert, mert a római udvar nem csak kész, de elég erős is volt, felvenni a világi hatalommal a százados küzdelmet. Droste példáját nyomon követte az egész porosz kath. papság, és pl. a poseni érsek, a ki eddig az udvar legmeghittebb-

jének tartatott, oly fanatizmussal, hogy őt is el kellett zártni, mint Drostet.

Azonnal kitünt, hogy a pápai politika kész, felhasználni az udvar ellen a birodalom két legexponáltabb tartományát: a rajnait és Posent.

III. Frigyes Vilmos halála után, a római kuria kivivta első nagy diadalát a leghatalmasabb protestáns állammal szemben.

A trónörökös olyan egyezséget kötött a kuriával, hogy az elmozdított érsekek ugyan hivatalukba nem helyeztetnek vissza, de a házasságok beszentelését illetőleg a kuria követeléseit elfogadtattak.

Az egész protestáns világ megrémült, látva a katolicizmus újabb diadalmas térfoglalását.

Németországban egyletek alakultak az elhagyott protestántizmus védelmére. De, ezzel szemben, a katolikus hitbuzgalom oly fokra hágott, hogy a trieri püspök 1844-ben nagy ünnepélylyel, száz ezrekre menő zarándokok jelenlétében tartotta meg Krisztus varratlan ruhájának jubileumát.

Jubilált a középkor!

Ez események hatása Magyarországon sem maradt el. (Folytatása következik.)

Dr. Deák Albert.

Özvegy-árvai alapjaink öszpontosítása érdekében.

Sokszor képezte gondolatunk tárgyát: vajjon, mikint lehetne papi özvegyeink és árváink sorsárul a legjobban gondoskodni? S valahányszor e kérdés körül forgott gondolatunk, mindannyiszor elítéltük, célszerűtlennek találtuk az özvegyeknek és árváknak sorsárul külön az egyház-megyék útján való gondoskodást.

Korunkban mindenütt és minden kérdésben az erők öszpontosítása képezi a főcél. Társadalmi, közgazdasági, ipari, kereskedelmi, és egyházi téren egyiránt erre töreksznek. Ebben van az erő, hatalom, és siker.

S akkor, midőn az erők öszpontosításának elve lett az irányadó minden kérdésben, s különösen, mikor úgy állami háztartásunk, mint protestáns egyházunk beléletében ezen elvnek szem előtt tartásával oly fényes pénzügyi miveletek, eredmények, intézkedések hajtatnak végre: egyáltalában nem tudjuk magunknak megmagyarázni, hogy a protestáns papság, s első sorban erdélyi ref. egyházkerületünk papsága, egy ilyen fontos kérdésben, minő az özvegy-árvai gyámintézet kérdése, széttagoltsága, külön egyházmegyékre utalása által mikor akarja, és reméli, elérni célját a tekintetben, hogy özvegyeinek, árváinak jobb jövőt biztosíthasson?

A mindennapi tapasztalat szemünk láttára igazolja, hogy az erők csoportosítása minő hatalom, hogy veti meg alapját a jobb jövőnek. A társadalmi úton keletkezett kisebb terjedelmű hitel-szövetkezetek, kölcsön-kisegítő-

pénztárak, közgazdasági egyesületek bizonyoságot tesznek erről. És ha nem említünk többet, csupán egyházi életünknek az újabb időben minden téren való föllendülését, egyházkerületünk nagyérdemű püspökének századokra kiható alkotásait, már csak maga ez a körülmény is meggyőz bennünket a felől, hogy az erők öszpontosítása magában foglalja a jobb jövőnek minden föltételeit.

Ott vannak a konverszió-többlet fényes eredményei, a nagy-enyedi ref. theologusok és tanító-képezdei növendékek konviktusi intézménye, a milliós kölcsönnel szerzett 10,000 frt. az erdélyi református közalap 2000 frt. jövedelmi többlete, az egyházkerületi gyámintézet újabb segélyforrásai, az építkezési kölcsön-pénztár létesítése, az egyházak tőke-segélyezése, valamint a Kolozsvártt felállítandó ref. theologiai alap folyton szaporodó tőkái, stb. stb. mind olyan intézkedések, melyeknek áldásos gyümölcseit már is sokan élvezik.

Vajjon, ha az erdélyi református egyházkerület papsága egyházmegyei özvegy-árvai gyámintézeti alapjait öszpontosítaná, s a közvetlen felügyeletet, az egyházkerület számvevősége útján, az állandó Igazgató-Tanács, s vég-eredményében az egyházkerületi közgyűlésre bizná, nem könnyebben boldogulna-e; nem biztosabb lenne-e az alap, melyen remélhetnők, hogy özvegyeink és árváink, aránylag rövid idő alatt, állásuknak megfelelőleg, tisztességes nyugdíjt fognak kapni?

Ezen állításunk, s óhajunk megvalósítása érdekében már tiz évvel ezelőtt az 1883 évi egyházkerületi közgyűlésen a vajda-hunyad-zarándi egyházmegye beadott indítványában fölemelte szavát, de akkor a kerületi közgyűlés nem bocsátkozott tárgyalásba, mivel ugyanazon a gyűlésen ezt megelőzőleg a gyámintézetek ellenőrzésére nézve intézkedett volt már.

Nem célunk, azt vitatni, hogy ezen intézkedések mennyiben járultak hozzá a gyámintézeti vagyonok hűséges, tiszta kezeléséhez. Annyit azonban megjegyezhetünk, hogy azon közgyűlésnek 41. szám alatt hozott határozata az előbbi idők gyámintézeteinek zilált, rendezetlen viszonyaiba világosságot derített; de, nem oszlatta el egészen a kételyeket, mert ez a határozat sem fogadja el az egyházkerületnek ellenőrzési és felügyeleti jogát, és így a nyilvános kezelés és ellenőrzés a mai napig is kizártnak tekintendő. Ki kell mondanunk, hogy e tekintetben a jelen állapotok sem megnyugtatók. Mindennapi tapasztalat igazolja, hogy nincs és nem is lehet teljes bizalom a pénzkezelők iránt; de másfelől, nincs megnyugvás a javadalomra jogosultak részéről sem.

Mindezek alapján, mi határozott állást foglalunk az egyházmegyei gyámintézeti alapok összevonása központi kezelése érdekében. Teljes meggyőződéssel valljuk, hogy özvegyeink és árváink sorsát sokkal inkább biztosítottnak látjuk a gyámintézetek vagyónak központi kezelése mellett, mint így magunkra hagyatva, egyházmegyénkint.

Lássuk csak. Az 1892-ik évi kerületi közgyűlési jegyzőkönyvben ott áll az 1891-ik évről a gyámintézetek vagyona számokban kifejezve. Fáradtságot véve magunknak, összeszámoltuk, s úgy találtuk, hogy az összes vagyon együtt 179,215 forint 71 krajcárt teszen. Ezen összeg viszonyítva az 1890-ik évről szóló kimutatáshoz, 7562 forint és 28 kr. emelkedést mutat.

Külön, az egyházkerület gyámintézeti alapja, tekintettel arra, hogy az 1892-ik évben a segélyre jogosultaknak 3600 forintot meghaladó összeget osztott ki, legalább is 90,000 forinttal rendelkezik.

Ha most az egyházkerületnek és egyházmegyéknek intézeti vagyonát egybefoglaljuk, az 1891-ik év végével 269,215 frt. 71 kr. mutatkozik, mint kész kamatozó tőke.

Mondjuk, hogy központi kezelés mellett, ezen alap-tőke négy százaléknál többet nem jövedelmez, ez esetben is van már az 1891-ik év végén 10,768 forint 62 krajcár kamat-jövedelem. Vegyük ehhez a csaknem másfél évi tőke-és kamat-szaporodást, ennek kamatos kamatával, az évi négy százalékos kamat tiszta jövedelem 11,200 frtot teszen.

Fogadjuk el maximumul, hogy minden évben segélyre szorul 180 egyén. Biztosítson személyenkint az egyházkerület csak évi 60 forint általányt. Ez együtt 10,800 forint kiadást képezne. Fenmarad még 400 forint kamat-jövedelem, mely csatoltatnék a tőkéhez, vagy fordítottatnék az egyházkerület gyámintézetének egy újabb tisztviselője fizetésére.

Önkint merül fel az a kérdés: ha az összes kamat-jövedelmekből semmi sem marad meg tőkésítésre, miféle segélyforrások fogják képezni a gyámintézet alap-vagyonának szaporodását? Ezen kérdésre bármely egyházmegye gyámintézetének megerősített alapszabályaiból, némi módosítással, merithető a felelet, de azért mi is elmondjuk nézetünket.

A gyámintézet segélyforrásai lennének első sorban az egyházkerületi közgyűlés által bizonyos időtartamra a minden papra egyformán kötelezőleg megállapított évi részvények; továbbá, a hivatalba lépő új papok egy évi fizetésének, mondjuk, fele; valamint a nagy-szebeni, gyulafehérvári és a nagy-sajói egyházmegyék papjainak, mint a mely egyházmegyékben a gyámintézetek felállítására most folynak az előkészületek és így néven nevezhető alap-tőkével ez ideig nem rendelkeznek, egy évi fizetésük fele részben, ugyancsak ezeknek eltöltött szolgálati éveik után a közgyűlésileg megállapított részvények. Ide számíthatók az egyházmegyei közpénztárak évi bevételeinek tiz százaléka, valamint a házassági peres ügyekből befolyó büntetés-pénzek mindaddig, míg a polgári házasság behozatalával a házassági peres ügyek elbírálása az állam törvénykezési hatáskörébe megyen át.

Az államsegélyből, országos közalapról, s más kegyes alapítványokból remélhetőleg e célra évenként kiutalandó összegek, valamint az újabb ajándékok és alapítványokból származó jövedelmek, stb. stb.

Ime, csak futólag ide vetett képe az egyházkerületi gyámintézetnek az egyházmegyei gyámintézetek összpontosításával mily előnyt mutat fel özvegyeink, s árváink előnyére. Mutatkozik minden segélyre jogosultnak, a nagy többség jelen körülményeit véve fel alapul, jelentékenyebb segély-mennyiség, és az alap-vagyon szaporítására hasonlíthatatlanul több segély-források nyílnak meg, sőt bizonyára olyanok is, melyek még eddig ismeretlenek.

És a viszonyok ily módon való megváltozása ellen nem tehet kifogást a legtekintélyesebb alappal rendelkező marosi egyházmegye papsága sem, mert, tudomásunk szerint, ez egyházmegye alapja sem képes, egy részletre többet biztosítani 60 forintnál, holott az egyház-

kerületi özvegy-árvai gyámintézet, az erők összpontosításával, ezt minden segélyre jogosulttal szemben egyszerre megteheti; sőt, bizonyára igen rövid idő alatt, számba-veve a segély-forrásokat, képes leend, évenként legalább 100 forintot nyújtani egy-egy osztalék gyanánt. S ha hozzá vesszük ehhez azt az erős bizodalmat, melylyel az egyházkerületi közgyűlés bölcsessége, az állandó Igazgató-Tanács jó akarata és főtiszt. püspökünk mély belátással párosult ügybuzgalma iránt kell viseltetnünk, bizonyára, nem messze van az idő, melyben özvegy-árváink sorsa, jövője, mindnyájunk teljes megnyugtatására, biztosítva lesz.

(Vége következik.)

Az egyházmegyékből.

I.

A marosi egyházmegyéből.

Az égboltozat derült arculatáról áldást fakasztó napfény mosolyog a földre; napsugaras mezőken a méh zummogása, madár dalolása, patak csevegése, munkában izzadó nép mélabus énekének zsongásával vegyül; az országút különböző falvak tája felé nyuló poros futó szőnyegén papok társasága halad Tompa községe felé.

A bekecsalji «Papi Értekezlet» főkköre, május 12-én, Tompa községében megtartotta tavaszi szokott értekezletét. Hiveink értesülvén a helybeli lelkész által az e napon történő dologrúl, érdeklődésüknek kiváló tanujeleit adák. Mikor eljött a templomozás ideje s megkondult a harang templomba hívó szózata: a község apraja, nagyja, abbahagyta foglalkozását és sietett az istenháza felé: Feltűnő, hogy a mig egymásik paptársunkban az érdeklődés «Értekezleteinkkel» szemben vagy nem volt meg, vagy nagyon megcsappant, vagy pláne kialakodott: addig hiveinkben napról napra éled, nő, s nagyobb-nagyobb mérveket ölt. Tudakozódik értekezleteink célja felől; munkáját félbehagyja, templomba jön és mert tán nem a megszokott ajkáról hallja isten igéjének hirdetését, odaadó figyelemmel csüng a prédikáción, tele tüdővel szívja szívébe a szent könyvből kiáradó vallás-erkölcsi szellemet; eljön a felolvasásokra s nem unja meg, végig hallgatni azokat. Már több helyen hallám a nép ajkáról: na, a mikor még a papoknak ilyen gyűlése lesz, valamelyik közel faluba, oda is elmegek, nem maradok el.

Igy volt ez most is.

Szokásunk szerint, isteni tisztelettel kezdtük meg az «Értekezletet.»

Lőrinci Lajos, elnök, könyörgése után, Staudner Mátyás, jegyző, mondott egyházi beszédet, Máté VIII. 5—9. alapján.

Az isteni tiszteleten szép számmal jelen volt hivek eljöttek velünk az iskola helyiségébe is. Itt, ny-szeredai lelkész, Szász Károly olvasta föl egyháztörténelmi tanulmányának egy részét az 1680—1780-iki időből, föltüntetvén a protestantizmus nehéz napjait, küzdelmeit, mi a hallgató közönségre élénk benyomást tett úgy, hogy midőn a méltatlan bánásmódok, üldözések festésének szomorú hangja lelkébe szűrődött: arca kigyult, szeme lángolt, mintha kardot akart volna rántani megtámadott hite, joga védelmére.

Azután, Staudner Mátyás négy kis költeményt olvasott

fel, «Ki az oka?» cím alatt. A költemények tárgya föléleszté a vitatkozás tüzet, de az előhaladott idő nem engedé meg, hogy sokáig loboghasson.

S miután őszi értekezletünk idejéül oktob. 31-ike, helyéül B.-Keresztur kijelöltetett; egyházi beszéd tartására fölhivatott Bodó Ferenc, s köszönettel fogadtatott Szász Károly és Biró Géza afainak egy-egy felolvasásról tett ígérete: értekezletünk véget ért. Véget a szellemi dolgokkal való foglalkozás. És várakozott reánk Jánosi György, tompai lelkész afainak terített asztala. E mellett lepott meg mélt. Szent-Iványi Gábor ur, tompai egyházunk pátronusa. Oda ült közénk és sajnálatának adott kifejezést, hogy váratlanul jött teendője miatt, mint tervezte, értekezletünken meg nem jelenhetett. És, hogy erősebb kapocs füzze hozzánk, értekezletünkhöz: a pártoló tagok sorába iratkozott. Vajha, világi uraink mentől többen követnék, hogy így együttesen annál inkább terjeszthessük isten országának határait!

Minden értekezletünk arról győz meg: hogy munkálkodásunk ez irányban áldásos.

—r—s.

II.

Adatok egy végrendeletből.

A Protestáns Közlöny 1891. évi 39. számában egy közjegyzői okmánybúl közöltem néhány sort, a melyben Szabó Sámuel, abafái pap, egy 1050 frtos kötlevelét átadta a görögényi ev. ref. egyházmegyének, hogy annak kamataiból görögényi egyházmegyei papok és mesterek felsőbb iskolában tanuló fiai ösztöndíjt nyerjenek. E derék férfiú 82 éves korában, 52 éves papszkodás után, május 12-én meghalt. Istenem! Ötvenkét évi papszkodás egy kicsiny, negyed-osztályu, nagyobb részint idegen vallás-felekezeti és nemzetiségű lakossággal bíró községben, minő nehéz helyzet lehet az! És a mi felett a mai világban legelőször szoktunk panaszkodni: egy pár szár forint fizetésen. S mégis, megtartani a hitet, a reménységet! S Szabó Sámuel aa. mindezt nemcsak megtartotta, hanem végig megtartotta nemcsak hivei, hanem a más felekezetbeliek becsülését és szeretetét is. S még meg is élt. Sőt vagont is szerzett, a mely halálakor mintegy tizennyolcezer forintot tehetett ki, a mit azért nem lehetett bizonyosan kiszámítani, mert takarékpénztári könyveiben a kamatot

részben tizennyolc, részben hat-hét esztendő óta nem iratta utána. De hát, csekély fizetéséből mikint gyűjthetett ily vagyont? Úgy, hogy beteges lévén, családot nem alkotott, és saját igényeit kevésre szabta; mert egy szent cél lebegett előtte s annak megvalósításáért mindent áldozott. Ezen célt egy levele, mely végrendeletéhez volt csatolva, jellemzőleg jelöli meg néhány szóban. A levél így szól:

Szeretett öcsém! Mindenikről gondoskodtam; de az ingyen kapott, ingyen szokott elkelní. Ti éltek gyermekeitekben; nekem is élnem kell valami maradandóban, azért tennem kellett.

A kollegiumnál leteendő alapítványra ide is zárok egy okmányt; mi pénz marad, irjátok bele. Gyermekeknek és maradékoknak hasznára leend. Az ég áldjon meg! Abafája, 12. febr. 1892. Szerető bátyátok: Szabó Sámuel, s. k.

És mik azok a maradandók?

Mintegy 4500—5000 forint értékű birtokát kicsiny egyházközségének hagyta, elrendelvén, hogy az átírási költségeket is hátramaradt pénzéből hordozzák. Pénzéből határozott összegekben igen sok rokonának hagy kisebb-nagyobb összeget s aztán elrendeli, hogy testvéreinek gyermekei és azok utódai számára ösztöndíjakul, ha ilyenek nem lesznek, más jó magaviseletű és jó tanuló ifjak számára, a fenmaradó összeget a marosvásárhelyi főiskolánál, mint alapítványt tegyék le. Ez is lesz 6—7000 forint.

Bizony, egy nemes szív szakadt meg május 12-én. Sirjánál szégyen pirban éghet arca az irigységnek és rágalomnak, mely az előtt oly sokszor megsebezte. De még arról is megemlékezett végrendeletében. Azt írta ugyanis «szerettem mindenkit; szerettem paptársaimat és a mestereket kivétel nélkül. Szerettem még azt is, a ki oly fáradhatlanul ellenem tört és sokszor megrágalmazott, s hogy fáradsága hiában való lett ne légyen, fizessenek ki neki öt pengőt. Csak-hogy nevét nem említi, és a jutalomra senki sem jelentkező, nem lehet senkinek kiadni. E jeles embert jutalmazza meg lelkiismerete. Mi pedig áldjuk még porait is a nemes kebelnek, a mely sokat szenvedett, és sokat nélkülözött, hogy sokat használhasson halála után.

Béke legyen sirja felett!

Tavaszy József,
ref. lelkész.

TÁRCA.

A székely-udvarhelyi ref. kollegium története 1876-tól 1893-ig.

(Felolvastatott az erdélyi ev. ref. kollegiumok tanárainak 1893. május 15, 16 és 17-ik napjain Sz.-Udvarhelytt tartott rendes értekezletén.)

(Folytatás.)

Az elemi iskola két alsó osztályának akkori nagypessége összefügg a tandíjmentességgel. 1876-ig az elemi első osztály, innen kezdve a 2-ik is tandíjmentes volt 1885-ig, a mikor az évi 4 frt. tandíj-fizetésre a két alsó osztály növendékei is köteleztettek, mert tudvalevőleg, éppen ezek között szokott sok idegen vallású növendék lenni, a kiket a tandíj fizetése alól továbbra is fölmenteni, azért se lehetett, mert a gimn. állandó tanerők számának növelésére az országos törvény kötelezte kollégiumunkat, ennélfogva jövedelmét lehetőleg fokozni, elodázhatatlan köteletségünké vált. Külön-

ben is, a gimnázium létszámának alakulására ennek az intézkedésnek semmi hátránya se volt tapasztalható, sőt, mint említém, éppen az ezt követő években lett a gimnázium a legnépesebb.

A legutóbbi öt évi időszakban az elemi iskolában, átlag véve, évenként 100 tanuló közül volt kitünő és jeles: 40 jó: 27, elégséges: 19, elégtelen 15. Ez utóbbiak számát növelik az elemi első osztálybeli azon tanulók is, a kik fejletlenségük miatt nem nyerhetvén érdemjegyet, ismételni kénytelenek az osztályt; ezeket a számításból kihagyva, a bukottak százaléka 10-re rug.

Vallásra nézve, református itt minden 100-ból 74, lutheránus 7, unitárius 7, római katolikus 9, görög kath. 1, görög keleti 1, izraelita 1.

Honosság szerint, helybeli 63%, udvarhelymegyei 24%, más megyebeli 13%.

Nemzetiségüket (anyanyelvüket) tekintve, 100 elemi iskolás közül magyar: 97, német 2, román 1.

Szülőik foglalkozása szerint, földmives és birtokos a szülője minden százból 18-nak; iparos, vállalkozó, kereskedő: 42-nek; magántisztviselő: 1-nek; az intelligenciához tartozó: 34-nek; személyes szolgálatot tevő: 5-nek. Életkorukról, egészen megbízható adatok hiányában, csak annyit említek meg, hogy p. o. a múlt iskolai évben az első osztályban 6—10 éves, a másodikban 7—12, a harmadikban 8—13 és a negyedikben 10—14 éves növendékek tanultak.

A közegészségi adatokból a következőkre terjeszkedem ki. Epidémiák miatt, főképp az elemi iskolások szenvedtek gyakrabban. Így 1877-ben, a városunk területén járványossá vált, difteritisz miatt, az elemi iskola, két héttel a pünkösti szünidő kezdete előtt, szétbocsátatott. 1881-ben ugyancsak a négy elemi osztály november és decemberben nem gyűlhetett össze a kanyaró-járvány miatt. Hasonló okból voltunk kénytelenek, 1887. febr. 19-étől március 8-ikáig az elemi osztályosokat haza bocsátani; március 3-án túl ugyan egyetlen betegünk se volt a kollégiumi kórházban, de a városi hatóság fölhívására, ugyanazon hónap 29-én másodszor küldöttük őket, a városszerte uralkodott járványos betegségek miatt, néhány napi szabadságra. Az 1880/1 iskolai évben 4, a rákövetkeztben szintén 4, az ezután valóban az ezt követőben 4, (mind a négy elemi első osztálybeli); az 1889/90-ikben 1, végre az 1891/2-ikben 4 halottunk volt a tanulók közül. Ezek közül egy a kollégiumi kórszobában, egy a megyei kórházban, a többi a szülői háznál hunyta le szemeit örök álmra. 17 év alatt összesen 19 tanítványunkat ragadta el a halál, az említett hat iskolai esztendőben. Így 11 évünk volt olyan szerencsés, hogy az esztendőnkint 304-et számláló ifjúságból senki se halt el. A halottak száma 0.3%-át teszi a tanulók 17 évi létszámának.

A ragályos betegségek legborzasztóbbika, a szemcsés kötőhártyalob, mely a közelebbi években, kivált hazánk déli megyéiben, nem egy embert fosztott meg legdrágább kincsétől: szemevilágától, tanuló ifjúságunkat is pár esztendőben aggasztó mértékben támadta meg. Legelőbb 1879. február havában tünt fel a veszedelmes kór, a mikor 30 növendék szenvedett ebben a szembajban; március 6-ikán már 110 tanuló találtak szemfájásnak, kik közül 50 leckére se járhatott s a többiektől el kellett őket különítenünk, és március 8-tól április 20-ig a tanítást az egész intézetben beszüntetnünk. A kórházzá alakított nagy teremben ápril 4-ikén már csak négy volt a gyógykezelésre itt maradt harminc szembajos tanuló. Húsvét után ugyan a tanítást folytattuk, de tizenhét szembajos növendéket még ekkor se lehetett az intézetbe bebocsátani; ezek a városon e végre berendezett helyiségben gyógyultak meg aránylag rövid idő alatt, úgy, hogy hat kivételével valamennyi letehetette az évvégi vizsgálatot. Ettől kezdve, kisebb-nagyobb számban mindig voltak szembajos tanítványaink, de a gondos gyógykezelés miatt a baj annyira soha el nem harapozhatott, min az 1887/8 iskolai év kezdetén. 1879. óta minden tanév kezdetén s év közben is többször, az egész tanuló ifjúság általános szemvizsgálatnak van alávetve. 1887. szeptember elején 94 gimnáziumi és negyven elemi iskolai, összesen tehát 134 tanuló találtak a szemvizsgálaton hurutosnak, vagy szemcsésnek. A súlyosabb betegek közül tizennégy a megyei kórházba szállított, honnan január közepéig, három kivételével, valamennyi

gyógyultan távozott el; ugyanekkor az iskolában a szeptemberi 94 gimn. beteg tanuló közül már csak 34 állott gyógykezelés alatt, illetőleg, utasított szemviz használására. Ez után a folytonos gondozás és gyógykezelés következtében annyira lepadt a szembajosak száma, hogy pl. o. az 1892/3. iskolai év kezdetén tartott szemvizsgálat alkalmával, csupán négy szemcsés és kilenc hurutos akadt, kik közül hét gimnáziumi, hat pedig elemi tanuló. A szembajosak gyógykezelésére eleitől fogva kiváló gondja volt és van, az 1877-től 1890-ig orvosi, azóta e mellett gondnoki állásában is hasonló buzgalommal működő dr. Mezei Ödön orvos urnak. Súlyosabb betegségi eset, a mely tudniillik hat napnál hosszabb ideig tartott volna, a szembajtól eltekintve, aránylag kevés fordult elő.

Kollégiumunkból 17 év alatt mindössze 8 tanuló kellett elutasítanunk, kettőt a mások tulajdonjogának nem respektálásáért, kettőt többrendbeli mulasztás és rendetlenkedés miatt; négyet csendesesen eltávolítottunk. 1888-ban négy hatodik osztálybeli tanuló, egy más intézetből rossz magaviseleti fokozattal befogadott tanítványunk, ki teljes megjavulást ígért felvételekor, oly erkölcsi romlottságba sodort magát, hogy testi s lelki erejüknek megóvhatása végett, az intézet elhagyását és az egymástól való elválást ajánlottuk nekik, a mit az éppen akkor bekövetkezett második évharmad kezdetével meg is tettek. Mint a rothadt alma megrontja a vele érintkező épeket, azonképpen az erkölcsileg aláhanyatlott fiuk is, inkább társaik erkölcsiségét veszélyeztetik, hogy sem maguk javulnának meg. Az iskolák a javító-intézeteket nem pótolhatják!

A közelebbi öt év alatt száz gimn. tanuló közül szolgálta 29, az elemi iskolából tíz; díjmentességet élvezett minden százból a gimnáziumban huszonöt, az elemiben huszonnégy. Így hát a tanulók negyedrésze díjelengedésben részesül. A szolgálak, mint olyanok, nálunk nem feltétlenül díjmentesek, mert a szolgál-tanulóság legalább ötven frt. értékű javadalmat képvisel. A szegénysorsu igyekezetes tanulók közül folyamodás alapján veszi föl őket a tanári kar minden iskolai év kezdetén. Az ugynevezett ekszpozicionális rendszer mellett, szükség van a szolgál-tanulókra.

A legutóbbi öt év alatt az 1887/8. iskolai évben, tehát mindjárt az iskolaépület megújítása után, volt legtöbb benlakó tanítványunk: a gimnáziumból 174 (85%-a a tanulóknak), az elemiből 42 (33%), úgy, hogy a 180 vaságy mellett, kénytelenek voltunk, ideiglenesen faágyakat is rakni be a szobákba; általában minden száz gimn. tanuló közül, öt évi átlag szerint, benlakó 78, az elemi iskolában (3-ik és 4-ik osztályosak) husz. E szerint, a gimnázisták háromnegyed része, az elemistáknak egyötöd része szokott az ekszpozicionban (társas étkezés) részt venni; mert benlakó a közös étkezésből ki nem maradhat, legyen az tanítvány, vagy szolgál.

(Folytatása következik.)

Gönci Lajos.

Előfizetési fölhívás

néh. Révész Bálint, debreceni ev. ref. lelkész, tiszántúli egyházkerületi püspök hátrahagyott irodalmi műveire.

Ígéretem szerint, folytatni fogom s isten kedvező segítségével, e folyó évben be is fogom végezni, a mit a múlt esztendőben három kötet kiadásával megkezdtem: néh. nagy-

nevű püspökünk, Révész Bálint hátrahagyott irodalmi műveinek kiadását.

A folyó év végéig ismét három kötet művet fogok világ elé bocsátani, hogy igénytelen személyem is hozzájárulhasson ama szellemi emlék fölemeléséhez, melyet minden sora, szava és tette megérdemel tőlünk annak az igazán nagy, ki hervadhatatlan dicsőségében él, a múlt idők által nem kisbedve, igen sokunknak szíve mélyén.

Az újabban kibocsátandó három kötetben nem az «imádkozó» Révész Bálint fog a maga nemesen tiszta, istenhöz emelő hangján megszólalni, hanem az «igehirdető lelkész,» a prédikátor fog azokban hozzánk beszélni, minket tanítani. Meg fogja mindenki látni, hogy ezekben is teljesen hű marad ő önmagához s a ki örökszép imádságainak hangját ismeri, ugyanazon szív verését fogja egyházi beszédeiből is fölismerni.

A múlt évi három kötet után következő 4. 5. és 6. kötetek beosztása következő lesz:

A 4. és 5. kötetben ünnepi, évszaki és néhány kiválóbb alkalmi egyházi beszédet adok, kezdve az egyházi év kezdő pontját, az adventi első hetet megelőző (több helyen hűnbánati) vasárnapon mondható két egyházi beszéddel, s azután folyton az egyházi és természeti év folyamán haladva, közölni fogok adventi, karácsonyi, újévi, téli, farsangi, böjti, tavaszi, virágvasárnap előtti vasárnapi, virágvasárnapi, nagy-pénteki, husvét, husvét utáni vasárnapi, áldozócsütörtök előtti vasárnapi, áldozócsütörtök és pünköst közötti vasárnapi, pünkösti, pünköst utáni vasárnapi, nyári, a különböző időjárás-hoz alkalmazott aratási, szüreti s ezen alkalmak idején való urvacora-osztási, őszi egyházi beszédeket, lehetőleg minde-nikből többet, négyet-ötöt is, s végre az 5. kötet utolján lelkészi székfoglaló, templomszentelés, harangfelállítás, a király születésnapján mondandó egyházi beszédeket s ha a kiszabott tér engedi, néhány közönséges prédikációt s esetleg gyakorlati bibliamagyarázatot.

Az 5. kötet ezek szerint kiegészítője lesz a 4.-nek. A kettő együtt vezet át az egész egyházi és természeti éven.

Megjegyzem, hogy a hagyatékból alig néhány közönséges egyházi beszédre találtam. Néh. Révész Bálint, egyházi beszédeiben különösen az alkalomszerűség embere volt s ez tette és teszi legnagyobb részben ma is az ő beszédeit rendkívül hatásosakká, ez adja meg azok kenetét, építő erejét.

A 6., az utolsó kötetben, mint a harmadikban volt, ismét a legkülönbözőbb alkalmakra szóló halotti egyházi beszédeket teszek közzé az ezen tekintetben rendkívül gazdag hagyatékból.

Kérem a hazai protestáns közönséget, főként a lelkész urakat, ezen vállalat támogatására.

Minden kötet husz ívre fog terjedni. Egy-egy kötet előfizetési ára 2 frt. a három köteté együtt 6 frt. leend, fizve. Elfogadom a megrendelést bekötött példányokra is, a mely esetben mindenik kötet ára 50 kr.-ral emelkedik. A bekötés diszes és szilárd voltáról Dávidházy Imre előnyösen ismert helybeli könyvkötészete bizton kezeskedik.

Kérem az előfizetési pénzeket, esetleg megrendeléseket, f. évi június 20-ig beküldeni hozzám s én az egyes kötet műveket f. évi augusztus, október és december hónapok tizedikéig a t. előfizetők kezébe fogom juttatni.

Az eddig megjelent három kötet Kókay Lajos, könyv-

kereskedő és kiadó urnál Budapesten (Károly-u. 1. sz.) van bizományban letéve.

Debrecen (Nagy-Péterfia-u. 977.), 1893. május 27.

Csiky Lajos.
ev. ref. theol. akad. tanár.

Különfélék.

= **Főtiszt. püspök, Szász Domokos**, részint az egyházkerületet is érdeklő dolgokért, részint magán-ügyeiben, pár hétre Budapestre utazott.

= **A mint az ott helyi lapból látjuk**, a sepsi-szentgyörgyi új Mikó-kollegium felavatási ünnepélyének napjával, az eddigi megállapodások szerint, szept. 10-két jelölték ki. Hogy az ünnepély magasztos és méltó lesz e századokra kiható eseményhez, arról kezeskedik Háromszék vármegye, mely e kollegium felépítéséhez és fundálásához eleitől kezdve a legghazafiasabb áldozatkésztséggel járult, és maga S.-Szt.-György, e derék város, mely valóban páratlan példát statuál a hazaszeretet, a protestántizmushoz, és anyaszentegyházunkhoz való meleg ragaszkodás tekintetében. Hogy püspök, Szász Domokos, aa. részt fog venni az ünnepélyen, az természetes; nem csak állásánál, hanem annál az érdeklődésnél fogva is, melylyel e monumentális alkotást elejétől fogva nem csak támogatta, de építette és buzdította azokat, kik a munkán tartották kezüket. Kilátásba van helyezve, hogy gróf Csáky Albin, vallásügyi és Hieronymi Károly, belügyminiszter és az oda való képviselő, Beksics Gusztáv is lemennek. Sokan sokan lesznek; sokan fognak öröm-könnyeket hullatni, hálát rebegni, áldást kérni: csak egy nem lesz ott; csak egynek a helye lesz üres; egyedül Császár Bálint fog hiányozni; kinek sirjáról ma is és hosszú századokon keresztül fog hangzani: quorum pars magna fui! Hisszük, hogy ez örömnem fog megfeledezni a kegyeletről, s míg egyik kezével cserkoszorut tesz az élet diadalmas homlokára, a másik kezével cipruslombokkal hinti be annak a nagy munkálkodónak sirjában az elhaló porokat.

= **A szil.-szolnoki egyházmegye tanácsa** május 30-án Szilágy-Somlyón tartott ülésében elhatározta, hogy az egyházmegyei közgyűlés, melynek legfőbb tárgya a Nagy László halálával megüresedett esperesi szék betöltése leend, július 3-án Zilahon fog megtartatni. A mint onnan írják, eddig elő két jelölt körül csoportosulnak. Egyik Viski Pál, zoványi pap, az egyházmegye jegyzője; a másik Szabó Pál, diosadi pap, ki már volt esperes, s attól önkint lépett vissza. Hát hiszen, nekünk ugyan semmi beleszólásunk nincsen; alkotmányos szervezetünk megköveteli a szabad választás jogát; de, ha tekintjük a szilágy-szolnoki egyházmegye exponált helyzetét, azt a magas érdek, hogy ott azokon a vidékeken ő egyedül képviseli a magyarságot: nekünk úgy tetszik, hogy sokkal helyesebb lenne, tisztába jöni a teljesítendő feladatokkal, kiválasztani azt az embert, a ki arra leginkább való és azt megválasztani egy szívvel, egy lélekkel és azután támogatni összetett, közös erővel. Az egyházi életnek egyetlen egy célja van, e felett pártokra oszlani, szükségtelen, felesleges, sőt káros. A személyek felett való versengés mindig szokott valami keserűséget hátra hagyni, a mi néha sok időkre megzavarja az együvé tartozás és a közös célra való munkálkodás érzetét. Úgy hissük, sőt bizonyosan tudjuk, hogy erre sem a szilágy-szolnoki egyházmegyeének, sem egész egyházkerületünknek szüksége nincs. Videant consules!

= **A kálvinista Róma, Debrecen**, csak beszéltet magáról és mindig jót, és mindig szépet. A napokban tartott egyházkerületi közgyűlés elfogadta azt a javaslatot, mely szerint a debreceni gimnáziumi és tanító-képezdei tanárok fizetése július 1-től fogva 1663 forint lesz, az akadémiai tanároké pedig 2120 forint és ezen kívül ötödéves száz forintos korpótlék. A közgyűlés elfogadta továbbá, hogy a debreceni egyház önálló traktussá alakuljon át, kikötve amaz előfeltételt, hogy a debreceni egyházat külön parokhiákká szervezik. És ez nagyon helyes. És ezt nekünk is követni kel-

lene abban a néhány egyházban, a hol ezerekre megy hiveinknek száma, és egynél több pap szolgál. A mostani állapot az, hogy a szorosán végzendőken kívül, egyik pap se csinál semmit, vagy édes keveset. «Cura pastorálisról» szó sincs. Nem tartózkodunk kimondani, hogy e tekintetben flagrans példa Kolozsvár, hol 12,000 kálvinista alkotja az egyházat, és van négy papja. Kolozsvárnak kellene elől menni; szervezni a parokhiákat; mindenik papnak határok közé szorítani, kijelölni hatáskörét, és felelőssé tenni egyháza vallás-erkölcsi életéről, és felelősségre is vonni. Ezt annál inkább meg kellene tenni, mert Kolozsvár kálvinista lakossága évről-évre százakkal szaporodik, és fájdalom, az anabaptisták itt is fészkelődnek. Hát ha meglesz, és ha lesz polgári házasság, polgári anyakönyvvezetés! Az anyagi ügyek vezetése nem lehet akadály, mert azokat intézheti egy közös testület, mely teljesen megfelelné a mai presbiteriumnak, és közgyűlésnek. Hiszünk, és reméljük, hogy a kolozsvári intéző férfiak nem fognak késni, és e tekintetben megkezdik a munkát, megkísértik a lehető.

= **Néhai Cell Benő, nagybirtokos** emlékére, ki az alsó-csernátoni egyháznak 2000 forintos alapítványt tett, jún. 4-én gyászünnepélyt rendezett az ottani egyháztanács. Helyesen tette. Kegyes jölteveink emléket megőrizni szívünkben, s nevüket átadni az utókornak, oly erkölcsi kötelesség, melynek teljesítése áldásosan fog hatni a jövő időkhöz is.

= **Vizsgái jutalomkönyvek.** A népiskolai növendékeket alig serkenetheti jobban valami a szorgalomra, mint ha szorgalma, s jó magaviselete jutalmául közvizsga alkalmával bármi csekélységnek látszó ajándékkal tüntetik ki. Legalkalmasabb e célra a hasznos irányú könyvek ajándékozása, mert az ilyeneket, mint gyermekkori becses emlékeket, hiven megőrzi

évek hosszú során a kiténtetett. A takarékpénztárak, községi és egyházi előjárók, és tehetősb egyháztagok alig tehetnek üdvösebb intézkedést, mint ha a közelgő vizsgák alkalmával Z i h K á r o l y, békés-szent-andrási néptanítónak a hazai lapok által is rokonszenvesen fogadott «Népszerű egészség» című kis művét igyekeznek megszerezni, és ezt a szorgalmas tanulók közt jutalomkönyvek gyanánt kiosztani. Ez által a közjó előmozdítását is elősegítik, a mennyiben e népies iráyyu hasznos munka elterjedését a nép közt mielőbb lehetővé teszik. Ára példányonként 18 krajcár. Az ár beküldése után szerző bérmentve küldi meg a megrendelendő mennyiséget.

= **Lélekemelő ünnepély** folyt le M.-Bükkösön máj. 20. mlts. br. Kemény Simon úr házában és folytatólag 21-én az ev. ref. templomban. Mooré Károly, m.-bükkösi ev. ref. lelkész e napokon konfirmálta br. Kemény Anna önnagyságának, boldog emlékü néhai mlst. Petky Ferenc özvegyének egyetlen leányát: Petky Máriát; a nagy veszteség után gyermekében boldog édes anyja, az érdemekben megöszült nagyapa, id. br. Kemény György öméltsága, és számos rokon jelenlétében. A háznál május 20-án történt ünnepélyes vizsgálat és fogadástétel után, másnap, pünköst első napján, az egész család örvendező szívvel kísérte az édes anyának boldog gyermekét az istenházába, hogy ott a szentjegyek vétele által hitében megerősödjön, az ártatlan gyermeki szív felszenteltesse az örökre élő istennek élő templomává, a szeretetnek, tiszta ártatlanságnak, az egyház- és hazaszeretnek romolhatatlan hajlékává. Lélekemelő volt, látni, a mint az örömkönnveket hullató szemek áldást; boldogságot kéro áhitattal tekintenek az ég felé, az áldások atyjához. Lélekemelő volt, hallani a család Nesztorának, a boldog nagyapának unokájához intézett szép szavait: «gyermekem, légy vallásos, mert csak az áld meg a földön és ez boldogít az égben!» S a család hő imájával együtt szállt az égre a gyülekezet imája: atyánk, áldd meg a konfirmált ifju nőt, áldd meg és virágoztasd enemes családot, anyaszentegyházunk, hazánk jólétének, boldogságának munkálására!

HIVATALOS RÉSZ.

1001—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. egyházmegye nt. *Esperesének; valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék t. Lelkésznökének és valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. tt. Elöljáróságának.*

Az 1891. évi 43. tc. 10. §-a szerint «A nyugdíj- és gyám-alap jövedelmei közé felveendő az oly népoktatási tanintézetbe járó tankötelesek után hozzájárulás címen évenként fizetendő 15 kr. mely tanintézetek tanítói az 1875. évi 32. tc. 2. §-a, illetve, az előlídezett törvény 1. §-a értelmében a nyugdíjra jogosítottak sorába fölvétettek.»

A mennyiben e törvény intenciójától s szószertint rendelkezéseitől eltérő volt a közoktatási miniszterium mult évi 37,290. sz. a. kiadott «Körrendelete,» minden tanuló után feltétlenül kívánván a 15 krnyi járulék befizetését, f. é. március hó 18-án, 8376. sz. a. kelt újabb rendeletben akkori intézkedését oda módosítja, hogy: «Ezen járulék a beiratkozott tankötelesek után mindazon esetben szedendő, midőn a tanító az orsz. tanítói nyugdíj-intézet felvett tagja.»

Ha tehát valamely iskolának tanítói közül egyesek, bármely oknál fogva, az országos tanítói nyugdíj-intézetnek nem tagjai, az általuk tanított növendékek után a 15 kros nyugdíjintézeti járulék az alap javára nem szedendő, szabadságában áll azonban az illető iskola-fentartónak, az egyenjóság és egyöntetű elbánás végett, az összes beiratkozott tankötelesektől a 15 krt beszedni és a nem-nyugdíjintézeti tag által tanított növendékek után befolyt összeget iskola-pénztára javára értékesíteni.

Miről a fönnirt címek mihez tartás végett értesítettek. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvártt, 1893. máj. 28. tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1277—1893. PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLÁSRA.

A kolozsvári ev. ref. kollegium főgimnáziumánál szervezett latin és görög nyelv s irodalmi rendes tanszéknek választás útján való betöltése céljából ezennel pályázat hirdettetik.

A megválasztandó tanár javadalma a) évi 1000 (egy-

ezer) forint készpénz, negyedévenkénti előleges részletekben fizetve, melyhez öt évi szolgálat után 200 (kétszáz) frt. az után öt évenként 100—100 (száz-száz) frt. pótlék járul, míg az évi fizetés 1500 (egyezerötyszáz) frtra emelkedik; b) természetbeli lakás, vagy 300 (háromszáz) frt. lakásdíj.

A megválasztott tanár állását f. é. október 1-én elfoglalni tartozik. Állása elfoglalásától kezdve, tagja az erdélyi ev. ref. kollegiumi tanárok özvegy-árvi intézetének s mint ilyen, fizetésének az első évben 10%-át, az azutáni években 3%-át fizeti ezen intézet alapjába.

A pályázni kívánók kellőleg felszerelt pályázati kérvényeket, melyekben életkoruk, vallásuk, állapotuk, katonai kötelezettségük viszonyai, tanári képesítetttségük és eddigi szolgálataik okmányilag igazolandók, folyó évi augusztus 15 napjáig Kolozsvártt, az erdélyi ev. ref. egyházkerületi Igazgató-Tanácsához címezve, nyujtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvártt, 1893. május 28. tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

184—1893.

MEGHÍVÓ.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyének, folyó év június 26-án, délelőtt 9 óraker kezdődőleg, Nagy-Ajtán, az olvasóegylet helyiségében tartandó rendes közgyűlésére, e gyűlés minden illetékes tagját van szerencsém hivatalos tisztelettel meghívni. E gyűlésen tartandó isteni tiszteleten papi szolgálatot végez: tisz. Kovács Sándor, olasztelki lelkész aa. Tárgyai lesznek e gyűlésnek: 1. Elnöki megnyitó. 2. Esperesi jelentés az ez évi egyházlátogatásról. 3. Az egyházmegyei tanács működéséről való jelentés. 4. Tanügyi előadói jelentés. 5. Egyházmegyei pénztárnok aa. számadásának felülvizsgálása. 6. A kiküldött bizottság jelentése a baróti iskolaház- és tanácsteremről. 7. Pót-tanácsbírák választása. 8. Leiratok közlése és tárgyalása. 9. Lehető folyamodások és indítványok tárgyalása, stb.

Az erdővidéki ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Közé-p-Ajtán, 1893. június 5.

Kövér András,
ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Junius 15.

24. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Fölkérés.

Nem hivalkodásból említem föl, hogy 1886-ban a Lapok 34. számában felvettem a «Papi Értekezletek» eszméjét «Egyesülési jog és köteleesség» című cikkemben. 1887-ben, Lapunk 21. 22. 23. és 24. számaiban «Jövel szentlélek» feliratu cikkeimben sürgettem a fölvetett eszme megvalósítását.

Hatodik esztendeje, hogy e dolog felett beszéltünk sokat, de ellene senki nem mondott mind e máig. Ellenkezőleg, az egyházmegyék közül sokban megalakultak az «Értekezletek» és működésük áldásosnak bizonyult. Fokozottabb mértékben fog áldásosnak bizonyulni, ha az «Egyházkerületi Papi Értekezletet» szervezzük. Ennek szervezését ígértem sokszor. Köteleztem magamat, hogy ez esztendőben szervezését megkísértem. Ha eddig csak kívánatos volt, most föltétlenül szükséges. Az egyházpolitikai kérdések előtérbe nyomulásával, ha némák maradunk, ha beszélni képesek nem leszünk, ha önfeláldozó cselekvésre nem vállalkozunk: úgy elvesztünk. Egy szervezetet kell bevezetni egyházi életünkbe, mely fris vért öntsön a tagokba, buzgóságot a szívekbe, lelkesedést a lelkekbe.

Legyen ez a szervezet az «Egyházkerületi Papi Értekezlet».

Szervezkedési gyűlésre kérem föl az esperes urakat, az egyházmegyei papi értekezletek elnökeit, jegyzőit, esetleg, megválasztott két képviselőjét folyó évi július 7-re, Kolozsvárra.

Szivesen kérem, hogy június 25-ig értesítsenek, hogy kik, hányan jöhetnek; és kérem az egyházmegyei Papi Értekezletek elnökeit, hogy «Alapszabályait» ugyancsak június 25-ig hozzám beküldeni, szíveskedjenek, hogy azokból tájékozva lehessenek, hogy minő szempontokat kell figyelembe venni a megalkotandó «Egyházkerületi Papi Értekezlet» Alapszabályaiban.

Kovács e dolog, de szükséges a kenyérhez. Parányi makk, de belőle egész erdő lehet, egy rengeteg. Pünkösti szó legyetek apostolok. Jertek. Építsük Krisztus anyaszentegyházát, istennek országát. Egyházkerületünk papjai, hivei, jobb keze Magyarországnak: jertek, egyesüljünk, hogy egyesített erővel szolgálhassuk magyar-voltunknak megszentelt érdekeit, jogait, és a megújuló idők követelményeit. Ha kötelességünket teljesítjük evangélium szerint reformált anyaszentegyházunk, és édes mindnyájunk legszentebb java, hazánk iránt: makula nélkül valóknak találtatunk, és el nem veszi tőlünk az öntudat jutalmát sem a mélység, sem a magasság, sem az élet, sem a halál.

A kötelesség-teljesítés vár. Közkatoná, örálló vagyok az Anyaszentegyház sáncain. Ha első, ha utolsó tisztelgek annak, a ki jön az úrnak nevében.

Jertek. Várlak.

Kolozsvártt, jún. 12. 1893.

Szász Gerő.

A kulturpolitikai helyzet történelmi világitásban.

(Folytatás.)

Magyarország a reformáció kezdetén azon terrenumba tartozott, hol a győzelmes észak, a reformáció és a legyőzhetetlen dél, a pápaság, küzdelme egy darabig eldöntetlen maradt. Végre is, a buzgó osztrák-ház mellett, nem lehetett kétség a küzdelem kimenetele iránt. II. Ferdinánd és az övét nyomon követő politika, bármi áron is, megszerezte Rómának Magyarországon is a túlsúlyt. De, azért a francia forradalom hatása alatt keletkezett leopo'di törvények eléggé biztosították a vallások szabad gyakorlatát, a jözsefi «Tolerantia edictum» és az 1791-ik évi törvény-cikkek eléggé tűrhető, bár a katolikus félre nézve kétségtelenül kedvezőbb helyzetet teremtettek.

Mind a mellett, a kedélyeket éppen

azon okok és éppen azon speciális kérdés hozta izgalomba, mint Németországban.

Az 1825-iki diéta óta, előbb csak a felsőbb intelligencia körében, de később mind mélyebb és nagyobb körökben, mint a vízbe esett kő, hódított a lelkesítő nemzetiségi eszme.

Ezzel karöltve jártak az alkotmány visszaállítása iránt és a szabadelvű intézmények meghonosítására irányuló törekvések.

Igen természetes, hogy soká a kultur-politikai kérdések sem maradhattak érintetlenül; annál kevésbé, mert itt, a diéták szünetelése miatt, évtizedek múlásztásait kellett egyszerre pótolni és a régi állapotokat az új eszmékkel harmóniába hozni.

A vegyesházasságok kérdése ezek közül egyik legégetőbb és megoldása legnehezebb volt, mert azt a politikai helyzet általános nehézségein kívül, a katolicizmus és protestantizmus százados ellentétének kérdése dominálta.

A protestáns érdekek szövetségébe lépett a szabadelvű áramlat és a szabadságra törekvő egész reform-irányzat, ellenben a katolikus érdekek kedvezett a pápai befolyásnak ez időtájt kezdődött erősbulése egész Európában.

A küzdelemnek szükségképp egész erővel ki kellett törnie, mihelyt az alkotmány helyre állott.

A katolikus papság, különösen a húszas évektől kezdve, épp úgy reverszálist követelt az említett törvények által megengedett vegyesházasságot kötő felektől, mint Németországban.

A protestánsok már régebben külön felterjesztést tettek a királyhoz, hangsúlyozván, hogy a reverszálisok az ország törvényeibe ütköznek, melyekben határozottan ki van mondva, hogy a vegyesházasságokat semmi módon akadályozni, nem szabad.

A diétán a kérdés 1830. december 14-én fordult elő, hol a rendek felíratot határoztak, de a főrendi tábla megakadályozta ennek felküldését.

Azonnal kitünt, hogy a kuria a feudális mágnásokat használja föl a szabadelvű vallásügyi reformok ellenében, éppen mint ma.

Tágen, a nagyváradi káptalan követe körülbelül azt a szerepet játszodta az akkori alsó-táblán, a mit Vajai István a mai képviselőházban.

Hanem, akkor röviden bántak el a rendek az efféle urakkal. Midőn Beöthy Ödön több példát hozott fel beszédében arra, hogy a katolikusok

mily visszaéléseket követnek el az áttérésnél szükséges oktatási idő kinyújtása körül és Tágen ezek valóságát kerekén megtagadta: kitiltották őt a gyűlés terméből és akciót rendeltek ellene. És bizottságot küldöttek ki, mely törvényt dolgozott ki a vallások szabad gyakorlatáról, az iskolák látogatásáról, eltörülte a hat heti oktatást, s a reverszálisokat. A főrendiházban azonban a főpapok össze birták gyűjteni a többséget, annak dacára, hogy maga a nádor is, ki szintén vegyes-házasságban élt, hajlott a protestánsokhoz, s hét ízben visszavetették a rendek üzenetét.

Érdekes látni, hogy a rendi táblán a katolikus követek: Deák, Beöthy, Klauzál, Szentkirályi, s a főrendi táblán a szintén katolikus Széchenyi küzdöttek a szabadelvű reformok érdekében, a legelső sorban.

De a diéta, melynek végén mindig csökkent az otthonról hozott lelkesülés, belefáradt a küzdelembe. A következő diéta azonban 1839-ben megújította a múlt diéta izenetét.

A klérus eljárása mind türehtetlenebbé vált. A magyar főpapok az éppen időközben elfogott Droste példáját vették mértékül, s Laycsák és Scitowszky püspökök pásztorleveleikben egyenesen meghagyják lelkészeiknek, hogy a vegyesházasságra lépőktől tagadják meg az egyházi áldást.

A diétán oly klérus-ellenes volt a hangulat, hogy csupán a káptalanok követei mertek érdeklükben beszélni. Lonovitszal, a klérus szellemi vezérével szemben, ekkor tünt fel a fiatal Eötvös, ki egyenesen egyháza (a katolikus) nevében tiltakozott a reverszálisokkal úzótt visszaélések ellen.

Széchenyi ekkor mondta hires beszédét: «És valóban, no popery?? Az apostoli magyar király mindig meg tudta konstitucionális nemzetével óvni magát Rómának szupremáciájától, a főmélt. klérus status in statu soha sem volt és soha sem is lehet, s valamint inkább és inkább fejledek honunk konstitucionális elvekben, annál összeütközőbb, s így türehtlenebb lészen egy külső hatalomnak ilyes befolyása nemzetünkre!»

Valóban, ezen beszéd adja meg az akkori idők küzdelmeinek kulcsát, s jelzi, hogy a kor nagy gondolkozói már érezték, hogy a nemzeti individualitás áll szemben a római szupremáciával.

S mi volt az eredmény? A klérus még nagyobb vehemenciával szegült ellen a közvéleménynek, s általánosan meghagyta plébánusainak, hogy

ezentúl vegyes-házasságoknál, reverszális nélkül, tagadja meg a papi áldást.

Ez épp oly nyílt fellépés volt a törvény ellen, mint a mai elkereszteléseknél követett eljárás.

De, a klérus tovább ment. Lonovits érseket Rómába küldte, hogy a pápai udvartól kérjen útastást a további teendőkre nézve.

Ezt a lépést Kossuth Lajos legutóbbi levelében hazaárulásnak bélyegzi. Az akkori idők honfiai, a mint Széchenyi fennebbi beszéde is mutatja, nem vélekedtek különben. Végtelen közmebotránkozást keltett, hogy az oly dúsan javadalmazott, magas polcra helyezett klérus nem itt benn, törvényes téren és eszközökkel, hanem idegen befolyás által akarja eldöntetni ez égető kérdéseket.

Kossuth Lajostól, ki nejevel vegyes-házasságot kötendő volt, éppen az időben tagadta meg a pesti plébánus a papi áldást.

Ez szolgált legközvetlenebb okul Pestmegyének, hogy kereset alá fogassa azon papokat, a kik hasonlóképpen járnak el. E példát majdnem minden megye felirata követte. Zalamegyéét maga Deák fogalmazta. Borsod azt ajánlotta, hogy szekularizálják a klérus vagyonát, s jellemző, hogy az országgyűlés komolyan tárgyalta e kérdést.

Annyira elkeseredett volt a hangulat, hogy egy Metternich herczeghez érkezett titkos jelentés szerint, valószínűnek tartották, hogy az ország nagy része protestáns hitre tér, ha pár előkelő ebben példát ad.

A római kuria megdöbbsent és Lonovitsot némi engedményekkel bocsátotta vissza. «Illicita sed valida»-nak jelentette ki a katolikus pap által beszentelt vegyes-házasságot is.

De, a pápai brevenek a «jus placeti» mellőzésével történt kihirdetése az országgyűlést mégis törvényhozására készítette, melynek értelmében protestáns lelkész előtt is köthetők vegyes-házasságok, s szabályoztatnak az áttérések.

A kuria tehát Magyarországon vesztett e törvények által, mert azok határozottan kedvezőbbek a protestánsokra nézve az eddigieknél. (Folytatása következik.)

Dr. Deák Albert.

Özvegy-árvai alapjaink öszpontosítása érdekében.

(Vége)

Mekkora előnyt mutatna föl az eddigiekhez képest az általunk jelzett új irány, annak megítélését a szives olvasóra bizzuk. Mi nem habozunk kimondani, hogy az

egyházmegyék gyámintézetének jelenlegi rendszere mellett, az öszpontosított gyámintézeti vagyón-kezelés előnyeit hosszasan bizonyítgatnunk, felesleges.

Eltételezve minden fölhozott indokainktól, ha az öszpontosításnak semmi más előnyét nem látnók, mint a kezelés pontosabb, megbízhatóbb voltát, az esetben is ki kellene mondanunk, hogy a központi kezelés nyilvánosabb, megbízhatóbb, az ellenőrzés szigorubb, s általában, a felügyelet az állandó Igazgató-Tanács és egyházkerületi közgyűlés által oly módon gyakoroltatik, mely ellen semmi kifogás nem tehető; míg ellenben, ki kell mondanunk, hogy az egyházmegyék gyámintézeti vagyónkezelése sok kívánni valót hagy fön, nem mindig biztos s nem egy esetben ki van téve ma is az elkallódásnak.

Avagy, utalnunk kell-e azon körülményre, hogy egyik jó nevű és hírvű egyházmegyénkben az özvegy-árvai gyámintézet pénztárnoka ellen hosszabb időn keresztül folyt a vizsgálat, míg a másik tekintélyes egyházmegye gyámintézete majdnem 7,000 frt. veszteséggel fizette meg a pénztárnok személye iránti nagy bizalmat és hogy mégis kellő fedezetet nyert, az egyházmegyei tanács bölcs és erélyes intézkedésének köszönhető, stb. Hasonló baj, szabálytalanság, elismerés a tiszteletre méltó kivételeknek, de bizonyára más egyházmegyékben is fordul elő. Nem szabad feledni, hogy a pénztárnok urak is emberek s ha az élet szükségletei megkövetelik, bizony, hozzányulnak a legszentebb vagyónhoz is. Csak az első forint elvevése ellen tiltakozik hangosan a lelkiismeret, a többiekre nézve könnyebben megy az alku, mondjuk mindig azon utógondolattal, hogy a kellő időre visszahelyezik azt kamatostúl.

Ha szigorú az ellenőrzés, s kellő időben történik, baj nem lesz belőle; de, bizony, ha hanyag s a vizsgálat csak úgy felületesen, jóhiszeműleg, pajtáskodással hajtatik végre, elenyészik sok özvegy-árvai vagyón. Míg központi kezelés mellett mások a viszonyok. Megvan a pénztárnok részéről a kellő biztosíték, van ellenőr, felügyelő bizottság, vagyoni felelősség mellett, az időközi vizsgálat rendszeren történik, utána néz maga az Igazgató-Tanács, külön a püspök s végül, minden évben megbízottjai által az egyházkerületi közgyűlés is alapos vizsgálatot végez. A kamatok pontosan, a részvények rendszeren, a maga idejében folynak be s minden befolyt jövedelem, kamatozás végett, évnegyedenként a tőkéhez csatoltatik.

Mindezekből kifolyólag, nem ajánlhatjuk eléggé az özvegy-árvai gyámintézetek öszpontosítását, központi kezelés alá helyezését. Ne féljünk a nyilvánosságtól, mert az közmeignyugvást szerez mindnyájunk részére. Ne rejtézzünk el a világosság előtt, mert a világosság életet, fejlődést, előmenetelt biztosít számunkra.

Adalék házasságjogi állapotainkhoz.

A «Protestáns Közlöny» ez évi 8-ik számában egy érdekes «Adalék» jelent meg házasságjogi állapotainkra vonatkozólag. Magam is azon helyzetben vagyok, hogy hasonló adalékkal járulhatok ezen tarthatatlan állapotokhoz.

Az eset következő.

Egyik diaszporámban K. G. és V. I. katolikus házaspár a szentszék által pár év előtt ágytól és asztaltól

örökre külön vetettek. A nő áttért hozzánk, s mi véglegesen elválasztottuk, s én, mint református vallású nő, össze is eskettem egy szintén a kath. vallásról hozzánk áttért férfival. Együtt éltek körülbelül egy évig; ekkor viszály tört ki köztük, miről a katolikus pap tudomást vevén, a nőnek azt tanácsolta, hogy térjen vissza a katolikus egyházba, s akkor azon gyermekéről, ki előbbi férjétől való különvetése alatt született, törvényes születést tanusító anyakönyvi kivonatot ad, melynek alapján beperesítheti volt férjét; ellen esetben, ilyet nem kap. A férjnek meg, t. i. kívül én eskettem össze, azt adta tudtára, hogy ha visszatér az egyedül idvezítő egyház kebelébe, azonnal megsemmisül e házassága, s más nővel kelhet össze.

Ezen bölcs tanács után, jelentkeznek is nálam e házasefelek, s kijelentik, hogy vissza akarnak térni előbbi válásukra. Kérdésemre, hogy miért teszik: előadták a már leirt, s a plébánustól kapott tanácsadást. Én erre figyelmeztettem a nőt, hogy gondolja meg jól a dolgot, mert ha visszatér a katolikus vallásra, veszedelmes dilemmába jut. Ugyanis, mint katolikus, neje előbbi férjének, s mint református, neje utóbbi férjének, s a végén, egyikkel sem élven, s egyiktől is törvényesen elválasztva nem lévén: sem itt, sem ott férjhez többé nem mehet. Mire egész nyugodtan kijelentette, hogy a plébánus úr biztosította, hogy élhet egy más, tehát harmadik férfival házassági eskü nélkül is.

És ezek után, csakugyan megtörtént az át-, vagyis visszatérés, illetőleg, a visszavétel és pedig, nagyobb tüntetés okáért, pünköst első és harmad napján, külön a nővel, s külön a férfival, miről Gelence érdemes plébánusa oly diadalmas önérettel tudósított, mintha Péter apostol első pünkösti hódítását vitte volna véghez.

Ez így történt urunk születése után az üdvnek 1893-ik esztendejében, piros pünköst napjaiban. Mi nem respektáljuk a katolikusok különvető ítéleteit; ők nem respektálják a mi házasság-kötéseinket s «inter duos litigantes, tertius ridet», a nép.

Mondja hát még valaki, hogy nincs égető szükség az egységes házassági jog megalkotására.

Földes György.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1893. június 11.

Elnökölt: Dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes aa. Jelen voltak: Szász Gerő, dr. Szász Béla, Domokos Antal, Parádi Kálmán, dr. Sárkány Lajos, Deák József, dr. Deák Albert, Márkus János, Bodor Antal és Kádár János, s-titkár.

Az ülés megnyitása után, felolvastattak a mult ülés óta elnökölt tett intézkedések s ezek jóváhagyó tudomásul vétele után, tárgyalás és ellátás alá kerültek az alábbi ügyek.

Dr. Fabiny Rudolf, helybeli egyetemi tanár indokolt kérésére, megengedett, hogy Leó nevű fia kolozsvári kollegiumunk I. gimn. osztályába magántanulóul utólagosan beirassék s ez alapon magánvizsgálatra is bocsáttassék.

Héderfáji egyházközségünk fölterjesztésére, megen-

gedte Ig.-Tanácsunk, hogy a nevezett egyház felekezeti iskoláját, melyet önerején kibővíteni s a tanulók számának megfelelő tanítókkal ellátni, nem képes, a bemutatott szerződési tervezet szerint, az állam részére átengedhesse.

Kolozsvári kollegiumunk előjáróságának jelentése, mely szerint a gimn. igazgatói állásra dr. Török István, tanvezetővé Parádi Kálmán és gazdasági felügyelő-tanárrá Geréb Márton tanár aai. választattak meg ismét: jóváhagyó tudomásul vétetett.

Nagyenyedi és zilahi kollegiumaink előjáróságainak ama jelentései tárgyaltattak, ezek után, melyeket az illető kollegiumok megvizsgálására kiküldött miniszteri biztos által konstatált s a vallás és közokt. miniszterhez följelentett állítólagos szabálytalanságok megszüntetését elrendelő közokt. miniszteri leiratra vonatkozólag tettek s melyekben az illető miniszteri biztos úr állításainak tájékoztatanságon való alapultságát bebizonyítva, kimutatják, hogy követett és kifogásolt eljárásuk a törvénynek és egyházi szabályzatainknak legnagyobb részben megfelelők voltak. Ig.-Tanácsunk e jelentéseket magáévá tevén, a vallás és közokt. miniszter urhoz teendő fölterjesztést ily értelemben határozta kiadatni.

A m.-péterfalvi egyházközség kérésére, jóváhagyta Ig.-Tanácsunk az egyházk. ama határozatát, melyben az ott felállítandó állami iskola mielőbbi létesíthetése céljából, a felállítás költségeihez, erejéhez mérten, maga is hozzájárul s e hozzájárulás mértékét megállapítja.

Jogügyi bizottságunk előterjesztésére, elfogadtattott az egyházkerületünk tulajdonát képező házak bérbeadásánál használandó szerződés-mintázat s annak megfelelő számban való sokszorosítása elrendeltetett.

Nagy Sándor és társai, hosdái lakosoknak, az ottani t. pap és tanító aai. ellen emelt panasza, a bekért fölvilágosításokból alaptalannak tűnven ki: elutasított.

Szemerjai egyházközségünk volt gondnokának, Füleki József aának az egyházmegyei tanács ama határozata ellen beadott felebbezése, melyben az egyházk. szenvedett károsodásaiért vagyonilag felelőssé tétetett, elutasított, de a néh. Dénes Péter utódaik ellen érvényesíthető viszkereseti joga főtartatik.

Tordaszentlászlói egyházközségünk kántori házának terve és költségvetése, műszaki előadó aa. véleménye értelmében, elfogadtatik s az építkezés engedélyeztetik.

A maros-bogáti egyházközség által építendő állami iskolai épület kétrendbeli terve közül úgy műszaki előadónk, mint a torda-aranyosmegyei kir. tanfelügyelő véleménye alapján, Ig.-Tanácsunk az ujonnan vásárlandó telekre való egész új építkezés tervét fogadta el s ennek foganatosítására az egyházközséget annál is inkább utasítja, mert a másik terv szerinti épületet az állam át sem venné.

Gróf Kuun Kocsárd, főgondnok aa. 90-ik születésnapja alkalmából rendezendő ünnepélyre Ig.-Tanácsunk bizottság küldését határozta el, miről a rendező bizottság értesített.

Pökai egyházközségünk kérésére, a zabkepe megváltása engedélyeztetett.

Magyar-lapádi egyházközségünk templomának renoválási költségeire, az egyházk. központi kezelés alatt álló pénzeiből 200 frt. kiutaltattott.

A m.-láposi egyházak indokolt és egyházmegyeileg ajánlott kérésére megengedett, hogy papjának néhány évre ideiglenesen megállapított fizetését, az eredeti díjlevél hatálya alá léptéig, évi 180 frttal emelhesse.

Végül, az államsegély-osztó bizottság jelentése alapján, a bemutatott segélyezési javaslat változatlanul elfogadtatott.

Több tárgy nem lévén, az ülés bezárattott. r. s.

TÁRCA.

A székely-udvarhelyi ref. kollegium története 1876-tól 1893-ig.

(Felolvastatott az erdélyi ev. ref. kollegiumok tanárainak 1893. május 15, 16 és 17-ik napjain Sz.-Udvarhelytől tartott rendes értekezletén.)

(Folytatás.)

Az ekszpozicionális rendszer abból áll, hogy a hét napjainak megfelelő számban, azaz, heten, egy-egy asztaltársasággá alakulnak olyan formán, hogy az előre megállapított, de folyton ismétlődő sorrendben, egyik nap az egyik, másik nap a másik főzet az egész társaságnak ebédet és vacsorát. Mindenkinek van egy gazdasszonya egész évre fogadva, a kihez a főzetés napján reggel egyik szolgál elviszi a másfél-kiló huszt az ebédhez, s ugyanannyit a vacsorához; ha nem sültet akarnak vacsorálni, akkor a husz árát küldik el a gazdasszonynak, a ki a pénzből, megbízása szerint, szerzi be a hozzávalót s készíti el a kívánt vacsorát. Minden társaság legalább három szolgál-tanulót lát el ebéddel, vacsorával s reggelire kenyérrel. Persze, nemcsak az ételből, hanem az étel hehozásából, az evőeszközök tisztántartásából is kijut mindenik szolgálának a maga része. Az ebéd áll levesből s marhahusból, mit régi szokás szerint, egy fazékban szállítanak be az iskolába, és mártásból, melyet a tányérokkal megterhelt kisebb szolgál viszen a fazekat cipelő nagyobb fiú után. Pár perc múlva már a terített asztalon egy tálban tiz egyenlő nagyságu darabban látható az egyik fiú által ügyesen felszeldelt husz, melyet, a mindig izletes leves után, mártással igen jóízűen költ el a sok élénk anyagcseréjű fiatal ember. Száz év óta van meg kollegiumunkban az ekszpozició a nélkül, hogy valami lényeges változtatás esett volna rajta. Talán, ideje volna, a konviklust másképpen rendezni be; talán, lehetne egy kissé bővebb táplálékhoz juttatni a fiatalságot; de olyan módját az együtt-étkezésnek, hogy a tanulók 35°/_o-a, mint jelenleg történik, ingyen ellátásban részesülhetne a többiek megterhelhetése nélkül, még eddig, habár foglalkozunk vele, kitalálni, nem valánk képesek. Páratlanul áll kollegiumunk abban a tekintetben egy századtól fogva, hogy minden benlakó növendéke az egészség fentartására okvetetlenül szükséges táplálékot az ekszpozicióban mindenkor megtalálta s hisszük, hogy ezután is megtalálja.

II.

A tanári és tanítói testületben, valamint a gondnoki karban tizenhét év alatt sok személyi változás történt. Az 187⁵/₆. esztendőben a gimnáziumban tanított három rendes, két helyettes, két állandó szaktanító (a két helybeli lelkész), két segéd-tanár és öt köztanító; az 189¹/₂. évben hét rendes, egy segéd-, egy vallástanárral és három köztanító. Az akkori gondnokok közül egyedül méltóságos Sebesi Ákos ur viseli hivatalát, kit hosszas és hasznos szolgálatai elismerésül, a múlt évi egyházkerületi közgyűlés főgondnoki állásra emelt. A tanárok közül hárman vagyunk még szolgálatban, ugymint: Szakács Mózes, Bod Károly és Gönci Lajos.

Az 1876. év júniusában tartott egyházkerületi közgyűlés, a Korondi Mózes halálával még 1875-ben megüresedett mennyiség-tan-természettani tanszéket, melyet az 187⁵/₆. iskolai évre Bod Lajos, tanárjelölt foglalt volt el, Félégyházi Antal tanárjelölttel, és a hasonlóan még 1875-ben elhunyt Pataki Pál, természetrajz-vegytani tanszékét Gönci Lajos, helyettes-tanárral töltötte be. A Kis Ferenc nyugalomba vonulásával, 1881-ben, a történelem és földrajz helyettes-tanára Solymosi Endre lett, s három évi szolgálata után, 1884-ben választott rendes tanárnak arra a tanszékre, melyen azelőtt helyettesképpen ült.

Az 1875-ben felállított klasszika-literaturai segéd-tanári székkezdetétől fogva 1884-ig, a mikor abból a második klasszika-literaturai rendes tanszék rendszeresített, Benkő Gyula foglalta el s az 188⁴/₅. és az 188⁵/₆. években helyettes-tanári állásban töltötte be. Innen ment el kovásznai papnak, hol pár év múltán élénk elméje elsötétült s fiatal életét oly tragikusan kellett befejeznie. Ezen a tanszéken, melyet képesített pályázó hiánya miatt, csak felállítására 4-dik évében, azaz, 1888-ban lehetett Kovács Dániel volt h.-bőszörményi rendes tanárral betöltenünk, az 188⁶/₇. évben, valamint a rákövetkezett 188⁷/₈. iskolai esztendő első harmadában, Borsos Benő, jelenleg szatmári tanár, a másik kétharmadban Báthori Gyula, most csurgói rendes tanár, volt helyettes-tanáru alkalmazva. A hetedik rendes tanári szék 1886-ban állítottuk fel. Ezt Olasz Gyula, 86-tól 88-ig helyettes, azóta pedig rendes tanári minőségben foglalta el.

A nyolcadik r. tanári szék 1892. évi kerületi közgyűlés rendszeresítette ugyan, de a pályázat meddősége miatt, betöltésére alkalom nem nyílt. Szakcsoportjába a német és latin nyelvészet tartozik és a német nyelvi segéd-tanári javadalom ide fordításával tervezzük létesítését. Ezen a rendessé alakított segéd-tanári tanszéken 1876-tól fogva sokan voltak alkalmazva. Legelőbb dr. Nagy Sámuel, jelenleg ügyvéd, három évig; Farkas Károly, most pókakereszturi pap, négy évig; Bod Sándor, szatmári tanár, két évig; Olasz Gyula, rendes tanár, egy évig; Kolozsvári Aladár, hajdunánási tanár, egy évig; Szécsi Ferenc, jelenleg felvinci lelkész, másfél évig. Nehány évben helyettesítés útján láttuk el ezt a tanszéket. Az utóbbi tizenhét év alatt, a vallás-oktatókkal együtt, éppen husz tanár tanított rendes tárgyakat a gimnáziumban, a kik első sorban a felsőbb osztályokban foglalkoztak. Ez idő alatt a mértani rajz, a történelem, a természetrajz, a mennyiség-tan, sokszor a német nyelv is, az alsóbb osztályokban is rendszeresen szaktanárok kezében voltak. Ellenben, a latin és magyar nyelv, a számtan (az I. és II. osztályban), a földrajz és vallás, egészen a negyedik-ötödik osztályig, változó köztanítóknak, póttanároknak voltak s vannak részben még ma is beosztva olyan formán, hogy a rokon tárgyak lehetőleg csoportosítottak ugyanazon osztályban.

A husz tanár mellett, kik közül öt kizárólag a négy felső osztályban működött, nem kevesebb, mint huszonöt változó köztanító segédkezett a tanításban. Közülök öt ta-

nárjelölt, husz pedig papjelölt volt. Csupán az első, vagy második gimn. osztályt tanította tizenöt, csak a harmadik vagy negyediket oktatta tiz. Iskolánknál szolgált ezek közül egy, Illyés István, jelenleg kollegiumi pénztárnok, tizenöt évig; egy, Székely Árpád, megszakítással, nyolc évig; egy, Pál Adolf, hét évig; egy öt évig; egy négy évig; kettő három évig; tiz két évig, egy másfél évig, hét évig.

Az elemi iskola négy osztályában összesen harminchat tanító nyert alkalmazást, ezek közül tizenhárom népiskolai tanítójelölt, huszonhárom papjelölt; tizenhét év alatt az elemi negyedik osztálynak tizenhárom, a harmadiknak szintén tizenhárom, a másodiknak tizennégy, és az elsőnek négy tanítója volt. Egy évi megszakítással, tizenhárom esztendeig szolgált egy, Lázár József, jelenleg szénior és kontra, három évig négy, két évig tizenhat, egy évig tizenöt tanító.

Visszatérve a gimnáziumhoz, megemlítem, hogy az 1882-től 1887-ig, vagyis a mennyiségtan és mértanirajzi tanszék betöltéséig, a rajz tanításával ideiglenesen, mint kiegészítő, a kath. gimnázium akkori rajztanára, Lukács Sándor volt megbízva: azelőtt éveken át egy iskolánknál hét esztendeig szolgált köztanító töltötte be a rajztanár helyét.

A testgyakorlás az 187¹/₅. iskolai évben mondatott ki az előjáróság által kötelező tárgynak az akkori hat középosztályra nézve. A kollegium-kertben még 1873-ban fölépült a most is meglevő nyári tornacsarnok. Az első tornatanító, Hann Károly, segédtanár, most a helybeli reáliskola tanára, volt, de ő 1875-ben iskolánktól megválván, három éven keresztül, alkalmas tornatanító hiányában, a testgyakorlást csak a négy alsó gimn. osztálynak tanították. Az 1878⁸/₉. évtől kezdve, mivel a tanítói testületben ahhoz értő ember talákozott, az ötödik és hatodik osztályra nézve is kötelezővé vált; végre, 1880-ban e kötelezettséget a bölcsészeti tanfolyam hallgatóira (7. és 8. gimn. osztályosak) is kiterjesztették. Téli tornázásról csak 1890. óta gondoskodhatott az előjáróság; akkor kibérelte az ujonnan épült állami tornacsarnokot két évre; ezen iskolai év elején a miniszterium a szerződést további két évre újlag megerősítette az eddigi százhusz frt. évi bér fentartása mellett. Eddigelő magából a tanítói testületből akadt évenként vállalkozó a testgyakorlás tanítására, mivel állandó tornatanárunk nekünk sincs. Az utóbbi tizenhét év alatt összesen heten tanították ezt a jelentőségéhez mérten talán sehol eléggé nem méltányolt tantárgyat. Legtovább és legállandóbban Solymosi Endre tanár és Lázár József köztanító foglalkoztak vele.

Az ifjusági énekkart mindössze négyen vezették, közöttük legtovább, nyolc éven át, Zayzon Ferenc; 1886-ban Solymosi Endre vevén át a tanítást, ő gyermekeket, az alsóbb osztályosokat is bevonta az énekkarba s az így nyert gyönyörű hanganyaggal és jól begyakorolt darabjaival igen szép sikert tud felmutatni.

Az ifjusági önképző-kört, mint magyar nyelv és irodalom tanára, az egész idő alatt Bod Károly vezette, kivált a szavalatban érvén el a tagokkal szép sikert.

A francia nyelvet, mint rendkívüli tantárgyat, heti két órán, a kezdők és haladók csoportjának tanítani a mindenkori német nyelv-tanító segédtanárnak állott kötelességében; az 1883³/₄. és az 1884⁴/₆. iskolai esztendőben, hogy fennakadás ne legyen, Gönci Lajos tanította, mint tanvezető; 1885⁵/₆-tól kezdve állandóan Olasz Gyula oktatja az önkint vállalkozó 12—15 növendéket a francia nyelvre.

A zenekart kiváló szorgalommal és sikerrel Kozák Márton, városi karmester, tanítja több, mint huszonöt év óta.

A reáliskolai vallástanítás kérdésében évekig tartó surlódás fejlődött ki a tanítás teljesítésével megbízott kollegium és a vallástanítók, illetőleg, reáliskola között. Eleinte a református vallású reáliskolai tanulók vallásos oktatása a reáliskola helyiségében történt. A harmadik évben már a tanulók a kollegiumba jöttek s itt többi tanítványainkkal együtt részesültek vallás-tanításban. Később, az 1874⁴/₅. tanéven kezdve, már csak azért se járhattak be iskolánkba, mivel a reáliskolai tanterv szerint csak heti egy óra volt vallás-oktatásra szárvá, míg nálunk kettő. De másfelől, a kollegiumi vallástanítók, a két helybeli lelkész, azt vitatták s talán nem is egészen jogtalanul, hogy ők csupán a ref. kollegium növendékeit kötelesek, mint állandó szaktanítók, oktatni, szaktanítói csekély fizetésökért; a kollegium előjárósága azonban más tanerőkkel nem rendelkezvén, arra hívta fel a vallástanító lelkészeket, hogy köteles óraszámuk határain belől, mivel a reáliskolai református tanulók vallásos oktatásának kötelezettsége minden anyagi segély nélkül a kollegiumra hárittatott, a kollegiumban e végre kijelölt helyen és időben oktassák a hitfelekezetünkön levő reáliskolai tanulókat is. A fölhivottak azonban erre egyáltalán nem voltak eleinte hajlandók, úgy, hogy p. o. az 1876⁶/₇. iskolai évben a reáliskolai református tanulók e miatt nem részesültek vallás-tanításban. A következő évben a tanítás külön helyen és időben, itt a kollegiumban ugyan kezdetét vette, de az egyik lelkész közreműködése nélkül, ki a tanítást akkor is vonakodván megkezdeni, az előjáróság szaktanítói fizetését megszüntette s csak másfélév multán folyósította ismét, a mikor az illető vallástanár a tanításra való készségét írásban bejelentette s magát szaktanítói kötelességei pontos teljesítésére kötelezte.

Az 1883³/₄. éven kezdve, a reáliskolai tantervben is két órát kapott a hittan minden osztályban. Ekkor a reálisták külön tanítása az I—VI. osztályban megszűnt, mivel mi sem gátolta őket a kollegiumi vallástani órákon való megjelenésben. De már akkor az volt a bökkenő, hogy nálunk a hetedik osztálynak egyetlen hittan órája sem volt, a nyolcadiknak ellenben három órán tanították egyházunk történetét. Ennél fogva, a hetedik osztálybeli reálistákat azután is külön kellett oktatni egészen az 1885⁵/₆. tanévig, a mikor a hittan-órák, újabb szervezetünkkel, a hetedikben is megkapván a kellő óraszámot, ezzel mindenféle nehézség és surlódás elenyészett.

A nélkül, hogy a fennebbiekkel okozati összefüggésbe akarnám hozni, itt említem meg, hogy a helybeli református lelkészek jövőben kollegiumunknál semmiféle tanári, vagy tanítói kötelesség-teljesítésre utalva nem lesznek. A helybeli t. papok 1855-ben kezdték először tanítani, önkintes vállalkozás folytán. Ez időtájtban a bécsi kormány a tanárok létszámának szaporítását sürgette; másfelől Háromszéken mozgalom indult meg arra nézve, hogy kollegiumunk oda helyeztessék át, mely utóbbi törekvés, a nagyszámu helyhez kötött alapítványok miatt, hajótörést szenvedett. Ilyen körülmények közt, az udvarhelymegyei és erdővidéki egyházközségek, valamint a t. papok és tanítók is és legelső sorban érdekelt városunk lakói, nehogy a századok óta működő főiskolájukat elveszítsék, alapítványi összegeket ajánlottak fel tanári székek létesítésére. Az igaz, hogy később, 1873-ban,

az udvarhelyi egyházmegye t. lelkészei és tanítói által tett ezen mintegy ötezer frt. alapítvány azon kikötéssel, hogy legalább annak felhalmozódott hátrálékos kamatját fizessék meg, töröltetett; és két év múlva, 1875-ben, elengedtetett az erdővidéki t. papok és tanítók hétszáz frtnyi alapítványa is azon feltétel mellett, hogy ezen összegnek 1872-től 1875. végéig járó kamatját két év lefolyása alatt feltétlenül beszolgáltatassák a kollegiumi pénztárba; az Udvarhelyen egyes buzgó hitfeleink és erkölcsi testületek által aláírt hétezer forintból tényleg csak 3,400 forint, tehát, nem egészen fele folyt be, mégis az iskola meg lett mentve, mert a gyűjtésben kifejtett buzgóságukért az évi száz frttal honorált lelkészek, állandó szaktanítói címmel és kétszázfrt. fizetéssel láttatván el, az abszolút kormány az állandó tanerők közé beszámította őket is. Az 1883. évi XXX. törvénycikk, vagyis az országos középiskolai törvény értelmében, ezek az állandó szaktanítók szak (rendes) tanároknak nem csak hogy el nem ismertettek a kormány által, de vallás-tanításon kívül, egyéb-re nem is voltak alkalmazhatók, ennél fogva, szaktanítói állásuk tartathatatlanná vált. 1890-ben egyik lelkész elhalván, a presbiterium úgy intézkedett, hogy jövőben csak egy rendes és egy segéd-, nem pedig, mint eddigelő volt, két egyenrangú lelkészt fog tartani. Az az egy lelkész pedig alig érhetne rá, hogy a kollegiumban vallást tanítson. Ily indokokból illetékes helyen kieszközöltük, hogy ezután a lelkészek helyett oly vallástanító segéd-tanárt alkalmazhassunk, a ki, nem kelleltvén munkásságát az ekklezsia és kollegium között megosztania, az iskolában az ugynevezett gyermek istentiszteleteket is vezetheti. Erre az iskolai esztendőre, Zayzon Ferenc, volt ref. lelkész és vallástanárr, utódaul éppen saját fiát, Zayzon János, akadémista papjelöltet hívtuk meg, a ki, úgy látszik, az előjáróság várakozásának meg is tud, s meg is akar felelni.

Az 1890-ik évben megszüntette az előjáróság az úgynevezett kurszori intézményt, a mi itt abból állott, hogy az V. és VI. osztályosak, kivétel nélkül, kettőnkint egy napi szolgálatra, mely reggeli 6 órától esti 6 óráig tartott, kirendelve, bizonyos köteleességeket teljesítettek, p. o. egyik az iskola bejáratánál állva, gondoskodott arról, hogy idegen a tanítási órák alatt a kollegiumba be ne jöhessen; a másik elhozta a postát, gyűléseket hívott össze, stb. Szóval, ők végezték mindazon köteleességeket, melyeknek jó része most az iskola-szolga teendői közé tartozik. Ezt a régi uzust nem csak azért kellett eltörölni, hogy a nem nagy népességű két osztály növendékeit a rendes lecke-órák látogatásától mindegyre el ne vonjuk, hanem azért is, mert fegyelmi, s egészségi szempontból is sok kifogást lehetett tenni ellene.

Az igazgatói hivatalt 1880-ig Kis Ferenc; 1880—1885-ig Bod Károly; 1885-től 1887-ig Szakács Mózes, az 1887⁷/₈-ik évben ismét Bod Károly viselte; 1888-ban az előjáróság Gönci Lajos, tanvezetőre ruházta ezt a tisztet, ki szükségből két évig a tanvezetőséget is megtartotta mellette.

Tanvezetők voltak: 187⁵/₆-ban Szakács Mózes, 1876-tól 1878-ig Bod Károly, 1878-tól 1880-ig újra Szakács Mózes, 1880-tól 1890-ig Gönci Lajos, 1890-től fogva Solymosi Endre.

Az új szervezet, vagyis 1884 óta a gazdasági felügyelőséget Félégyházi Antal hordozza.

A széniori és kontrai hivatalt 1876-tól 1887-ig, tehát 12 évig, egyesítve viselte Illyés István. 1887-ben külön választatván a két hivatal, ő csak a széniori köteleességeket végezte 1890-ig, azaz, kollegiumi pénztárnokká választatásáig;

utóda lett Kóbori János, kit egy év múlva Lázár József, jelenlegi szénior, váltott fel. Ellenőrök voltak Illyés után Gábor Sándor, Németh Sándor, Fábián Márton és Sándor András. Ez iskolai év kezdetén ismét egyesítettük a széniori és kontrai hivatalt.

Jöllehet az iskola-épület megrövidítése és átalakítása nagy anyagi áldozatokat kívánt, mindazonáltal a tanári javadalmazás is nyert némi növekedést. Nem sokára az építés befejezése után, 1889-ben, az 1,000 frt. törzsfizetéshez, a tizedik szolgálati év betöltésével, kezdődött négy 50 frtos ötödévi pótlék rendszeresített, melyet már 1891-ben két 100 frtos ötödévi korpótlékre sikerült átváltoztatnunk, úgy, hogy tíz évi szolgálat után mindenik rendes tanár 1,200 frt. fizetést élvez, a természetbeli lakás, vagy 200 frt. szálláspénz mellett. Az udvarhelyi tanárok csekély fizetésök dacára is nyugodtan teljesítették köteleességüket, mert családjuk, haláluk esetére, még jobban volt biztosítva a helybeli özvegy-árvai alapból, melynek alapszabályait alább röviden megismertetem, mint lesz a megvalósulás küszöbén álló országos középiskolai nyugdíjintézet létrejöttével; de mivel ez az országos intézet nem csak az egyes személyeknek, hanem egyetemes tanügyünk fejlődésének is kétségtelenül nagy hasznára válik mi magunk is jelentkeztünk a belépésre, ha azt elfogadható feltételek mellett tehetjük meg, mire nézve a nyilvánosságra bocsátott tervzetből megnyugvást merithetünk.

Helybeli özvegy-árvai gyámintézetünk a negyvenes években keletkezett, Szabó György, Magyarósi Sz. József, Sylveszter Dénes és Kis Ferenc volt tanárok idejében és kezdeményezéséből akképpen, hogy ők saját fizetésükből rakták össze az első filléreket, melyekből, az iskolai előjáróság anyagi támogatásával (egy ideig ide folyt be az ugynevezett sütőház akkor még csekély jövedelme, az ünnepi ajánló levelek és büntetés pénzek féljövödelme) lassankint tekintélyes alap-tőke keletkezett. 1876-ban a tanári özvegy-árvai-alap tőkéje a 17,000, a Magyarósi-nyugdíj-alapé a 4,000 frtot nem sokkal haladta volt meg s míg tizenhét év alatt az előbbi majdnem megkétszereződött, az utóbbi is hetedfélezer frtra növekedett, mindamelllett, hogy néhai Kis Ferencnek, azon négyöt év alatt, mit végleges nyugalomban töltött, évenként ötszáz frttal járult ezer frtra ment nyugdíjilletményéhez.

A tanári nyugdíj-alapot boldog emlékü Magyarósi tanár alapította meg 1865-ben. Ekkor kelt hagyomány-levelemben a 2-ik pont így hangzik: «Hagyok a sz.-udvarhelyi református főiskolának egyezer pengő forintot, azon összegből, melyet 1848-ban a főiskolának kölcsön adtam volt; és kívánatom az, hogy ezen összeg kamatja évenként mindig a tőkéhez adatván, mint új tőke kezeltessek mindaddig, míg ötezer pengő forint tőke leszen: akkor annak kamatja adassék öregség, vagy bal eset miatt a szolgálatra tehetetlen, a főiskolánál szolgált rendes profeszszor nyugdíj-pénze fedezésére.»

Helybeli özvegy-árvai gyámintézetünk 1882-ben módosított alapszabályait így foglalhatom össze:

a) Az alaptőke évi kamatainak legalább öt százaléka feltétlenül tőkésítendő.

b) Minden rendes tanár köteles tagja, és első évi készpénz fizetésének egy negyed részét legfönnb 3 év lefolyása alatt tartozik ide fizetni, melyet, kamat nélkül, csak azon egyetlen esetben kaphat vissza, ha állásából fegyelmi uton elmozdított.

c) A család, tekintet nélkül a gyermekek számára, vagy

akár az özvegy, vagy a szülőtlen árva vagy árvák, míg jogosultságuk meg nem szűnik, az egész segélyösszeget kapják, mely évi ötszáz forintban van megállapítva (Az erdélyi ref. tanárok közös gyámintézetétől ezenfölül 250 frt. évi járulékra tarthat jogosultságot mindenik udvarhelyi tanár családja. G. L.); ha azonban a segélyezendő családok nagy száma miatt a kiadható összegből egy-egy családnak ötszáz forint nem jutna: akkor egyenlő arányban részesítendőek segélyben tekintet nélkül az eddig élvezett nagyobb segélyre.

d) Az özvegy jogosultsága, ha férjhez nem megy, élte végéig; a gyermekeké, úgy a fiuké, mint a leányoké, 24 éves korukig tart, ha az előtt fizetési hivatalba nem jutnak, illetőleg férjhez nem mennek.

e) A jogosultság mértéke a szolgálati évek több vagy kevesebb számától függővé nem tétetik, a hivatalba lépéssel a jogosultság is meg van hozzá szerezve.

f) A segély utólagosan adható ki évnegyedes részletekben.

(Folytatása következik.) Gönci Lajos.

Különfélek.

= **Májusi pálya-cikkeinket irták:** Széttétekintés: Vajda Ferenc, püsp. titkár; A buzaszem: Horváth István; A közalapról: Nemes Ferenc; A vallásos estélyek című cikkhez: Bíró András; Falusi levelek a szerkesztőhöz: Horváth István.

Ezek közül «A vallásos estélyek Kolozsvártt» című cikkre szavazott: Kerekes Endre; «A közalapról» című cikkre: Nemes Sándor, Kovács Albert; «A buzaszemre» Derzi Lőrinc, Tokos Sándor, Gáspár Albert; a «Széttétekintés» feliratu cikkre: id. Lészai Ferenc, egyházkerületi főgondnok, Keresztesi Gyula, Pap István, id. Muzsnai Pál, Lőrinci József, O. Weres Sándor és Adorján László; tehát tizenhárom szavazó közül heten.

E szerint, a 15 frt. csekélyke tisztelet-díjat kiadtuk Vajda Ferenc, püspöki titkárnak, e szorgalmatos, tehetséges, és törekvő fiatal embernek, ki ez uttal már harmadszor részesül ez elismerésben, mely annál nagyobb örömmel szolgál, mert ebben is biztosítékot vélünk találni arra nézve, hogy Vajdában egy derék lelkipásztorral fog nem sokára szaporodni egyházkerületünk papi társasága. Isten segédelmével, csak előre!

= **Köztudomásu dolog, hogy minden** nemü iskoláinkra nézve az előttünk álló napok «n a g y h e t e t» képeznek; most fognak megtartatni a nyilvános vizsgálatok és az azokkal kapcsolatos ünnepélyek. Szülők, tanárok és tanulók dobogó szívvél várják: hisszük, reméljük, hogy a siker teljes lesz, mert intézeteink derék volta elég biztosítékot nyújtott már eddig is a multban. Minden intézetünk programját nem közölhetjük; terünk sokkal szűkebb, de a netalán érdeklődők iránti tekintetből felemlítjük, hogy a nagy-enyedi Bethlen-főiskolában a theol. akadémia vizsgálatai jún. 19. 20. 22. és 23-án fognak megtartatni. Milyen szép volna az, ha e vizsgálatokon megjelenék egy rakás pap, egy néhány esperes és ez által láthatólag fejezné ki bizodalját a tanárok, reményét a tanítványok, és megnyugvását a jövőndő iránt! Tudjuk, hogy nem így lesz; pedig így kellene lenni; mert ezek a vizsgálatok az egész anyaszentegyházat igen-igen nagyon érdeklik, és ha érdeklődést mutatnánk, az anyaszentegyház iránti hódolatunkat bizonyitnók be.

= **Az erdélyi részek közigazdasági viszonyaira** nézve kiváló jelentőséggel fog birni a görgény-szentimrei erdő-őri szakiskolának felállítása, mely már folyó évi okt. 1-én ünnepélyesen meg fog nyitattatni. A ki érdeklődik iránta, vagy éppen gyermekét óhajtana e pályára adni, tájékozást szerezhet magának a napi lapokban közlött részletes programmból, vagy a kolozsvári m. kir. Erdőigazgatóságnál. Mi csak azt emlitjük fel, hogy csak olyan egyének vétetnek föl, kik nem ifjabbak 17 évnél, és nem idősebbek 35 évesnél, és hogy a kik felvétetni óhajtának, kérésüket, fölszerelve a szükséges okmányokkal, július végéig kell hogy beadják a földmívelési miniszteriumhoz. Felemlítettük, mert ezután is nehéz dolog lesz, fiainkból mind minisztert, professzort, papot, doktort, szóval: urakat nevelni: szükséges lesz, megosztani az erőket, hogy minden életpályát elfoglalhassunk, és minden pálya szép, ha azon becsülettel, és becsüléssel szolgálunk.

= **Ritka szép lefolyásu papválasztás** volt csejdi egyházközségünkben. Ez egyházunk, több mint másfél év óta pap nélkül volt, mert a papi fizetés minimumát nem érte fel a javadalmazás. Ez idő alatt szükölködhetett a lelki javakban, de gyarapodott az anyagiakban, mert ma már 400 frton is felül emelte a fizetést. És nem háborgott, nem hallgatott külső beszédekre a nép, ez egytől egyig egyszerű, földmives emberek. Június 6-án volt meg a választás, melyen két és fél szavazat ellenében, az összes szavazatokat Vizi János, iklandi pap nyerte el. Lám, ha a népet nem bujtogatják, lelke igaz javával nem úzérkednek, mily szép megegyezésre tud jutni, és isten országa javát a kérges tapintásu kezekkel is munkálja. Isten segedelme legyen továbbra is a pásztoron és nyáján, hogy ezután közös erővel munkálják az úr szőlőjét! Kali József, nagy-ernyei ev. ref. pap.

= **Megjelent a «Protestáns Szemle» V. évfolyam,** 3-ik füzeté a következő tartalommal: 1. A placetum. II. közl. dr. Bartha Béla; 2. Valláspolitikai reform és liberálistizmus: Várnai Sándor; 3. Dévai Bíró Mátyás: dr. Tüdös István; 4. Az újtestamentum társ. eszméiről és intézményeiről Petri Elek; 5. Egy nevezetes urasztali terítő: Révész Kálmán; 6. Egy kis helyreigazítás: Kenessei Béla; 7. Irodalmi szemle a hazai és külföldi irodalomról. A gazdag tartalom oly becses kincstár, hogy majdnem sajnálatot érzünk azok iránt, kiknek módjában volna, hogy megszerezzék és mégis nélkülözök Az isten tudja, mért?

= **A Wodiáner könyvkiadó cégnél** jelentek meg a következő munkák: A községi bíraskodás. Kassay Adolfról. Ára 60 kr. Természetráajz elemei, dr. Vängel Jenő. Ára 60 kr. Szerkesztéstan. Dr. Koltai Virgil, második, javított kiadás. Ára 30 frt. Budapest Tervrajza. Ára 30 kr. Ezekről nekünk mind ismertetést, bírálatot kellene írni, ha volna időnk és a kerék világon mindenhez értenénk. Hát, bizony csak rész szerint adatott nekünk a tehetség; időnk pedig éppen nagyon kevés levén, egyszerűen megemlitjük, és megelégszünk azzal, hogy a kiknek ilyen dologra van szükségük, hát tudhatják, hogy hol keressék.

= **A nagy-kállói egyház mult** évi nov. 6-án hála- és öröm-ünnepélyt tartott részint a reformáció évfordulójának, részint az egyház sok építkezésének és különösen monumentális tornya felépítésének alkalmából. Az ott mondott imák, beszédek, és az ünnepély leírása most «Emlékkönyv» alakban is megjelent, melynek ára 30 kr. A befolyó tiszta jövedelem az ott helyi szegény-alapra fordittatik. Az emlékkönyv nem áll alább, mint az ilyen nemü dolgok, a cél egészen humánus: szívesen ajánljuk a pártolásra.

HIVATALOS RÉSZ.

1461—1893.

ÉRTESÍTÉS

az 1892-ik évi államsegély és Baldácsi-alapítványi segély kiosztásáról.

Az 1892-ik évi államsegélyből és Baldácsi-alapítványi segélyből való részeltetés iránt beérkezett segély-kérvények átvizsgálása után, Igazgató-Tanácsunk, a legsürgösebb szük-

segletek tekintetbe vétele mellett, a következő segélyeket szavazta meg:

1. Vajdahunyadi egyházmegyéből: 1. Piskii körlelkésznek 300 frt. 2. Piskii körlelkésznek a kisbarcsai beszolgálásért 50 frt. 3. Piskii egyházközségnek 200 frt. 4. Dévai vallás-tanítónak 80 frt. 5. Petrozsényi egyházközségnek 100 forint.

Folytatás az 1. évf. mellékletén.

6. Marosilyei egyházközségnek 43 frt. 50 kr. 7. Alpestesi egyházközségnek 100 frt. 8. Páljános Károly, rákosdi pap, 50 frt. 9. Sármási Áron, hosdátai pap, 50 frt. 10. Csiszér Pál, harói pap, 30 frt. 11. Botha Sándor, bácsi pap, 30 frt.

II. Gyulafehérvári egyházmegyéből: 1. Borberekai tanító 30 forint.

III. Nagyenyedi egyházmegyéből: 1. Lőrincrévei pap 50 frt. 2. Maroskapudi pap 65 frt. 3. Torockó-Szent-Györgyi pap 60 frt. 4. Szentmihályfalvi pap, 50 frt. 5. Marosludasi pap 50 frt. 6. Mező-záhi egyházközség 50 frt. 7. Lőrincrévei egyházközség 30 frt. 8. Maros-kapudi egyházközség 50 frt. 9. Szász-ujfalusi egyházközség 100 frt. 10. Alsó-Detrehemi egyházközség 50 frt. 11. Pap István, kocárdi pap, 40 frt. 12. Bartha Antal, koppándi pap, 40 frt. 13. Tóth Sámuel, gombási pap, 50 frt.

IV. Kolozsvári egyházmegyéből: 1. Szamosfalvi papnak 50 forint.

V. Kolozskalotai egyházmegyéből: 1. Zsoboki egyházközségnek 30 frt. 2. Kajántói papi állás 50 frt. 3. Viski Zsigmond, k.-szent-királyi pap, 80 frt. 4. Balázs István, türei pap, 30 frt. 5. Szakács János, m.-létai pap, 50 frt. 6. Sófalvi Miklós, damosi pap, 25 frt. 7. Barabás Árpád, m.-kereki pap, 25 frt. 8. Fejérdi egyházközség 75 forint.

VI. Szilágy-szolnoki egyházmegyéből: 1. Sülelmedikói papnak 50 frt. 2. Érkávási papnak 50 frt. 3. Ilosvai tanítónak 65 frt. 4. Nyírsídi tanítónak 195 frt. 5. Valkói beszolgaló papnak 50 frt. 6. Ördögkúti körlelkésznek, a vármézei beszolgalásért, 25 frt. 7. Ér-szodorói és ér-hatvani egyházközségekbe való beszolgalásért 50 frt. 8. Szilágyi János, lecsméri pap, 50 frt. 9. Vass Lajos, rátoni pap, 80 frt. 10. Ferenci Endre, monói pap, 30 frt. 11. Diószegi Mór, érkávási pap, 50 forint.

VII. Deési egyházmegyéből: 1. Kide-csomafáji körlelkész 100 frt. 2. Csomafái tanítónak 80 frt. 3. Hagymás-láposi pap, 40 frt. 4. Esztényi körlelkész 50 frt. 5. Páncélcsehi körlelkésznek, a cs.-gorbói beszolgalásért, 50 frt. 6. Fodorházi tanítónak 65 frt. 7. Bodonkúti tanítónak 65 frt. 8. Kovács Árpád, kackói körlelkész, 100 frt. 9. Tunyogi Béla, bádoki pap, 50 frt. 10. Csomafái egyházközség 100 frt. 11. Dobokai egyházközség 50 forint. 12. Szinyei egyházközség 111 forint. 13. M.-n.-sombori egyházközség 50 frt. 14. Csomafái egyházközség 100 forint. 15. Csomafái tanító 30 forint.

VIII. Széki egyházmegyéből: 1. Alsó-ilosvai papnak 200 frt. 2. Noszolyi körlelkésznek 150 frt. 3. Apanagyfalusi papnak 130 frt. 4. Kudui papnak 40 frt. 5. Alsó-szováti papnak 50 frt. 6. Melegföldvári papnak 100 frt. 7. Kisiklódí levita 130 frt. 8. Vicei pap 150 frt. 9. Pulyoni körlelkész 100 frt. 10. Veresegyházi egyházközség 70 frt. 11. Kékesi egyházközség 50 forint. 12. Osváth Gyula, bacai pap, 50 forint.

IX. Nagysajói egyházmegyéből: 1. Szász-brétei k. pap 100 frt. 2. Besztercei körlelkész 150 frt. 3. Szász-cegői pap 40 frt. 4. Szász-Mátéi tanító 100 frt. 5. Besztercei ny. pap 100 frt. 6. Musnai Károly, esperesnek 50 frt. 7. Musnai Kálmán sz.-cegői tanító 30 frt. 8. Beregszászi Albert, tacsí pap, 100 frt. 9. Sófalvi egyházközség 50 forint.

X. Görgényi egyházmegyéből: 1. Szász-Régeni egyházközség 450 frt. 2. Abafái egyházközség 200 frt. 3. Garda Márton, ny. pap 210 frt. 4. Köbölkúti tanító 90 frt. 5. Erdőszengyeli egyházközség 100 frt. 6. Pál Károly, ó-újfalusi körlelkész, 100 frt. 7. Varga József, m.-fülpösi tanító, 30 forint. 8. Mózes Mihály, unokai tanító, 40 frt. 9. Török Lőrinc, tusoni tanító, 40. frt. 10. Réthy Dénes, tholdalagi tanító, 30 forint.

XI. Marosi egyházmegyéből: 1. Szentkirály-náznánfalvi pap 65 frt. 2. Hagymás-bodoni pap 65 frt. 3. Bömosoni pap 65 frt. 4. Tompai pap 39 frt. 5. Fintaházi tanító 26 frt. 6. Feketei tanító 100 frt. 7. Hagymás-bodoni egyházközség 50 frt. 8. Boosi egyházközség 50 frt. 9. Agárdi egyházközség 30 frt. 10. K. szent-miklós-csibai egyházközség 50 frt. 11. Nagy-adorjáni egyházközség 50 frt. 12. Ravasz János, m.-kövesdi pap, 50 frt. 13. Varga János, n.-adorjáni tanító, 30 frt. 14. Nagy János, udvarfalvi tanító, 50 frt. 15. Makkai Kálmán, várhegyi tanító, 20 frt. 16. Gyepesi Ferenc, csejdi ta-

nitó 30 frt. 17. Tőkés János, kendői tanító, 40 frt. 18. Demeter Mózes, ny.-szt.-imrei tanító, 25 frt. 19. Bálint János, nyarádtói tanító, 30 frt.

XII. Küküllői egyházmegyéből: 1. Dicső-szent-mártoni körlelkész 150 frt. 2. Szász-medgyesi körlelkész 200 frt. 3. O.-déli tanító 125 frt. 4. Herepei tanító 32 frt. 50 kr. 5. D.-szt.-mártoni egyházközség 400 frt. 6. Medgyesi énekvezér 50 frt. 7. Haranglábi ny. pap 50 frt. 8. Dicső-szent-mártoni egyházközség 150 frt. 41 kr. 9. Józsa Ferenc, küküllővári körlelkész, 50 frt. 10. Fazakas Sándor, sz.-dányáni pap, 50 frt. 11. Székely Sámuel, besenyői pap, 80 frt. 12. Szász József, küküllővári tanító, 30 frt. 13. Pataki Károly, csapói tanító, 25 frt.

XIII. Szébeni egyházmegyéből: 1. Oláh-újfalusi körlelkész 150 frt. 2. Bólyavölgyi körlelkész 200 frt. 3. Balászfalvi Emke tanító 50 frt. 4. Alamori tanító 40 frt. 5. Ó-újfalusi egyházközség 50 frt. 6. Horváth István, bürkösi pap, 40 frt.

XIV. Udvarhelyi egyházmegyéből: 1. Segesvári egyházközség 650 frt. 2. Alsósiménfalvi pap, 120 frt. 3. Hajduszt.-mártoni pap, 80 frt. 4. Dobófalvi levita 156 frt. 5. Hodgyai tanító, 20 frt. 6. Bözödi tanító, 30 frt. 7. Nagybuni pap, 40 frt. 8. Bözödi nyug. tanító 20 frt. 9. Fejéregyháza egyházközség 30 frt. 10. Voldorfi egyházközség 50 frt. 11. Bodor István, új-székelyi pap, 30 frt. 12. Jakab József, mátisfalvi tanító, 20 frt. 13. Nagy Mózes, héjasfalvi tanító, 20 frt. 14. Teleki Samu, m.-dályai tanító, 20 frt. 15. Vétsi Dénes, szolokmai tanító, 20 frt. 16. Sárpataki egyházközség 50 frt. 17. A.-siménfalvi egyházközség 50 frt. 18. Rugonfalvi egyházközség 50 frt.

XV. Erdővidéki egyházmegyéből: 1. Jancsó István, fülel tanító, 30 frt. 2. Pálfi Elek, n.-ajtai tanító, 50 frt. 3. Antal Albert, bölöni tanító, 30 frt. 4. Gyenge András, miklósvári tanító, 30 frt.

XVI. Sepszi egyházmegyéből: 1. Hosszúfalusi egyházközség 63 frt. 2. Köröspataki tanító, 80 frt. 3. Brassói hitoktató 200 frt. 4. Györbírő Dániel, kökösi tanító, 30 frt. 5. Erődi egyházközség 50 frt. 6. Nyéni egyházközség 80 frt. 7. Brassói segédpap 66 frt. 67 kr.

XVII. Orbai egyházmegyéből: 1. Özv. Benkő Gyuláné. 150 frt.

XVIII. Kézdi egyházmegyéből: 1. Felső-torjai pap 100 frt. 2. Karatnai ny. pap 40 frt. 3. Csikszeredai kántor 100 frt. 4. Gyergyó-szt.-miklósi vallástanító 20 frt. 5. Gyergyó-szt.-miklósi imaház bérére 50 frt. 6. Maksai egyházközség 200 frt. 7. Ikafalvi egyházközség 50 frt. 8. Kökösi Sándor, ikafalvi pap, 50 frt.

1. Központi hivatolnokok 2000 frt. Képezdei gyak. iskolai tanító 700 frt. 3. Berde Sándor, theol. tanár, 200 frt.

A Baldácsi-alapból:

I. Nagy-enyedi egyházmegye: 1. Csombordi tanítónak 30 frt. Molnár Samu, miriszlói tanító, 40 frt.

II. Koloss-kalotai egyházmegyéből: 1. Egeresi tanító 65 frt. Nagy János, daróci tanító, 30 frt. 3. Nagy Ferenc, fejérdi tanító, 30 frt. 4. Kelemen Ferenc, k.-kapusi tanító, 25 frt.

III. Szilágy-szolnoki egyházmegyéből: 1. Kis Ferenc, vármézei kántor, 20 frt. 2. Bagosi Miklós, lecsméri tanító, 25 frt.

IV. Deési egyházmegyéből: 1. Alsó-tőöki tanítónak 50 frt. 2. Bartha András, köblösi kántor, 20 frt. 3. Móra Péter, némai tanító, 25 frt.

V. Széki egyházmegyéből: 1. Botházi levitának 65 frt. 2. Ifj. Török Károly, árpástói tanító, 20 frt. 3. Lakatos László, botházi tanító, 30 frt. 4. Bacai tanító, 60 frt.

VI. Görgényi egyházmegyéből: Uzdi-szt.-péteri tanítónak, 50 frt.

VII. Marosi egyházmegyéből: 1. Maros-szent-györgyi levita 100 frt. 2. Szováthi tanító 100 frt.

VIII. Küküllői egyházmegyéből: 1. Sövényfalvi tanítónak, 30 frt. 2. Szőkefalvi tanítónak 50 frt.

Miről az összes érdekelteket oly fölhívással értesítjük, hogy a rendszeres segélyben részesülők nyugtáikat a szokott időben, az egyszer s mindenkor segélyben részesítettek pedig folyó június 25-éig multhatatlanul terjesszék be illetékes espereseikhez, kik is azokat az egész egyházmegyéből együtt és összesítő kimutatás kíséretében, f. évi július 1-jére terjesszék föl keblbi pénztári hivatalunkba, a segélyösszegek kifizethetése végett.

Ismételt figyelmébe ajánljuk t. pap és tanító aainak, hogy az államsegélyről szóló nyugták két eredeti példányban állítandók ki, melyek közül az egyik, II. fokozatu bélyeggel látandó el.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvártt, 1893. június 11-én tartott üléséből.

Márkus Fános,
titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1404—1893.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi erdélyi ev. ref. iskolaszék tiszt. Lelkészhelyettesének, s valamennyi erdélyi evang. reform. kollégium méltóságos t. Elöljáróságának.

További szives intézkedés, végett tudatjuk, hogy a közoktatásügyi m. kir. miniszter a «Néptanítók Lapja» eddigelő megjelent 25 évfolyamában foglalt becses anyag felhasználását és áttekintését lehetővé teendő, megbizta Petrik Gézát, hogy ezen 25 kötetéről tárgymutatót szerkesszen.

A tárgymutató «A Néptanítók Lapja 1868—1892. évi folyamainak Repertoriuma» cím alatt megjelenévé (kiadta Dobrowszky Ágost, ára 1 frt. 40 kr.), a minden tekintetben sikerült munkára a népoktatási tanintézeteket ezennel felhívjuk, hogy részükre hivatalból ingyen megküldött «Néptanítók Lapja» meglévő kötetekinek kiegészítése és célszerű használhatása érdekében, a Repertoriumot az iskolai könyvtár számára szerez-zék meg.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. június hó 9.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1445—1893.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi erdélyi evang. reform. kollégium méltóságos t. Elöljáróságának.

A közoktatási m. kir. miniszter folyó évi június 3-án, 12.367. sz. alatt kelt leiratban, a szokásos köröztetés végett, tudatja, hogy Novits Lászlót, a budapesti Aranyosi Miksa-féle nyilvánossági joggal felruházott magán középkereskedelmi iskola III-ik osztályának tanulóját, született Vukovárt, 1874. augusztus 31-én, egyik tanárán elkövetett tetleges bántalmazás miatt, az ország összes középiskoláiból és középfoku kereskedelmi iskoláiból kizárta.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. június 10.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

598—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői ev. ref. egyházmegyébe kebelezett o. d. éllői levitai állomásra ezen-nel másod-izben nyittatik pályázat.

Javadalom: kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás, és egyházhatósági beclés szerint, 156 frt. 90 kr. mely fizetésnek felerésze az öreg nyugalmazott levitát illeti. Azonban, ennek kárpótlásául, az öreg levita életében, a megválasztandó levita kap évente 100 frt. államsegélyt, és a nyugalmazott levita halála után, mikor az egész fizetéshez jut, évi 50 frt. államsegélyt. Ezen régi fizetésen kívül, ez alkalommal, az egyházközség emeli a fizetést évi tíz véka szemes töröküzával, és egy öt szekér szénát, és két szekér sarjut termő réttel; a hívek mind a szénát, mind a sarjut lekaszálják s ha a levita megszarítja, haza hordják.

Pályázati határnap július 1. Folyamodványok nt Kovács Elek, esperes atyánkfához küldendők, V.-Gálfalvára, u. p. D.-Szt.-Márton.

Kolozsvártt, 1893. június 13.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

591—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett szilágy-solymói egyházközség segéd-lelkészi állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: egy szobából álló lakás, teljes ellátás az esperes özvegyénél, 245 frt. 30 kr. készpénz fizetés. Kötelességei: az összes papi teendők végzése és a különböző iskolákban a ref. növendékek vallásos oktatása. Megjegyzendő, hogy a szokott stóla a kosztért az özvegyet illeti és a segéd-lelkész csak az esetleges felülfizetésekben részesül.

Pályázati határnap július 1. Folyamodványok az ev. ref. püspöki hivatalhoz küldendők, Kolozsvárra.

Kolozsvártt, 1893. június 13.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

596—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett m. k. a p. u. s. i. egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületekkel és 206 frt. 76 kr. fizetés, hivatalos felszámítás szerint, a mely azonban 40—50 irrtal bizton többre tehető. A fizetésből mintegy 50 frt. készpénz.

Pályázati határidő jul. Folyamodványok nt. Deési Gyula, esperes aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1893. június 13.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

562—1893.

KÖRLEVÉL.

Folyó évi június 27-ére egyházmegyei közgyűlésre hívom össze Nagy-Enyedre, tiszt. lelkész-társaimat, s általuk a világi képviselő urakat. A gyűlés rendes tárgyai letárgyalása után, házassági törvényszék fog tartatni; azt megelőzőleg pedig, 26-án d. é. l. u. t. á. n, az özvegy-árva gyámintézeti felügyelő bizottság, s részvényes társaság fog ülésezni a szokott helyen.

Ez úttal, egy incidensből kiindulva, mely szerint közelebbről egyik lelkésztársunk hivatalos levele a postán, az ott levő felülvizsgáló tiszt által felbontatván («ezek a papok, ha ebédre hívják is egymást, hivatalosan teszik»), jöllehet a hivatalos levél végén csak ennyi volt: «tűrhetően vagyok, családommal együtt tégedet családoddal üdvözölvén», stb.: 1 forint 10 krig megbírságotlatott, figyelmeztetem tiszt. lelkész-társaimat, hogy hivatalos levelezéseikben tartsák magukat a hivatalos stílushoz, és barátságos ömlengéseiknek még a levél végén se adjanak helyet.

Gerenden, 1893, június 7-én.

Hegedüs Lajos,

n.-enyedi egyházmegyei esperes.

469—1893.

MEGHÍVÓ.

A sepsi egyházmegye illetékes tagjait van szerencsém a folyó évi június 28-án d. e. 9 órakor U z o n b a n tartandó rendes évi közgyűlésre tisztelettel meghívni. F ő b b t á r g y a k
1. Esperesi jelentés. 2. Isten-tisztelet, melyen egyházi beszédet tiszt. Zsigmond Károly, hétfalusi körlelkész aa. fog tartani.
3. Jegyző jelentése az egyházmegyei tanács munkálkodásáról.
4. Országos közalap-kezelő bizottság jelentése. 5. Tanügyi előadó jelentése. 6. Egy megüresedett házassági törv. bír. állás betöltése. 7. Intézkedés a Debrecenben felállítandó bölcsészeti, és a Kolozsvártt felállítandó theol. fakultások javára eszköz-lendő gyűjtésről a 65—1893. számú igazgató-tanácsi intéz-kedés alapján. 8. Esetleg, gyámintézeti alpnéptárnok-választás. 9. Lehető indítványok és egyéb felmerülhető ügyek. Közgyűlés után Papi Értekezletet tartunk.

Nagy-Borosnyó, 1893, június 6.

Zágoni Pál,
sepsi ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Mostani számunkhoz egy negyed iv melléklet van csatolva.

Nyomatott Ajtai K. Albert könyvnyomdájában Kolozsvártt.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Junius 22.

25. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Folyó hó 25-én lesz *gr. Kuun Kocsárd* kilencven éves. Ez alkalombúl hazafias tisztelői óvációkban ohajtják őt részesíteni. Mindenki tudja, hogy az életévek e ritka hosszú sora, melylyel a bölcs gondviselés a nemes gróft megáldotta, mennyire példaadó és termékenyítő volt a haza és egyház, a magyar nemzet és kultura ügyének előbbvitelében. Az is ösmeretes, hogy míg Hunyad-megyében és országszerte sok ideig nem törődtek azzal, hogy ama vidéken magyar népünk pusztul, s elfeledte anyanyelvét, gróf Kuun Kocsárd évtizedeken át egymaga maradott fajszeretettől áthatott működésével és áldozatkészségével. A hol templom-javításra, vagy iskola-építésre, a hol tanítói fizetés-emelésre, vagy szegény tanulók segélyezésére volt szükség: gróf Kuun Kocsárd azonnal és önkint vitte oda az egyház és iskola oltárára bőkezű áldozatát. De a református egyházakon és népiskolákon kívül, főképpen a szászvárosi Kuun-kollégium talált a nemes grófban nem csak felvilágosodott és buzgó főgondnokot, hanem egyúttal kegyes pártfogót is. Hatvan éves főkurátorsága alatt ez intézetünkre többet áldozott 100,000 forintnál, s ma is kiváló, éber figyelemmel kíséri ez iskolának egész életét. És ki ne tudná a közmívelődés oltárára vitt amaz áldozatát, melynek lángját a nagy nemzet apostol akkor gyújtotta meg, a midőn a negyed-millió forint értékű lekvőségeinek örökösévé, tényleges birtokosává az Erdélyi Magyar Közmívelődési Egyesületet tette? Ily számos érdem előtt meghajolva, az emberiség legszentebb ügyének áldozott hosszú élet működéseért az elismerés, tisztelet és hála érzelmeit kifejezendő, rendez innepet a szászvárosi magyar társadalom e hó 25-én.

Mi is őszintén üdvözljük egyházunk és hazánk buzgó és nagy fiát, ki igaz hitét számos fényes cselekedettel igazolta; ki áldó kezeit egyházi és iskolai életünk fájó sebein tartván, azoknak széles területen hű és lelkes orvosa lett. Nemzetünk és egyházunk minden igaz tagjával tiszta szivből óhajtjuk a test és a kedély vidám elevensége aranyozza meg élte alkonyát! Vajha, a gondviselés minket hazánknak és egyházunknak eme diszével még sokáig megajándékozna!

A kulturpolitikai helyzet történelmi világitásban.

(Folytatás.)

III.

Valamint Németországban, az egységes Németbirodalom megteremtésének egyéb nagy kérdései, úgy nálunk is a magyar nemzeti állam kiépítésének egyéb nagy kérdései egyidőre háttérbe szorították a «kultur-harcot». Az a mozgalom, a mi Németországban a császárság megalapítására, nálunk a forradalomra, s azon időszakra vezetett, melynek a pápai szövetség és a konkordatum volt a betetőzése.

A míg az újjá alakult Németország a féltékeny szomszédokkal háboruit vívta: a pápa iránta igen barátságosan viselte magát, annál inkább, mert III-ik Napoleon Viktor-Emánuellel rokonszenvezett. De, mihelyt véget ért a francia-porosz háboru felszólította a Versaillesban császárnak kikiáltott porosz királyt a pápai állam visszaállítására. Bismark azonban e kívánat teljesítésének kategorice ellent mondott, s ez volt a német kultur-harc újból kitörésének közvetlen oka. Ezóta a rajnai tartományok Bismark legelkeseredettebb ellenzékét küldötték a birodalmi gyűlésbe.

Ugyanekkor kitört a harc Bajorországban is. De, az osztrák politika is megunt a pápai gyámkodást és 1870-ben felmondta a konkordatumot.

Németország azóta megvívta a harc javát. Bismark és Falk el voltak határozva, véget vetni annak az állapotnak «hogy a porosz püspökök kevesebbre becsüljék hazájuk törvényeit, mint egy hazájukon kívül álló férfinak intését». És volt idő, midőn ezen principiumnak minden vonalon győzelmet szereztek. Igaz, hogy Bismarkot az óriási fokra hágott felekezeti gyűlölség egy fanatikusa, Kulman, szinte meggyilkolta, de a birodalmi gyűlés tényleg megfosztotta minden jövedelmüktől azon püspököket, kik hódolatukat az állam törvényei iránt ki nem nyilvánítják. Ezek az u. n. májusi törvények csak akkor lettek enyhébben alkalmazva, midőn Bismark kereskedelmi politikájának keresztülvitele végett a centrummal kezdett alkudozni.

Igaz ugyan, hogy csak politikai opportunizmusból, de feláldozta a pápaság kedvéért a német liberálisokat és Falkot.

Magyarországon a pápizmus a konkordatum idejében érte e században legnagyobb diadalát. De, egyszersmind ez a kor volt az, a mikor a

magyar klérus is némileg ellenzékét képezett a római kuriával szemben. Hogyne, mikor a magyar primást a bécsi érsekség fennhatósága alá vetették?

Igy történt, hogy Scitowszky primás, ki egykor a magyar reform-párt leghevesebb ellensége volt: személyesen nyújtotta át a Magyarországot beúzó császárnak az ország épsége és nemzetisége helyreállításáért esdő kérvényt.

Az alkotmány visszaállításának küzdelme ismét a protestánsokat helyezte előtérbe, megint egy hathatós példával dokumentálván, hogy a nemzet alkotmányos szabadsága és a protestánsok érdekei karöltve járnak.

A szeptemberi pátens elleni demonstrációban a protestánsok háta megett állott nem csak az egész nemzet, hanem maga a konkordatum áldásait élvező katolikus papság is.

Igy magyarázható ki, hogy az alkotmányos éra első törvényei ellen a főpapság, legalább nyíltan, nem demonstrált.

De, titokban akna-munkát folytatott ellene, és az ó-konzervatívokkal egy kézre dolgozott.

A klérus ekkori működésére nézve még oly teljes adatok rendelkezésünkre nem állanak, melyek szerepét minden oldalról megvilágítanak.

De, tényként konstatálható, hogy a főpapság, tőle kitelhető erővel és befolyással támogatta az ó-konzervatívok azon törekvését, hogy a felelős miniszterium, s különösen a kultusz-miniszter Deák- és Andrássy-tervelte kinevezése elé akadályokat gördítsenek; annak meg éppen ellene volt, hogy a király főkegyuri jogait a magyar kormány útján gyakorolja.

Azon elméletek, melyeket manapság Nagyvárad tudós, eszes püspöke, Schlauch, a «fentartott főkegyuri jogok»-ról fejteget, koránt sem mai keletűek, a mit bizonyít Simor hercegprimásnak még az Andrássy-miniszterium kinevezése előtt ő Felségéhez felterjesztett memorandum, melyben mindazon kérdésekre bőven kiterjeszkedett, melyek, felfogása szerint, a kath. egyház sérelmeinek (!) (mert már ekkor sérelmekről beszél) orvoslására és az egyház felvirágoztatására szükségesek.

Ezek közt a «szükségek» közt első sorban áll, hogy az «apostoli» király legfőbb kegyuri jogát, minden alkotmányos kormány mellőzésével, személyesen gyakorolja, s ha már közvetítő kell, az ne a kultusz-kormány, hanem a hercegprimás legyen.

Második szükség, hogy a katolikus egyházi

birtokok, javadalmak, s különösen a tanulmányi alapok az egyház elidegeníthetetlen tulajdonainak nyilváníttassanak, stb.

Bőséges történelmi és theologiai érvelésű ő felsége hitbuzgó elődje példájának meleg ajánlatával egészítette ki.

Ugyanaz a Simor volt ez, kinek primássá való kineveztetése, mindenki előtt csodálatos és megütközést keltő módon, a magyar felelős kormány kinevezését néhány nappal megelőzőleg, tehát a kormány tüntető kikerülésével, történt, és a kinek Bécsben huzamos ideig való hivataloskodása a nunciaturánál, elég garanciát látszott nyújtani arra, hogy nem fog nagyon kacérkodni a liberálizmussal.

Nó, hát ő Felsége nem elégedett meg a Simor információjával, hanem kívánta hallani Deákot is, az ő nyilatkozata után aztán szépen félretette a Simor memorándumát.

Deák szavai meggyőzték ő Felségét, hogy az a klérus, melynek nagy része 1848-tól 1867-ig térdet-fejet hajtott az akkori kormány-rendszereknek, nem lehet az alkotmányos király teendőinek hivatott magyarzója.

Mig Deák volt a parlament és a közvélemény vezér-szelleme: nem is merték a klerikalizmus hívei felütni fejüket többé, annál kevésbé, mert nem csak Magyarországon, hanem egész Európában nem kedvezett a lábra kapott liberális áramlat az ultramontán törekvéseknek.

Magában a konkordatumos Ausztriában 1868-ban a közös iskolák, vallás-szabadság és a polgári házasság tárgyában oly törvényeket hoztak, melyeket a római szentatyja «o c s m á n y t ö r v é n y e k»-nek nevezett.

De, ezzel még nem elégedett meg néhai jó IX. Piusz, hanem kijelenti, hogy: «Mi, apostoli tekintélyünk erejével elvetjük és kárhoztatjuk ezen törvényeket, s azokat minden következményeivel együtt, s e m m i s e k n e k, s m i n d e n k o r r a é r v é n y t e l e n e k n e k n y i l v á n í t j u k !»

Ugyanakkor úgy az osztrák, mint a magyar klérushoz felszólítást intéz, hogy ily törvények ellenében minden erejükkel igyekezzenek az egyház jogait megvédelmezni.

Ez kétségkívül beavatkozás, még pedig példátlan a római kuria részéről, egy idegen állam belügyeibe. De, ha Ausztriára nézve menti is ezt a konkordatum, s tanulság okáért nem is érte érdemtelennül: Magyarország hasonló beavatkozást soha sem ismerhetett és tűrhetett el.

Mindazáltal, mit tett a klérus?

Midőn br. Eötvös nem sokára előterjesztette a népoktatási törvényt, egész erejével ellene fordult.

Nem kevésbé izgatott sajtóban, szószeiken, sőt közönséges népcsoportok előtt, úgy az alsó, mint a római útasításokat hozzá juttató felsőbb papság, mint tette ezt mostanában, a kormány ellen. Felhasználta a buta, fanatizált tömeget, nem irtózott a szülők fenyegetésétől, nem az olyan eredményektől sem vissza, hogy néhol a felizgatott tömeg az állami iskolák tanítóit bántalmazta.

Pedig, az iskolák kérdése talán még sem hitcikkelyek kérdése? Az állami iskoláztatás talán nem ütközött a dogmákba?

Nem. Hanem beleütközött a római politika azon jelszávába, hogy: «Egy lépést sem adni fel a szerzett jogokból.»

Hanem, ennél még sokkal érdekesebb az a harc, melyet a klérus a perrendtartási törvény ellen folytatott, mely már par-excellence közjogi törvény. De, benne volt azon rendelkezés, hogy a válóperek a kir. törvényszékek hatáskörébe tartoznak.

Ki is vitte a klérus, hogy ez a törvényből ki-maradjon, s hogy Magyarországon 26 éven át hétféle bíróság gyakorlata valóságos anarkhiát teremtsen a házasságjog terén.

(Vége következik.)

Dr. Deák Albert.

Báró Radák Ádám.

Nem azért irtuk e nevet cikkünk homlokára, hogy általa a nemes bárónak tetszelegjünk. Sem azért, hogy az ő nemes lelkiségét, fenkölt gondolkozását a világnak hirdessük, mert ezekre ő nem szorult. Hanem azért, hogy nevéhez kapcsoljunk egy kérdést, mely református anyaszentegyházunk kebelében sürgős megoldásra vár; egy eszmét, mely a nemes báró lelkét foglalkoztatja, és a melyért kell, hogy ő vele minden igaz kálvinista lelkesüljön, és erejének mértéke szerint, az áldozatot meghozza. Oda irtuk, hogy midőn a nő-nevelés előbbvitelére tett kegyes alapítványokról szólunk, ugyanakkor, e fontos kérdés érdekében szerény véleményünket elmondjuk, s ez által, ha valami nagyot nem is használunk, de azt legalább napirányban tartjuk, s ha lehet, az érdeklődést iránta még jobban felköltsük.

Hogy a nő milyen fontos helyet foglal el a keresztyén társadalomban, a családi életben, s magában az anyaszentegyházban is: azt hosszasan indokolni, felesleges. Mindnyájan tudjuk, hogy a nő az élet eszménye hozzá fűződik, a mi szép, a mi magasztos, és a lelket felemelő. A nő az erkölcsi életnek, és a családi boldogságnak alapja. Szív-

nek tisztaságából, mint üde forrásból, buzog fel az emberi legszentebb erények élő vize; nemes érzelmeinek gazdagsága adja meg a jövő nemzedék kedélyének, lelki világának csiráit, és a csira fejlődésének irányát. A nő óv meg az erkölcsi elbukástól; s ha elbukunk, ismét a nő emelhet föl. «A keresztyén-társadalom magasztosságának, a valódi költészetnek, s a létért való szörnyű harc egyedül épen megmaradt ideáljának a neve: nő, mondja egy jeles író. A miért női szív dobog, és női kéz munkál, azt csak siker, áldás, és előmenetel követheti.

Ugyde, e magasztos és messzire kiható célt és feladatot, csak egy szívben és lélekben mivelni és tisztulni gondolkozású nő teljesítheti. Nő-nevelésünk pedig, mely e föltételek alapját van hivatva lerakni, korántsem áll azon színvonalon, hogy e feladatát kielégítően szolgálhassa. Hiszen, az országos nő-nevelés története is jó formán még csak huszonöt esztendőre számlál. Ez év márc. 24-én múlt el huszonöt éve annak, hogy két lelkes honleány Veres Pálné, Benicky Hermin és gr. Teleki Sándorné, a nő-nevelés érdekében országos mozgalmat indítottak és megalapították az első magyar «Nőképző Egyletet», és e mozgalom hatása alatt karolta fel az állam is a nő-nevelés ügyét úgy, hogy ma számos alsóbb, és felsőbb intézete van, mely e célnak szolgál. Az állami intézmények mellett, a felekezetek is tettek, a mit tehettek, a nő-nevelés érdekében, de erejüket nagyobb részben a fiúnövelésre fordították. Egyedül talán a kath. egyház az, mely e tekintetben legtöbbet tett, és az általános műveltség megadása mellett, a felekezeti érdekekre is különös tekintettel volt. Zárdái ma is nagyon keresettek, és sok református leány-növendék tanul ottan.

Pedig, hogy a felekezeti érdekekre a leány-növelésnél nagy súlyt kell fektetnünk, azt elvitatni, nem lehet. A magyarországi öt református egyházkerület közül pedig, ez ideig, csupán kettő karolta fel jó formán ezt az ügyet. A tiszáninneni egyházkerületnek Miskolcon országos hírű, benlakással összekötött felsőbb-leányiskolája van; a tiszántúli egyházkerület pedig szintén két jó hírnévnek örvendő leány-iskolát tart fenn, egyiket Debrecenben, a másikat Szatmáron, és mindkettő benlakással van összekötve. Ujabban pedig ugyanez egyházkerületben még négynek a felállítását tervezik. A dunamelléki egyházkerület is kijelölte már Halast, hogy oda egy internátussal összekötött felső leány-iskolát létesítsen, és a Dunántúlról is a pápai érdekében megindult a mozgalom.

Ezt a hiányt érezte báró Radák Ádám, midőn két leány-iskolára alapítványt tett. A nemes bárónak e tekintetben főtiszt. püspök urhoz intézett levelét ide iktatjuk egész terjedelmében, mert abban a helyet is megjelöli, hová, mint központokra, intézményeinket létesíteni kell. Ime, a nemes báró levele:

«Szegény jó anyám végrendelete nyomán, Forró Elek halála következtében, a neki járt évdij kapitalisa egy negyedét örökölvén, s az ő emlékeért ezzel is kívánván iránta való szeretetemet és kegyeletemet kimutatni: ezen utolsó örökségemből 400 = négyszáz forintot a kolozsvári evang. református leány-növendéknek, 400 = négyszáz forintot a marosvásárhelyi ev. református leány-növendéknek küldök, hogy az mindkét

iskolánál külön-külön «Báró Radák Istvánné, gróf Ráday Klára» nevében, mint alapítvány kezeltessék, s gyümölcse az iskolák legjobb céljaira fordíttassék.

«Ő bizonyosan onnan felülről helyesli ezen cselekedetemet, s az én megtört szívemnek nagy megnyugvás, hogy gyermeki szeretetemet és hálám jó anyám iránt, ezzel is kimutathattam.»

A nemes báró Kolozsvárt és Maros-Vásárhelyt jelöli meg az iskolák székhelyeül, a mennyiben kegyes alapítványát ottani két iskolánknak teszi. Nagyon helyesen. Mindkét városban van leány-iskolánk, és azokat kell fejlesztenünk. A kolozsvári belvárosi leány-iskola, ez idő szerint, hat osztálylyal bír, míg a maros-vásárhelyi, úgy tudjuk, nyolc osztályu, és e mellett terjedelmes, alkalmas helyiséggel is bír. De, van még egyházkerületünknek egy pontja, melyet figyelmen kívül hagynunk, nem szabad, és ez a pont Székely-Udvar hely, mely, úgy szólván, találkozó helye a keleti székelységnek. Ezen városban szintén van egy, római kath. igazgatónő vezetése alatt álló, református leány-iskolánk, hat osztálylyal, és annak kibővítése és fejlesztése szintén első rangú feladataink közé tartozik.

Ezen három helyet kell tehát egyházkerületünkben a nő-nevelés erős váraivá emelnünk; ezen három helyen kell benlakással összekötött, felsőbb-leányiskolákat állítanunk.

De hát, mikint és miből? Proponálni és írni, könnyű dolog, de hol a pénz? Meglesz az is, csak a karni kell; mert az akarat már magában véve félsiker. A kolozsvári leány-iskolának, felsőbb polgári iskolává alakítása már tervbe van véve, s hogy nem haladt úgy, a mint kellett volna, azt más iskola-építések gátolták. Jelenlegi helyisége, kiépítve, arra alkalmas is lesz; a fedezetre nézve a múlt évi kerületi közgyűlés, a nyereségtöbbletből, megszavazott 5,000 forintot. A kezdet tehát megvan. A maros-vásárhelyi leány-iskola fejlesztése és tanerőkkel ellátása érdekében, a mint tudjuk, az egyházkerület kormányzó-testületének feje, szintén megtette a kezdeményező lépéseket, s hogy azok nem vezettek kellő eredményre, az nem a kezdeményezőn és a kerületen, hanem magán az egyházközségeen múlt el. Udvarhely is, reméljük, ébredezni kezd, a mi nagyon is óhajtott volna.

A kivitelre nézve az egyetlen biztosítékot abban látjuk, ha mindhárom leányiskolánk, megállapítandó föltételek mellett, egyházkerületi védnökség alá helyeztetik; vagyis, az egyházkerület hozzájárulásával és segédkezésével alakíttatik át, s rendeztetik be a kor kívánalmainak megfelelő felső-leányiskolákká. És ezen cél gyorsabb elérhetése végett, társadalmi uton is mozgalom indítandó meg, mert nem hisszük, hogy ez uton is, igen szép összegeket ne hozhatnánk össze; nem hisszük, hogy kerületünkben, főuraink és patronusaink között, még ne akadnának br. Radák Ádámok; nem hisszük, hogyha a zászlót kitűzzük, honleányaink ne sorakozzanak az alá és saját gyermekeik érdekében ne hozzák meg áldozataikat.

A br. Radák Ádám példája int, lelkesít, kövessük őt!

Vajda Ferenc.

Nyílt levél Szász Gerőhöz.

A «Prot. Közlöny» 24-ik számában megjelent «Fölkézés» feliratu cikkekében ez van mondva «Szervezkedési gyűlésre kérem föl az esperes urakat, az egyházmegyei papi értekezletek elnökei, jegyzőit, esetleg megválasztott két képviselőjét

Midőn örömmel üdvözljük e magasztos célra, eredményeiben messze kiható, rég óhajtott intézmény kezdeményezését nem titkolhatjuk el aggodalmainkat a felett, hogy már a «szervezkedési gyűlés»-ből az értekezletek más tagjai ki vannak zárva, s csak a hivatalosak és választottak jelenhetnek meg ott. Ha már éppen az az intenció, hogy maguk az egyházmegyék papi értekezletei, mint testületek, egyesüljenek, még akkor is igen nagy megszorítás lenne. Ha figyelembe vesszük, hogy némely egyházmegyékben még nincsenek papi értekezletek: hát, onnan az esperesen kívül senki se mehessen e szervezkedési gyűlésre?

Ne legyen azért közöttünk válogatás. Ne rekesztessék ki az, a ki meg akar jelenni, habár egyéb mandatumot nem vihet is magával, mint azt, hogy pap, és ezért legyen tagja a «Központi Papi Értekeztet» alakuló gyűlésének.

Mikint lesz az alapszabályokban ez megállapítva, azt még nem tudjuk; de, egyelőre legyen szabad kérnünk, hogy e szavak után «Jertek», tessük oda ezt is «mindnyáján».

Kutyfalva, jún. 19. 1893. Nagy Domokos,
ev. ref. pap.

Rövid válasz.

Bizony, mindnyáján, valamennyien. Bár megjelelnék mind az ötszázán, és bár egy rakás buzgó világi emberünket is ölelhetnők keblünkre, hogy az összedobbanó szivek tennének bizonyosságot az egy célra törekvés érdekében.

Dehogy gondoltam arra, dehogy, hogy valaki kizárassék. Arra gondoltam csupán, hogy a kikre mégis leginkább számítani lehet és kell, legalább azokhoz szerencsénk legyen. És arra gondoltam, hogy az anyaszentegyháznak távolabbi vidékeiről ilyen messzeutat tenni, még is csak tetemes költségbe kerül. Hát, azért említettem csak azokat, kiket, a buzgóság mellett, még az anyagi dolgok valamelyes képessége is támogat. Mert áldozatot is kell követelnünk, midőn szent munkára vetjük kezünket; de, a szántáshoz kevesebb kéz szükséges, mint az aratáshoz. Ez összejövetelünk theoretikus; vessük el csak a magot, ha kevesen is; majd, ha csirába szökken, ha a kalász megéri az aratásra, a praxisban, akkor aztán legyünk ott mindnyáján, és mint egy ember emeljük fel kezeinket szívével együtt ahhoz, a kitől most kérjük, és ha jó dolgot szándékozunk, meg is adja áldását, a jó istenhez.

Mandatumot nem kérünk senkitől. Minden papnak, sőt minden igaz kálvinistának mandatum a ott van a homlokán, ott van szívében, lelkesedésében; a magyar haza és a protestantizmus iránt tettekben nyilvánuló szeretetében.

Hát, csak jertek sokan. «mindnyáján» Várlak Kolozsvártt, jún. 20. 1893.

Szász Gerő.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1893. június 18.

Elnökölt főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Br. Bánffy Dezső, egyházk. főgondnok, dr. Kolosvári Sándor, elnök-helyettes, Szász Gerő, dr. Szász Béla, Domokos Antal, Gyarmathy Miklós, ig.-tanácsosok; Parádi Kálmán, tan. előadó, dr. Sárkány Lajos, számvevő, dr. Deák Albert, ügyvéd, Márkus János, titkár, Bodor Antal, k. előadó és Kádár János, s.-titkár.

Az ülés megnyitása után, felolvastatott a mult ülés óta elnökileg elintézett ügydarabokjegyzéke s az abban ismertett intézkedések megtétele jóváhagyó tudomásul vétetett.

A kémeri egyházközség templom-renoválási terve és költségvetése, műszaki előadó aa. véleménye alapján, elfogadtatott s a javítási munkálatok végrehajtására, valamint az egyházközség kepeváltó alapjából ezer frtnak e célból való kölcsönvételére engedély adatott.

Hadrévi egyházközségünk kérésére, előleges engedélyt adott Ig.-Tanácsunk az egyházközségnek arra, hogy néhány taksás telkét, legalább is az eddigi taksának megfelelő jövedelmet nyújtó áron eladhassa.

Maros-vásárhelyi egyházközségünk ama kérését, melyben országos közalapi járulékát évi kétszáz frt. átalányösszegben kéri megállapíttatni, Ig.-Tanácsunk napirendről levétetni határozta, minthogy a legfelsőbb szentesítés alatt álló zsinati törvénnyel a megváltásra vonatkozólag más elveket állapítanak meg. Főnhagyatott azonban az egyházközség joga, hogy az említett törvények életbe léptetése után, azok rendelkezései értelmében, ismételhesse jelen kérését.

Nagyenyedi egyházközségünk második papi állásának betöltése céljából az egyházközség megállapította volt a választók névsorát, melyet Ig.-Tanácsunk oly módosítással hagyott volt jóvá, hogy a Bethlen-kollegium, mint patronus részére, 23 szavazat állapíttatott meg. E megállapítás ellen az egyházközség felebbezéssel élt, mely azonban, az illető kollegium meghallgatása után, a patronusi jog épségben tartása indokából tekintetbe vehető nem volt.

Gr. Kuun Kocsárd, egyházmegyei és kollegiumi főgondnok, kegyes alapító aa. kilencvenedik évi születésnapja alkalmából rendezendő ünnepélyre Ig.-Tanácsunk tisztelgő küldöttségének vezetésére főt. püspök aa. kéréstett föl, a bizottság tagjaiul pedig Szász Gerő, közjegyző és dr. Kolosvári Sándor, elnök-helyettes aai.

Az Emke igazgató-választmánya által megküldött s a szerződésileg nem biztosított Emke-segélyeknek az egyesület fiók-választmányai utján való kézbesítését megállapító szabályzat, megfelelőnek találtatván, elfogadtatott.

Özv Benkő Jánosné kérésére, a részére ez év első felében esedékes 10 frt. Dániel-alapítványi kegydíj-összegnek fia, Benkő Géza nyugtájára leendő kifizetése elrendeltetett s a kegydíj további kiszolgáltatása beszünttetett, minthogy kérelmes időközben férjhez ment.

Romániai egyházmegyénk tanácsának előterjesztése folytán, a jelenleg üresen álló galaci pap-tanítói állomás megszünttetetik s helyette a pap-tanító 400 frt. fizetéséből 300 frtra s a tandíj-jövedelemre egy tanítói állomás szerveztetik, míg a lelkeszi teendőik végzésével brailai

misszionarius t. Nagy Sándor aa. bizatik meg s részére ezért a főnmaradó 100 frt. fog folyósíttatni.

Kackói egyházközségünk kérésére, központi kezelés alatt álló építkezési alapjából 76 frt. kiutaltatik, hogy ez összeggel a papi telken végzett javítási munkálatok díját fedezhesse.

Végül, az egyházkerületi Ig.-Tanács és az egyházkerület egyeteme által fõntartott intézetek tisztviselőinek nyugdíj-szabályzata olvastatott föl, mely is, beható tanácskozás után, általánosságban elfogadtatott, de a részletes tárgyalás, az idő előhaladottsága okán, a következő ülésre halasztatott.

r. s.

Az egyházmegyéből.

A nagysajói egyházmegyéből.

Lélekemelő ünnepélynek valánk tanúi szász-mátéi egyházközségünkben, május 27-én, mikor is nagysajói egyházmegyénk «Papi Értekezletét» tartotta meg. A kedvezőtlen, lucskos idő dacára, megjelentek egyházmegyénk papjai, tanítói, élükön egyházmegyei tanácsbíró és a tanítók részéről kerületi képviselő, nagys. Páncél János, nyugalmazott alispán, hogy fölkeressék és megtalálják azon hiveinket, kik ezelőtt néhány évvel, a reájuk kirótt országos közalapért, ősi szent hitüket megtagadni s egy kis anyagi érdekért vallásukat elhagyni akarták; melyre ma is legfőbb csábító eszköz az elmúltban épült kápolnaszerű róm. kath. templom és ez lapang még ma is, mint az orzó kigyó.

Ezeket gyűjté össze az egyszerű kis harangok buzgóságra hívó hangja az urnak szent házába, melynek minden szeglete zsufolásig tele volt áhitatos hallgatókkal, kiket hogy a világosságra jobban terelhessen, tiszt. Menyhárd Elek afa. buzgó imája után, fölvette Pál I. Korinth. II. 11. versét. Odaadással és érthetően fejtegette előttünk és hiveink előtt, azon krisztusi szeretetet, mely egyedül képes megtartani a hiveknek seregét, és a mely nagy hatást gyakorolt hiveinkre is.

A templomból kijöve, egyházközségünknek öregei, ifjai, nagyjai, kicsinyei, özvegyei, árvái kőrfalet képezve a templom pitvara előtt, várták az urnak hivatalosan kibocsátott szolgálait. A templom előtt egyházmegyénk érdemekben gazdag esperese, nagytiszt. Muzsnai Károly afa. alkalmi beszédet tartott a nép előtt és az urnak áldását kívánva reájuk, a gyülekezet elégületen szétozlott. Innen esperes afa. fölhívására, mintegy hatvannégyen vonultunk be az ev. ref. iskolába a «Papi Értekezletet» megtartandók.

Esperes afa. az értekezlet tagjait szívélyesen üdvözölve, az értekezletet megnyitotta. Felhívta nagysajói lelkész, tiszt. Tőkés József afiát, hogy beszéljen a vallásügyi dolgokról.

Azután sz.-cegői tanító, Muzsnai Kálmán afa. olvasta föl a «Nevelés mikéntjéről» helyesen kidolgozott értekezését, mit az értekezlet éljenzéssel fogadott.

Ezek után, az őszi «értekezlet» megtartása nagysajói egyházközségünkbe kitűzetvén, esperes afa. köszönetet mondott, az «értekezlet» tagjainak szives megjelenésükért, nem különben a nagyszámu gyülekezet tagjainak, kiknek mindenikére istennek áldását ismételten kívánva, az «értekezletet» bezárta.

TÁRCA.

A székely-udvarhelyi ref. kollegium története 1876-tól 1893-ig.

(Felolvastatott az erdélyi ev. ref. kollegiumok tanárainak 1893. május 15, 16 és 17-ik napjain Sz.-Udvarhelyt tartott rendes értekezletén.)

(Folytatás.)

Az utóbbi tizenhét év alatt iskolánk gondnoki karában a következő változások történtek. Gróf Haller János, kit 1878-ban a főgondnokká előlépett Nagy Lajos helyére választottunk algondnoknak, 1890-ben ezen állásáról lemondott. Utódja még azon esztendőben dr. Mezei Ödön lett.

Régi szokás szerint, egyházi és iskolai ügyeink vezetésében érdemes világi férfaink minél nagyobb számmal vesznek részt, mert hiszen a protestáns egyház ereje egyfelől azon jeles világi férfiakban rejlik, kik mint gondnokok az egyházi és iskolai ügyek intézésében előkelő szerepet visznek. Gyakran megtörtént azonban, hogy a közbizalom nem egy jelesünket két-három gondnoki állásra való megválasztással tisztelte meg. Ezek közé tartozott lécfalvi Gyárfás Domokos ur is, kit ezelőtt több mint felszázaddal a görgegyi egyházmegye, később, mikor lakását Sz.-Kereszturra tette át, az udvarhelyi egyházmegye, és végre 1865. június 13-án, gróf Bethlen János helyére, kollegiumunk nyert meg főgondnokául. Ugy de, az egyházkerületi közgyűlésen csak egy szavazati joggal bírván az ilyen gondnokok is, nyilvánvaló, hogy a kettős, vagy hármas gondnoki állást viselő férfiak egyet-kettőt képviselő nélkül kellett hogy hagyjanak azon testületekből, melyeknek ügyeit és érdekeit egyéb tekintetben köztudomásu buzgóságuknál fogva, kifogástalanul szolgálták.

Az erdélyi ref. egyházkerületi, egyházmegyei, kollegiumi és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségi fő- és algondnokoknak, 1891. március 21-én Kolozsvárt tartott értekezlete kimondta, hogy ezen nehézségek lehető megszüntetése céljából, igen kívánatos volna, hogy azok, a kik egynél több gondnoki állást töltenek be, ezek közül egyet megtartván, nyissanak alkalmat arra, hogy a világi elem minél nagyobb számmal vehessen részt egyházi s iskolai ügyeinkben. Bármi nehezére esett is öméltségének azon testületektől, melyeknek élén oly hosszú időn keresztül állott, megválni: az említett gondnoki értekezlet határozatának magát feltétlenül alávetette. Azon egyházmegye főgondnoki állását, melynek szélén lakik, megtartván, a görgegyi egyházmegyénél ötvennégy évig viselt főgondnoki állásáról, mivel ezen egyházmegyétől távol van, s a kollegiumunknál huszonhét évig egész lelkesedéssel és örömmel hordozott főgondnoki tisztéről, mert az udvarhelyi egyházmegyénél előbb vállalt volt főgondnokságot, mint iskolánknál, 1892. január 8-ikán Segesvárt kelt meleg hangu bucsuzó levélben lemondott. Hogy kollegiumunk felépítésében mi része van öméltségének, azt iskolánk soha sem feledheti el. Klasszikus miveltségével, humánus gondolkozásával és páratlan kötelességérzetével vonzólag, termékenyítőleg és buzdítólag tudott hatni a vele érintkező egyházi férfakra, tanárookra, tanulóokra egyiránt. De nem csak egyházunk, hanem nemzeti közgazdaságunk, kivált az annyira fontos magyar lótenyésztés föllendült ügye is lelkes bajnokát tiszteli személyében. S míg egyházunk vezérférfiai szeretetükkel és tiszteletükkel övezték körül, addig a Felső, 1882-ben, a vaskoronarend lovagkeresztjével tüntette ki a közügyek

előmozdításával szerzett érdemei elismerésül. A nagyérdemű apával megszakadt viszonyt, megkötöttük nagyreményű egyetlen fiával, méltóságos Gyárfás Endre urral, kit a múlt évi egyházkerületi közgyűlésen választottunk meg iskolánk egyik gondnokává. Gondnoki székét ez évi február 19-én ünnepélyesen el is foglalta s megígérte, hogy családi tradícióját s apja nyomdokait követve, iparkodni fog, iskolánkat nemes célu törekvéseiben tőle telhetőleg támogatni.

Egy évvel később, másik régi kedvelt főgondnokunkat Nagy Lajos nyugalmazott kir. törvényszéki elnököt is elvesztettük. Ez évi február 13-án váratlanul jött szívszélhűdés kioltá a nemes keblü és fenkölt szellemü ember hetvenöt évre terjedt életét. Egész életében iskolánkkal szoros viszonyban maradt; ebben az intézetben tanult és növekedett, mint ifjú s ennek jóllétéért, fölvirágzásáért tenni s lelkesülni, mindig kész volt, mint jogtanár és gondnok. 1866. előtt öt évig, mint helybeli urbéri törvényszéki elnök, csekély honorariumért jogot tanított kollegiumunkban rendkívüli tanári minőségben, mivel akkor a jogtanári szék betöltetlen volt. 1868-ban al, majd 1877-ben egyik főgondnokává választott kollegiumunknak. 1875-től 1890-ig hivatala ugyan távol tartotta iskolánktól, mert Erzsébetvárosban kellett laknia, de érdeklődését s tanácsait azért élvezte iskolánk. 1890. őszén haza jött, utolsó éveit nyugalomban tölteni, de ez alatt sem pihent, mert tevékenységét iskolánknak és a társadalmi ügyeknek szentelte, egyéni képességeit és meggyőződését a közügy javára megnyerő modorával és határozottságával könnyen tudta érvényesíteni. Tervezgetni, kezdeményezni még végső napjaiban sem szünt meg iskolánk érdekében.

A tanári kar első halottja Kis Ferenc volt, e tizenhét év alatt. 1887. január 17-én hetvenkét éves korában vált meg tőlünk s övétől örökre; 1881. óta nyugalmazva élt ugyan, de súlyos idegbaja miatt, magával szinte jót tehetetlenül. A főkonzisztórium 1845-ben rendes hittanárnak választotta; ezt az állását 1852-ben, a theologiai tanfolyam megszüntével, a történelmi tanszékekkel cserélte föl. Nem egy régi tanítványától tudom, hogy mint theologiai professzor is kitűnően megállta helyét. Maga is szakadatlanul és alaposan készült előadásaira; biztos tudásával s lelkes magyarázatával tudott imponálni hallgatóinak, magával ragadta őket és tanultak. Mint gimnáziumi tanár, a történelmet szintén megkedveltette tanítványjaival. Erdekiesen tanított s pontosságával és lelkiismeretességével a köteleességérzet megszilárdulására jótékonyan hatott. Hosszas tanvezetői és igazgatói hivataloskodása alatt, huszonhárom évig viselte e két tisztelet, az iskolai fegyelmet és rendet, ha kellett, kiméletlen szigorral is föntartotta; nem tűrt ellenmondást. A theologusok és jogászok csak úgy tartottak tőle, mint a bagoly-diákok. Ez a határozott jellemü s éppen ezért kissé erőszakosnak tetsző ember, családjában egészen élettársára bizta magát. Kis Ferenc írta meg kollegiumunk történetét s 1873-ban iskolánk kétszázados emlékűnepe alkalmával a kollegiumi előljáróság kinyomatta.

Az állandó szaktanítók közül mind a kettő elhalt. Zayzon Ferenc 1892. június 17-ikén hetvenkét éves korában, Tolvaly Zsigmond még 1890. március 19-ikén, életének ötvenkettőedik évében. Zayzon Ferenc az 1856/6. évtől az 1891/2. végéig, tehát harminchét esztendeig tanított, leghuzamosabban latin nyelvet, továbbá időnkint költészet- és szónoklat-tant, műéneket, az utóbbi években vallástant és egyháztör-

ténetet. Az ifjuságnak lelkes barátja és pártfogója volt. Önálló gondolkozásában, elhatározásaiban és cselekvésében; meggyőződését nyíltan kimondta úgy a papi, mint a tanári katedrán. Sokat tanult, olvasott és gondolkozott; a komoly, csendes munkálkodást éppen úgy szerette, mint megvetette a látszatnak élő, külső, muló sikereket hajhászó s nagy képűködő strébereket. Szilárd jelleméért s őszinteségéért sokan becsülték. Tolvaly Zsigmond az 1863/4-ik évben kezdett, mint német nyelvtanító segédtanár iskolánknál, működni; 1872-ön innen, az egyházköztség egyik lelkészévé választatván, állandó szaktanító lett; pár évi megszakítással, huszonhét évig tanított többféle tantárgyat. Tehetséges és karakteres ember volt, a kit minden körben kedveltek. A társadalmi mozgalmakban szeretett részt venni. Nagy népszerűsége utján az egyháznak és az iskolának még sok szolgálatot tehetett volna.

(Folytatása következik.) Gönci Lajos.

Különfélék.

— **Főtiszt. Szász Domokos**, püspök aa. a theologusok vizsgálatára N.-Enyedre utazott; onnan haza jöve, Szászvárosra indul, hogy dr. Kolosvári Sándor, elnök-helyettes és Szász Gerő, közjegyző kíséretében, képviselje az egyházkerületet ama szép innepélyen, melyben oly méltán részesül a nagy jóltevő, az agg, gr. Kuun Kocsárd.

— **Dr. Bartók Jenő!** Ez a név szolgáljon intő jelül, például. Ez a fiatal ember, ki már két év óta segédpap Kolozsvárt és az esperes káplánja, Debrecenben végezte tanulmányait és ott tette le a papi szigorlatokat is. De ő többre vágyott. Olyanra, a mit nem lehetett megszerezni Debrecenben, és nem lehet megszerezni N.-Enyeden sem. Eljött Kolozsvárra és beiratkozott az egyetemre, és tanult, tanult, és folyó hó 17-én megnyerte a «Doctor philosophiae» címet és rangot. Nos, hát mi következik ebből. Egyéb semmi, mint az, hogy ez a fiatal ember szeptemberben leteszi a tanári vizsgát is, és akkor lehet akár pap, akár tanár, mert volt a l k a l m a, hogy megszerezhesse mind e kvalifikációkat, és mentül több ilyenrel bír valaki, annival több ember. A Kolozsvárt létesítendő theol. fakultás ezt a kitűnő alkalmat meg fogja adni és oly embereket fog nevelni az egyházkerületnek és a hazának, kik méltó büszkeségei lesznek. Tudjuk, hogy az a r r a - v a l ó s á g nem a doktoratustól függ, mert láttunk mi már doktort, ki borbélynak sem vált volna be; de tanulni még is csak többet ér, mint nem bírni alkalommal a tanulásra. Dr. Bartók Jenőt pedig szíves kézzorítással üdvözöljük.

— **Domboru térképek** sorozatát indította meg legújabbban a tevékeny Lampel-féle kiadó cég, mely e vállalatával igen fontos szolgálatot tesz iskoláinknak. A földrajz-oktatás egyik legbecsesebb segéd-eszközét, a domboru térképeket eddig jobbra külföldről kellett importálnunk; most valahára lesznek ilyen térképeink magyar szöveggel is, s legalább is épp oly, ha nem még nagyobb csinnal kiállitva, mint a külföldiek. A magyar dombor-térképek e sorozatát az osztrák-magyar monarchia térképe nyitja meg, 1 4,700,000 mértékkal, s a magasságoknak a domborulatokon kívül különböző színezéssel való feltüntetésével is. A nyomás rendkívül tiszta és világos, s a mi térképeinknél, fájdalom, ritkaság, sajtóhiba nélkül. Ha e mellett még tekintetbe vesszük, hogy e térképek ára lehető legmérsékeltebb, 20 krajcár, azt hisszük, az új vállalatnak a leggyorsabb elterjedést helyezhetjük kilátásba. Megrendelések a kiadó Lampel-céghez intézendők (Wodianer F. és Fiai), Budapest. Andrásy-út 21. sz. a.

— **Szíves köszönet.** Cserefalvi lakós, Kiss Antal és neje, Horváth Juliánna, egyházközségünket egy szépen kivart szöszék-takaróval ajándékozták meg. Ime, a jó szív, az áldozatra kész szeretet az egyszerű székely ember kebelében is maradandó kincset terem a vallásos buzgóság mezején. Méltók egyházközségünk szíves köszönetére e helyen is, mert

a férj nem egyházközségünk kebelében látta a hajnalpir első feljövételét s e nő keblének ifjabbkori érzelmeit nem a mi egyszerű, de tiszta vallásunk fénye világolta be. Az ilyenek valóban szeretik az ur házának hajlékait. Fogadják e becses ajándékukért magam és egyházközségünk nevében e helyen is őszinte szíves köszönetemet. Cserefalva, 1893. június 10. Simon Imre, ev. ref. pap.

= **Pályázat tanári állásra.** A hajdunánási ev. reform. hat osztályu gimnáziumban üresedésbe jött történelem-latin nyelvi rendes tanári székre pályázat hirdettetik. Fizetés 1000 frt. melyből 100 frt. lakbér, az egyház pénztárából évnegyedenkint előre fizetve. Ha okleveles pályázók nem lennének, alkalmazást nyervehetnek tanárjelöltek is; ez esetben azonban a fizetés 900 frt. melyből 100 frt. lakbérnek tekintetik. Pályázhatnak ev. ref. vallásu egyének. A kívánt oklevéllel bíró egy évi sikeres működés után, állandósítatik, a midőn a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanárok gyám- és nyugdíjintézetének jogos és kötelezett tagja leendő. Nem okleveles egyén csak helyettes-tanári minőségben és csak egy évre választatik; de ha ez idő alatt a főnnebbi tárgyakból oklevelet szerz és sikeres működést mutat föl, a következő évben mint rendes tanár állandósíthatatik. Végre, ha okleveles, de nem a kiirt szakokból képesített egyén választatnék, az szintén csak helyettes-tanári minőségben és csak egy évre alkalmaztatik, fizetése azonban 1000 frt. lesz. A megválasztott egyén állomását f. é. augusztus végén,

legkésőbb szept. 1-én elfoglalni köteles s ha családós, 40 frt. ha pedig nőtlen, 15 frt. költözködési átalányt kap; ez összeget azonban, ha állomását három év letelte előtt elhagyja, visszatéríteni tartozik. A teljesen felszerelt pályázati kérvények f. é. július 15-ig az ev. ref. egyháztanács elnökségéhez küldendők. Kelt H.-Nánáson, az ev. ref. egyháztanácsnak, 1893. évi június 12-én tartott ülésében. Kállay Imre, főgondnok. Benkő Lajos, lelkész, elnök. Bodnár Lajos, jegyző.

Szerkesztői nyiltposta.

= **«Papi Értekezleti Közlöny.»** Nő, ha egyéb dolgunk nincs, mint hogy legelőször is egy új lapot alapítsunk, egy pedig nem Kolozsvárt, hanem Vámos-Pircsen, vagy Szódemeteren, mert a centralizáció megöl; ez által okozunk újabb költséget és mindennekfelett, forgácsoljuk el meglevő erőinket: hát, ez éppen alkalmas téma lesz, hogy mindjárt a kezdetén megbénuljon a jó szándék és törekvésünkől ne legyen semmi. Nem újabb lapra van nekünk szükségünk, hanem új szellemre, lelkesedésre és cselekvésre, munkálkodásra való erős akaratra. A Közlöny hivatalos jellege ugyan kit akadályozott meg valaha, hogy el ne mondja azt, a mi szívét nyomta, ha azt tisztességgel tette, a mit különben még az utca is megkövetel. Ne akarjunk többet markolni, mint a mennyit szoríthatunk. Bizzunk valamicskét az időre is; mi éljünk a mával, mert ha ennek szolgálunk, eleget tettünk. Ezt a cikkét, szíves engedelmével, mellőzni fogjuk.

HIVATALOS RÉSZ.

601—1893.

KÖRLEVÉL,

az összes anyakönyv vezető lelkészekhez.

A vallás és közoktatásügyi miniszter úr Ónagyméltósága 17,143—1893. szám alatt kelt magas leiratában arról értesítvén engem, hogy egyes anyakönyv-vezető lelkészek még eddig anyakönyveletlen születési, halálozási, vagy esketési eseteket, felsőbb egyházi, illetve, politikai hatóságoktól előzőleg kikérendő intézkedés nélkül, saját beíratásuk szerint, utólagosan anyakönyvelik, vagy a hibás bejegyzéseket kijavítják, holott, az ily utólagosan bejegyzendő születési, halálozási, vagy esketési esetek kiderítése és megállapítása az illetékes közigazgatási hatósághoz intézett meghagyások útján eszközöltetik, kik is a szükséges adatokat, az érdekelt egyházi hivatalokkal egyetértőleg, illetőleg, ezek közreműködése mellett szerzik meg, míg az ilyképp előállított és felterjesztett tárgyalási anyag alapján, az illető anyakönyvi bejegyzés foganatosítása iránt, a vallás és közoktatásügyi miniszter rendelkezik: útasítom összes anyakönyv-vezető lelkész-társaimat, hogy minden tudomásukra jutó oly esetről, midőn valamely születési, esketési, vagy halálozási esetnek utólagos anyakönyvi bejegyzése, vagy a hibásan történt bejegyzésnek utólagos kijavítása válik szükségessé: azonnal tegyenek arról nekem jelentést, hogy a vizsgálatot elrendelhessem, s annak eredményéről, a bejegyzés engedélyezése végett, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ónagyméltóságának jelentést tehessenek.

Atyafiságos üdvözlettel maradtam, Kolozsvárt, 1893. június hó 16-án.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

618—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett sepsi-szentkirályi IV. osztályu papi állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes papi lakos ehhez tartozó kerten és melléképületeken kívül, a stóla be nem számításával, egyházhatalósági becslés szerit, 424 frt. 37 kr. mely összegből 407 frt. 61 kr. készpénz.

Pályázati határnap f. évi július 15. Folyamodványok nt. Zágoni Pál, esperes aához, N.-Borosnyóra küldendők.

Kolozsvárt, 1893. június 19. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

613—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett ny-szentannai egyházközség énekvezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás és gazdasági épületeken kívül, egyházhatalósági hivatalos becslés szerint, 186 frt. 74 kr.

Pályázati határidő július 10. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó. Kolozsvárt, 1893. június 19. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

613—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett lukafalvi egyházközség II-ik tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás és másfél holdnyi kerten kívül, 240 forint, havi előleges részletekben, és Márton naptól György napig szabad tüzelés az iskola fájából.

Pályázati határnap július 15. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvárt, 1893. június 19. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

617—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsi egyházmegyébe kebelezett brassói egyház kántor és segéd-hittanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: 450 frt. készpénz fizetés, havi részletekben, és tisztességes lakás, mely 1894. szept. 30-án adatik át természetben, addig egy évre 100 frt. lakpénzt fog adni az egyház. A megválasztandó egyén állomását szept. 1-én köteles elfoglalni. Pályázati határidő f. évi jul. 15.

Pályázatok nt. Zágoni Pál, esperes aához, Nagy-Borosnyóra, küldendők.

Kolozsvárt, 1893. június 20. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

687—1893.

MEGHIVÓ.

A marosi ev. ref. egyházmegyének, következő július 5-ik napján, d. e. 10 órakor, Maros-Tordamegye közgyűlési nagy termében, évi rendes egyházmegyei közgyűlése fog tartatni, melyre a közgyűlés m. és t. t. tagjai tisztelettel meghívhatnak. Tárgyak: 1. Esperesi megnyitó. 2. Az ujonnan választott világi és tanítói képviselők igazolása. 3. A. még tanítói esküt le nem tett tanítók fölesketése. 4. Az egyházmegyei tanács évi működéséről jelentéstétel. 5. Az ujonnan választott t. pap aak. bekebelezése és felavatásuk végett felajánlása. 6. Az egyházmegyei tanügyi előadó jelentése. 7. Az egyházmegyei és özvegy-árva intézet pénztárosának évi jelentése és a számadások felülvizsgálata. 8. Előfordulható kérelmek, indítványok tárgyalása.

Lukafalván, jún. 11. 1893. Rákosi Lajos,
marosi ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Junius 29.

26. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bármintve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A kulturpolitikai helyzet történelmi világításban.

(Vége.)

Legérdekesebb azonban a klérus magatartása az ugyanezen időszakban tartott «katholikus kongresszuson», mely főcéljául a katolikus autonomia megalkotását vallotta.

A világi elem, természetesen, az autonomiát úgy képzelte, hogy annak keretén belől befolyása minél inkább érvényesüljön. A klérus álláspontja pedig az volt, hogy minden hatalom az episzkopátusra szálljon.

Ily értelemben is hozattak a határozatok. A világi elem a legkisebb befolyáshoz sem jut e száznyolcvankét pont értelmében. Ellenben, az iskola-ügy, az egyházkormányzatot nem is említve, teljesen az episzkopátus kezébe kerül. Az egyházi javak a katolikus egyház tulajdonai. A legfőbb kegyúri jog nem a kormány, hanem az érsekek vezetése alatt megalkotandó «Önkormányzati Igazgató Tanács» közvetítésével gyakorolhatnák, stb.

A legfontosabb ténye különben a kongresszusnak az volt, hogy a világiak ellenére, a főpapi kongresszusi választmány e megállapodásokat a kormány, és az országgyűlés mellőzésével, közvetlenül ő Felsőge elé vitte szentesítés végett. Ez a tény valóban még a klérus részéről is páratlan negációját képezte a magyar közjognak, felháborító kicsinylését a magyar alkotmánynak.

A Simor által vezetett deputációnak azután ő Felsőge kijelentette, hogy az elaborátumot, további eljárás végett, átadja felelős miniszteriumának.

E közben született meg a «Törvényesen bevett keresztyén vallásfelekezetek viszonzóságáról» szóló törvény, melynek különösen 12-ik paragrafusánál, mely ma is annyit emlegettetik, vonult föl a felsőházban először a teljes klérus, és mutogatta körmét.

Haynald mindent a «szabadság elve» szerint akart elintézni, s e szempontból oktroyálnak jelentette ki a törvényt. Simor a «jogviszonosság» alapján támadta.

De, még akkor a főrendek nem ültek fel a hangzatos jelszavaknak, s a képviselőház javaslatát hatvanegy szóval huszonöt ellen elfogadták.

Erre aztán 1870-ben a magas episzkopátus azzal felelt, hogy a király «jus placeti»-jában gyökerező parancsa ellenére kihirdette az «infallibilitás»-t kimondó vatikáni határozatot.

Látjuk tehát, hogy röviddel az alkotmány visszaállítása után, a felelős magyar kormánynak már erősen meggyült a középkori reminiscenciáknak áldozó katolikus klérussal a dolga.

Már magának a miniszteriumnak kinevezését meg akarta akadályozni; védelmezte a konkordátumot, erősen magyarázta és hirdette a «kegyúri jog» «fentartott» fogalmát; az egyházi vagyonhoz való tulajdon-jogát; sőt, rossz nyelvek szerint, el is akarta e vagyont zálogosítani; állást foglalt a felekezeti nélküli iskolák ellen; nem adta ki kezéből a válóperekben való biráskodást; inkább meghiusította az autonomia létre hozását, semhogy a világi elemnek tért engedjen; ki akarta játszani a törvényhozást és a kormányt a kongresszusi határozatokkal, és mind e törekvéseihez felhasználta, ha kellett, úgy nagy politikai befolyását, mint a tömegek izgatásának minden eszközét.

Oly mély belátásu államférfiu előtt, mint Deák, nem lehetett kétséges, hogy ily viszonyok közt a kultur-harc előbb-utóbb lángba borítja az országot.

Ezért nógatta a kormányt az állam és egyház közti viszonyok rendezésére. Ezért szólalt fel, fájdalom, utolszor, a parlamentben a végett, hogy a kitörendő harcra készítsük fegyvereinket: a jó és bölcs törvényeket!

E kolosszális beszédben a kultur-harc elhárításának varázs-igéi, a vallásügyi politikának minden időkre kiható arany elvei foglaltatnak.

De, az idő nem volt alkalmas azok törvényné emelésére.

A Deák-párt bomlásnak indult; a belőle kisarjadzó kormányok képtelenek voltak maradandóbb alkotások létre hozására, kivált ily nagy horderejű kérdésekben.

Tiszát, ki végre létre hozta a parlament sikeres munkáját biztosító kompakt többséget, kormánya elején a kálvinistasága miatt keletkezett riadalom, később a pénzügyi bonyodalmak okozta nehézségek akadályozták meg a kultur-viszonyok rendezésében.

De, mindazoknak okulására, a kik még ma sem látják a viszonyokat elég érettnak a Wekerle-kormány egyházpolitikai programjának megvalósítására, jónak láttuk, emlékezetbe hozni a főnebbieket.

A máj kultur-politikai helyzet minden újság-olvasó ember előtt ismeretes.

Ismeretes a katolikus klérus állás-foglalása is, azzal szemben.

Végre is, az a párt, a mely huszonhat év óta a liberálizmus nevében gyakorolta Magyarországon a hatalmat a kultur-politika terén is hozzá kellett hogy kezdjen Deák és Eötvös politikai végrendelete végrehajtásához.

Mielőtt azonban a kormány az újabb alkotások kiépítéséhez fogott volna, körül kellett néznie a régi építményen, ha vajjon, azon az idő nem ejtett-e csorbát valahol?

Természetes, hogy mielőtt tovább épített volna, rendbe kellett hoznia az alap-építményeket.

Nem Csáky, Trefort miniszter konstataálta már, hogy a «Törvényesen bevett keresztyén vallásfelekezetek viszonzóságáról» szóló törvény nem lett végrehajtva; nem csak, hanem különösen a római kath. papság részéről, előbb az episzkopátus szelid roszszalásától, utóbb elnézésétől, és később titkos jóváhagyásától kísérve, rendszeresen megszegetik a törvény azon rendelkezése, hogy a gyermekek szülei vallása szerint anyakönyveztessenek.

Csáky csak elődje példáját követte, midőn ismeretes februári rendeletével tiszteletet akart szerezni egy vallás-felekezet túlkapásaival szemben, a törvény által képviselt állami akarattal.

De, lett volna bár mi más ürügy, ok, parányi tény, mely az állami akarat nyílt fellépését jelentette volna a kultur-politika terén: a klérus éppen úgy szembeszállt volna, éppen úgy izgatott volna a kormány ellen, miatta, mint tette azt a februári rendelet miatt.

Mert, el volt határozva, mert tradíciói által kényszerítetett, megvédeni kiváltságait, nem csak, hanem nagyobbítani azokat, mihelyt erre az alkalmas pillanat, a kultur-politikai kérdések felszínre kerülésével, elérkezett.

Több jel mutat arra, hogy a klérus valóság-gal várta ezt a pillanatot, hogy az állammal össze mérhesse erejét, és pedig lehetőleg még akkor, vagy már akkor, midőn a konszolidáció, a pártalakítások és az alkotmányos élet egyéb különböző téerein teljesen végbe nem ment, vagy veszélyeztetve van.

Lehetőleg megosztani az ellenség erőit, felhasználni a széthúzó elemeket az állam-hatalommal szemben oly elv, melynek alkalmazásától, a historia tanúsága szerint, a római politika sohasem riadt vissza. A «hazafias klérus» pedig, mely Vaszary legutóbbi jubileumi beszéde szerint, egyetlen tekintélynek a «Szent széket» ismeri Rómából veszi a napi parancsokat.

Mióta pedig az állam a jog és kölcsönös szabadság uralmának megvalósítását számítja feladatai közé: azóta ellenségéül tudja a római katolikus hierárkiát, mint a középkori állam egyik legnagyobb kiváltságokkal és előjogokkal felruházott faktorát.

Magyarországon is a katolikus klérus csak egy néhány évtized előtt is nem csak a leghatalmasabb, nem csak mérhetetlen javadalmazással bíró, és a legfelsőbb hatalmi tényezők által különösen dédelgetett egyház képviselője, hanem valóságos politikai tényező, politikai hatalom volt. Nem csak az oktatás-ügy, hanem a törvényhozás, a közigazgatás, a bíraskodás nagy, sőt néhol kizárólagos térei tartoztak hatalmi köréhez.

Ma már mindezen feladatok állami feladatokká váltak. Ma már lehetetlen az egyház kezében hagyni a bíraskodást, a közoktatás-ügyet.

De, az oly egyház, mely ezen terrenumokon befolyását szerzett és évszázadokon át gyakorolt jognak tekintette, melynek jelszava «egy lépést sem adni fel a szerzett jogokból», nem fogja küzdelem nélkül átengedni kiváltságainak egy részecskéjét sem, semminemű hatalomnak.

Ez egyház tradíciói parancsolják a klérusnak azt a magatartást, hogy az állam térfoglalásának csak abszolút kényszer esetében, és csak addig, míg e kényszer-helyzet tart, engedjen.

Mind a mellett, a harc kimenetele kétségtelen, kivált a küzdelem oly téerein, hol az állam térfoglalását akár a «nemzetiségi eszme», akár a modern

politika tisztult tanai, megint abszolút parancsképp szabják elő.

A győzelem csak idő és áldozatok kérdése.

Kivált oly nemzeteknél, mint a minő a miénk, annyi széthúzó törekvés, annyi megoldatlan kérdés közepette, van óriási ára e diadalnak, van kiszámíthatatlan a kára kultur-háborúnak, mely hova-tovább tart, annál nagyobb ellenségeivé teszi a felekezeteket, a nemzetiségeket, az állami és hitbeli tényezőket egymásnak.

De, azért a harcot ki kell vivni, a meddig lehet, békés kapacitációval, ha nem, a nélkül.

Nekünk, protestánsoknak, a történelem azon erős, nagyon megszivlelendő tanuságot szolgáltatja, hogy mindenütt, a hol a kor eszméi a papizmus tradícióival összeütköztek; a mi hitvallásunk alaptételeit képező eszmék is érdekelve voltak, a küzdelem eredménye által. De, sohasem álltak azok ellentétben oly társadalmi irány-eszmékkel, melyek a szabadság nevében követeltek maguknak létjogot, hanem mindig össze birtak simulni azokkal.

Nem csak. Hanem, az állam legtöbbször a protestántizmus nevében vette fel a papizmus által oda dobott keztyűt.

De, a történelem megtanít arra is, hogy, ha e küzdelemben a papizmus bámulatos erőt és szívósságot tanusított, annyira, hogy a győzelmet ha kivívni nem is, de legtöbbször kétségessé tudta tenni azt mindig a hit nevében, a vallás világot fentartó ő s erejéhez való visszatéréssel birta elérni. Ahhoz fogózott, midőn már majdnem megsemmisült, mint Anteusz a földhez, és mindig új erőt merített belőle.

Dr. Deák Albert.

Országos gyám- és nyugdíj-intézet.

A mióta a magyarországi öt református egyházkerület között az unió létre jött, azóta igen sok üdvös, és messzire kiható intézmény látott már napvilágot. Minden év, úgy szólva, újabb, meg újabb bizonyítékokkal győz meg a felől, hogy az egyesülés hasznos és üdvös volt, úgy egyházi, belső életünket, mint annak ébren tartására és megerősödésére irányuló intézményeinket tekintve. A mit egyik, vagy másik egyházkerület egymagára csak hosszas időn keresztül, és akkor is csak nagy erőfeszítéssel tudott volna életre szólítani, azt, az erők egyesítése folytán, életre hívja, és rövid időn át megvalósítja a közös akarat, és közös buzgóság. Bebizonyult már eddig, sőt most kezd még

jobban bebizonyulni, mit a költő mond, hogy a porszemét, mely magában áll, elfújja egy szellő, egy lehellet, de, hogyha összeolvad, összenő, a fergeteg sem ingathatja meg.

Avagy csak tekintsük az 1881-iki zsinat nagy alkotását, a d o m e s z t i k á t, mely rövid idő alatt is, mily jótékony forrása a különböző segélyeknek. Mennyi új alkotás termelt annak nyomában; hány helyen elevenültek meg, a nemzetiségek közt szétszórt, elveszésnek indult csontok; hány helyen szólalt meg a kedves magyar nyelv az isten dicsőségének, a keresztyén erényeknek, és a hazaszeretnek hirdetésére. Hány szegény pap nyer évenként, kicsiny bár, de mégis jóleső segélyt. Hol állanánk most, ha mindez legalább is ötven esztendővel meg lett volna ez előtt? Hát, vajjon az egyházkormányzás, a közigazgatás, vagy éppen a kolozsvári theologiai fakultás és a debreceni bölcsészeti kar közérdekű ügye, nem tett-e a megvalósulás felé óriási lépéseket, a közelebbi zsinaton megindított közös akció folytán? Felhozhatnók még a Protestáns Irodalmi Társaságot is, mely szintén, mint közös intézmény, kiválóan szolgálja a maga elé tűzött célt, eltekintve attól, hogy a népies kiadványok megkezdésével még mindig késik.

De, térjünk arra, minek érdekében igénytelen szavunkat fel akarjuk emelni: az országos gyám- és nyugdíj-intézet ügyére.

Egyházkerületünk mindenik traktusában, kivéve egy párt, már régen megvalósultak az özvegy-árvai gyám-intézetek, s közülök egy néhány igen tekintélyes alappal is rendelkezik, s az évi osztalékja is meglehetősen szép összeg; de, legtöbbször az alap kicsiny, s az osztalék is kevés. Maga az egyházkerület is még 1876-ban megalakította a központi özvegy-árvai gyámintézetet, hogy a kerület szolgálat-képtelenné lett lelkészeinek, lelkész özvegyeinek és árváinak legalább némi segélyt nyújthasson, és azóta ez alap akkorára növekedett, hogy most évenként négy és fél ezer forintot folyósíthat kiosztásra. De, ha ehhez hozzá vesszük a traktuális intézetek segélyezését, illetve, a kiosztás alá kerülő kamat-jövedelmet, egy személy akkor is alig kap évenként ötven-hatvan forintot. Ez pedig nagyon kevés arra, hogy a szegény papi özvegyek és árvák keserves könnyeit letörölje, nélkülözéseit megszüntesse és módot nyújtson a kiskorunak növeltetésére úgy, a mint az egy papi családnak illenék. E miatt van az, hogy sok papi özvegy, férjéről semmi vagyon sem maradván rá, szolgálattal kénytelen megkeresni a mindennapi kenyeret; e miatt van az, hogy jó családból származott papi árvák, növeletlenül, mindenkitől elhagyatva, nőnek fel. És ez nem fikció, hanem valóság; az életből tudnánk példákat hozni fel annak igazolására. Hát még, ha elgondoljuk azt, hogy hány elaggott, csaknem munka-képtelen lelkész szolgál, a kiknek szolgálati éve már rég meghaladta a 40—45 évet, de, azért nem mehet nyugalomba, mert az a fél-fizetés oly kevés, hogy abból terhes családját nem képes fentartani. Szolgálatban maradása pedig, valljuk meg őszintén, sok esetben nem nagy hasznára van anyaszentegyházunknak, mert hiszen, egy öreg embertől már nem követelhetünk, és nem várhatunk oly kitartó munkát, akkora tevékenységet, mint egy ifjútól, a ki teljességében van az erőnek, és buzgóságnak.

Az özvegy-árvai gyámintézetek érdekében e becses

lap 23. 24. számaiban egy meleg hangon írott cikk jelent meg, mely végeredményében oda konkludál, hogy a traktuális, és a központi özvegy-árvai alapokat egyesítsük, illetve, központosítsuk, és ez által nagy mértékben fokozhatjuk a segélyezést is. Ennek igazolására még statisztikai adatokat is hoz fel. Készséggel ismerjük el az eszme helyességét, mert számos példa igazolja a központi kezelést, és gyümölcsözőtétét eredményes voltát; de, sietünk kijelenteni azt is, hogy szivesebben vettük volna, ha tervezője, vagy valaki más, legalább is ez előtt tiz-tizenöt évvel ad ennek hangot, mert akkor ma sokkal tovább volnánk; szivesebben vettük volna, ha az 1883-iki közgyűlés nem ejti el a fölvetett eszmét, hanem kész örömmel fogadja, és behozza erre nézve is a központi kezelést.

De, hagyjuk a múltat; ne hibáztassunk senkit érte, majd az idő, a történelem megmútatja, hogy úgy volt-e jobb, a mint maradt, vagy úgy lesz jó, a mint ezután fog történni. Feladatunk most az, hogy a jelen körülményekkel, s az egyetemes egyház kebelében megindult mozgalommal számot vetve, úgy indítsunk mozgalmat e tekintetben, s azt olyan irányba tereljük, hogy annak eredménye messzire kiható legyen, hogy az alap oly szilárdan rakassék le, hogy arra biztosan lehessen építeni. Ez az alap pedig nem lehet más, mint az egyetemes gyám- és nyugdíj-intézetnek megteremtése, és minél előbb életbe léptetése.

Azt hisszük, hogy mindnyájunk előtt ismeretes már a közelebről lefolyt egyetemes zsinat azon végzése, melyben újólág kimondja egy országos református gyám- és nyugdíj-intézet felállítását, és ennek keresztül-vitelével a konventet bizza meg. Igenis, ujabban kimondja, mert az 1881-iki debreceni zsinat 226. szám alatt kelt ez irányu határozata az egyházkerületek által nem fogadott el. A konvent ugyanis a jelzett számú végzés értelmében, 1887-ben, 83 szám alatt előterjesztette javaslatát és alapszabály-tervezetét egy országos gyám- és nyugdíj-intézetnek; de, a kerületek véleménye azzal nem egyezett meg, s így 1889-ben, 49. szám alatt csupán annyit mondanak ki határozat képpen: «hogy addig is, míg az országos gyám- és nyugdíj-intézet az egyházi törvény 226-ik paragrafusa értelmében életbe léptethető lenne, az országos egyházi közalapról, a kiosztásra váró segély-összeg tiz százaléka, az egyházi törvény által rendelt ezen célra tőkésítették.» A tőkésítés azóta foly is, és ma 18,800 forint áll e célra rendelkezés alatt. Az ujabban hozott zsinati végzés értelmében a konvent már meg is tette a kezdeményező lépéseket az által, hogy a lelkészek családjáról, a kiskorú árvákról és özvegyekről készített táblás kimutatást, kitöltés végett, leküldötte a kerületekhez, és a bevallások, illetve kimutatások eddig nagy részben be is érkeztek.

Az országos gyám- és nyugdíj-intézet ügye tehát, most egészen újabb fordulatot vett és a megvalósulás küszöbén áll. Igazán sajnálnók, ha az az egyes kerületek pártikuláris érdekei által ismét elejtetnék, és hosszabb időre elodáztatnék, mert nekünk egy egyetemes gyám- és nyugdíj-intézetre föltétlenül szükségünk van. Igaz ugyan, hogy mindenik egyházkerületnek, és abban csaknem mindenik egyházmegyének megvan a maga gyámintézete, de tekintsük azt is, hogy ez csupán csak gyám-intézet, és nem egyszersmint nyugdíj-intézet is, s mint ilyen, csak a

lelkész-özvegyek és árvák segélyezésére szorítkozik, s nem veszi fel gyámolításába az elaggott, szolgálat-képtelenné vált papokat, illetve, azoknak tisztességes nyugdíjazását. Már pedig, tekintsük meg a tanítókat, tanárokat, vagy tekintsünk meg bármely világi hivatalnokokat, és mindeniknél azt látjuk, hogy nem csak a kiskorúak és özvegyek részesülnek gyámolításban, hanem, bizonyos évi szolgálat, és lelkiismeretesen végzett munka után, maguk a tanítók, tanárok, és hivatalnokok is. Hát, csak a szegény kálvinista papság legyen ez alól kivétel; hát, csak az munkálkodjék 40—50 évig hűségesen, szorgalmasan, s még akkor se legyen kilátása arra, hogy hű szolgálata után, tisztességes nyugalomba vonulhasson? Nem, anyámfiai, ez így nem jól van; ennek a helyzetnek tarthatatlan voltát hosszasan indokolni, nem kell. Mindnyájan átlátjuk, mindnyájan érezzük és tapasztaljuk.

Meg kell alapítanunk tehát, az országos gyám-intézettel kapcsolatosan, az országos nyugdíj-intézetet is. Nem kell ama kicsinyes érdekekre gondolnunk, hogy talán a mostan élő öregek közül csak kevés részesül annak áldásaiban, és talán még tiz-tizenöt év múlva sem fog oly kedvezményben részesülni, milyenre méltán igényt tarthatna; mert ha így gondolkozunk, akkor soha sem lesz semmi. A kertész sem magának ülteti a fát, hanem maradékainak; teremtsünk mi is alapot a jövődönk. A központosítástól pedig soha se féljünk, mert az nem a hatalom központosítása, hanem az erők egyesítése; nem az autonómikus jogoknak a megfosztása, hanem a kezelésnek megkönnyítése, s a tőkéknek biztosabb elhelyezése, és gyümölcsözőtétése.

Hogy a kivitel és megvalósítás miképpen történjék, azt, lesz alkalmunk, majd máskor elmondani; addig is a mozgalom jó indulatu támogatását ajánljuk paptársaink szives figyelmébe.

Az egyházmegyéből.

A széki egyházmegyéből.

Egyházmegyénk tavaszi rendes közgyűlését f. hó 6-án tartotta meg Szamosujvárt. A közgyűlésre, dacára a rendkívüli esős időnek, mely főleg a mezősegi utakat majdnem járhatatlannokká tette, elég szép számmal jelentek meg egyházi, mint világi részről. Gondnokaink közül G. a. l. Gyula aa. jelent meg. Gr. W. a. s. B. é. l. a. főgondnok aa. esperes aa. hoz küldött levelében jelzi, hogy fontos dolgokat mellőzött el, csak hogy a közgyűlésen megjelenhessék, de a borzasztó árvizek miatt, nem mozdulhat Szt. Gotthárdról s így, sajnálatára, kénytelen, távol maradni. Esperes afiát kérte, hogy nevében üdvözlje a közgyűlést, hívja meg közebedre s őt, mint házi gazdát, helyettesítse. Közgyűlésünk a nemes gróf kényszerített távolmaradását annyival inkább sajnálta, mert egyházi ügyeinknek egyházmegyénkben éles észjárásával, bölcs belátásával, sokoldalú tudásával s mindig helyén való tanácsaival, valóban egyik éltető lelke, egyházmegyénknek áldozatra kész világi vezére.

A közgyűlést megelőző nap délutánján egyházmegyénk özv.-árvai gyámintézete tartotta közgyűlését, melynek kiemelkedő tárgyát az alapszabályok módosítása képezte. Az özv.-árv. gyámintézet tagjai az eddiginél jóval nagyobb díj hor-

dozását vállalták magukra, egy részvény után 2 frt. s egyszerűen az új alapszabályok az egyházközségeket is kötelezik évenként annyi forint fizetésére, a hány részvényre jogosult az egyházközség papja. Az alapszabályok módosítása felett érdekes vita fejlődött ki, a mely figyelemre méltóan jelezte a papság körében élő azon általános óhajt: vajha, minél teljesebb mértékben gondoskodhatnának a hátramaradott özvegyekről és árvákról. E tekintetben a legnagyobb áldozattól sem riad vissza a lelkészi kar. Ennek tulajdonítható az, hogy egyházmegyénk papsága, habár tudja, hogy az egyetemes egyház által remélhetőleg rövid idő alatt felállítandó özv.-árai gyámintézet nagyobb áldozatokat követel majd keblgyámintézetével szemben, eddig viselt terhét, a díjak felemelése által, megötszörözte. Ennek a nagyobb teher-viselésnek nem marad el áldása sem, mert a most egy részvény után csak kilenc frtot tevő özv.-ár. részlet is, bizonyonyal nem sokára meg fog sokszorosodni. Ha aztán, eljön az az óhajtva várt idő, mikor az egyetemes özv.-árai gyámintézet is életbe lép, egyházmegyénk papi özvegyeiről és árváiról, a papi állás tisztességének megfelelően lesz gondoskodva.

Maga a közgyűlés 6-án reggel $\frac{1}{2}$ 10 órakor templomozással kezdődött. Az istentiszteleten Sófalvi Károly, m.-décsei paptársunk végezte a lelkészi teendőket. Magasan szárnyaló ima után Ján. XX. 15—18. alapján mondott egy gondosan kidolgozott alkalmi beszédet, fejtegetve a lelkészi hivatás nehézségeit és fenségét; élénken rajzolta a lelkész teendőit a társadalmi élet mezején; megkapó közvetlenséggel, minden élességet kerülő tapintattal mutatott reá az aktuális kérdésekben tanusítandó magatartására. A díszes gyülekezet mindvégig a legnagyobb figyelemmel hallgatta a kiváló szónok fejtegetéseit s az istentiszteletéről, melynek magasztosságát emelte a Horváth Péter, széki orgonista által az egyházi beszéd előtt gyönyörűen elénekelt «Fohász» című dal is, azzal a jól eső tudattal távoztunk, hogy Sófalvi Károly, ki előzőkeny, szívélyes, lekötelező modorával már előbb is megnyerte paptársai szeretetét, egyike a jobb szónokoknak s teljesen méltó hirdetője isten ígéjének.

A gyűlésterembe vonulva, Somkerek Miklós, esperes aa. olvasta föl nagyszabásu jelentését. Mint zsinatunk egyik érdemes tagja, első sorban, a közelebbiről letolyt zsinati határozatokról szólott tanulságosan. Minthogy a zsinati tárgyalások és határozatok kellő részletességgel voltak ismertetve e becses lapok hasábjain, a jelentés e részéről, nincs miért részletesen emlékezni. Ennek kapcsán azonban rátért a most egész országunk közvéleményét foglalkoztató egyházpolitikai kérdésekre s előre bocsátva azt, hogy a zsinat e tekintetben, minthogy e kérdések állami szempontból bírálandók el, nem tartotta szükségesnek, határozott álláspontot foglalni el, mintegy jelezni óhajtva saját felfogását és álláspontját a fenforgó kérdésekben, jelentését így folytatja: «nem tartotta szükségesnek, t. i. a zsinat, a határozat hozatalt, mert a protestantizmusnak s főleg reformált egyházunknak a magyar állam érdekeivel szemben soha sem voltak ellentétes érdekei, mint a kath. klerusnak, mely az állami korlátokon kívül uralkodni akar, mely az állam szuverenitását sem ismeri el akkor, ha hatalmi érdekü önző céljainak útjában áll, melynek pedig örökké célja volt, politikai függőségbe hozni az állami hatalmat. Ez az oka annak, hogy az ultramontanizmus, mihelyt a kormány az egyházpolitikai program valósítását proclamálta, a hazugságok és ráfogások csunya rendszerével azon-

nal megkezdette az izgatást, főleg ezen program egyik része a házasság-jog legtisztább formája, a kötelező polgári házasság ellen, hatást keltve az értelmetlen tömeg előtt azon sokszor ismételt frazisával, hogy az a nőnek családi és társadalmi állását ássa alá, holott nyilvánvaló, hogy csak a polgári házasság létre hozatalával fognak a házassági és vagyoni viszonyok megszilárdulni. A komoly és hazafias egyházi ember, hitelvi álláspontja föntartása mellett, fölvilágosítást tartoznék nyujtani igazsággal, a valódi moral földerítésével. Ezt a kath. klérus nem teszi, mert ellenkezik hatalmi érdekeivel, a mely nem óhajtja a magyar állam-eszme diadalát s így nem is bírhat a haza iránti hűséggel.

Mi elismerjük, hogy a házassági jognak egységes, polgári alapon kell megállapíttatnia, mert úgy kívánja az állam hatalmának tekintélye, a haza, egyház és közszabadság érdeke. A hazafiai érzet pedig feltétlenül megköveteli, hogy az állami szempontok szerinti intézvények létesüljenek.

Hazánk fejlődését nagy mértékben gátolta s gátolja ma is a felekezeti szellem. Jogegyenlőség, szabadelvűség mind addig csak pusztá szó lesz, míg a kormány az egyházpolitikai programot meg nem valósítja.

Nekünk azon felekezet nélküli állam szabadelvűsége kell, mely részrehabilitatlanul biztosítja a jogokat minden vallásnak és minden vallás követőinek.»

Azután, a jelentés az egyes egyházközségek ügyeire tért át. Részletesen emliteni fel mindazokat az intézkedéseket, melyek az egyes egyházközségek erősítését, fölvirágzását célozzák, hosszúra terjedne, azért csak egy pár dolgot említek föl. A csicsó-mihályfalvi egyházközségünkben Modi Elek, birtokos aa. részint a főt. püspök urnál, részint az Igazgató-Tanács előtt azt az ígéretet tette, hogy ott templomot épít. Az ígéret foganatosítására ígéretet tevő fölszólított s remélhető, hogy az ígéret meg is valósul. A p-k a m a r á s i egyházközségnek papilak, iskolaház építésére br. Kemény Gyula, patronus aa. kétezer frtot, az Ig-Tanács hasonlóképpen annyit adott $1\frac{1}{2}\%$ fizetése mellett s így az építkezés itt is kezdetét veheti. A búzai egyházközségnek ml. Bakó Károly, ottani nagybirtokos öt drb. ötven frtos kékesi takarékpénztári részvényt ajándékozott.

(Vége következik.)

Külföldi egyházi szemle.

Gentben tudvalevőleg két theologiai intézet van egy és ugyanazon egyetemmel kapcsolatba hozva. Egyik az állami, a másik a Faculté de l' Eglise libre. Az állami intézet nagy apparatussal van berendezve s hallgatóinak száma az idén mégis csak negyvenöt, míg a másik, melynek nagy erőfeszítéssel kell küzdenie, szintén annyira vitte, hogy ezt a számot ő is megközelíti, lévén az idén negyvenkét hallgatója, kik nagy részben franciák, és valdensek. Az állami intézet hallgatóinak száma különben abnormis körülmény, mert azóta, hogy a szabad egyház fakultását megnyitották, folytonosan elenyésző csekély számú volt hallgatóinak serge és már volt úgy, hogy csak egy-két tanuló lézengett benne. De, bár ez így van, még sem késnek a liberálisok a mostani kedvező körülményt a maguk javára magyarázni. Ám, magyarázzák. Azért, mégse lesz soha az ő theologijuknak jövője, mert az csak pusztítani, szétszedni tud, de építeni soha.

Angliában Spurgeon utódává fiát, Tamást választották meg a Tabernakulum papjává. Ezt azért említjük föl, mert éppen ez a tény az oka, hogy a Spurgeon gyülekezetében, ha ugyan ezt a szót szabad alkalmazni a körülötte összegyűltekre, ez idő szerint, igen nagy visszavonás ütötte föl fejét. Ugy is látszik, hogy ez a gyülekezet egészen meg fog semmisülni. Már is két nagy táborra oszlott szét, melyek élesen elkülönítették magukat: a műveltekre, kik dr. Piersont akarták és a tömegére, mely Spurgeon Tamást tényleg meg is választotta. És Angliában, ha a papválasztás körül nincs teljes egyetértés, ennek nem az a következménye van, mint nálunk. Ott nem ismeretes az, hogy gyakran éppen azokkal fog kezdet a megválasztott pap, kik annak előtte kigyót-békát kiáltottak rá, viszont azokat semmibe sem veszi, kik tulajdonképpen megválasztották. Ott egy-egy ilyen tény felforgatja az egyházat, mert pap és választók életre-halálra szövetséget ígértek és tartanak egymással. Nagy ritkán történik, hogy az ellentétek elsimulnak, de ez is inkább kiengesztelődés és a kisebbség beolvadása. Innen van, hogy Angliában mindig egyhangulag igyekeznek a papválasztást megejteni. Minden esetre, kár lenne azonban, ha a világhírű Spurgeon-gyülekezet feloszlanék, de azt hisszük, hogy mégis nem lenne valami nagyobb veszedelem. A kik olyan lelkesedéssel gyűltek össze hajdanában Spurgeon mellé, egyedül az ige hallása kedvéért, egyedül a Krisztus követéseért, azokban nem alhatik el a lelkesedés lángja, sőt más módon is föl fog lobogni. És ez elég eredmény lesz. Ha nálunk is hasonló lelkesedés vezetné a népet egy-egy paphoz, ki tudná megmérni, mily hatása lenne ennek a fiakra, sőt az unokák unokáira?

*

Egyedül Északamerika az a föld, mely talán még soha

sem cáfolta meg magát. Másutt soha sem lehet tudni, mi lesz a vége egy-egy mozgalomnak, különösen annak, mely az együtt gondolkozók egyesítésére igyekszik. Itt igen. Itt mindenki kiszámíthatja előre, hogy az ilyenből soha sem lesz semmi. Pedig egyik törekvés a másikat éri. És ezért egyik bukás is a másikat. Közelebbről a német és a holland reformatusok egyesítését akarták megvalósítani a buzgóbbak, kik már annyi fajtát és módját kísérlették meg a különféle egyesítéseknek. Természetesen, teljes kudarccal. És nem kisebb okért, mint néhány betüért, vagy mondjuk, egy konfesszionális könyvért. A hollandok is ragaszkodtak a dorrechti zsinathoz, a németek sem adtak fel semmit ősi jogaikból, melyeket különben az idő már régen semmivé tett. Küzdöttek azért, hogy a betük hosszabb száruak legyenek-e vagy rövidebbek? Mintha csak tőlünk magyaroktól tanulták volna el azt a mesterséget. És nem lett a mozgalomból semmi. Mint nem lesz nálunk sem soha semmiféle olyan törekvésből, mely egyedül lehet létalapja minden fizikai és ethikai életnek. Vajjon, századunkban a kor lett már irányadó, vagy pedig benne csak a kicsinyes emberek? Az a kor, mely húsz századdal ezelőtt éppen olyan volt, mint lesz húsz század múlva, mely megadta ugyan a maga vezérlő gondolatait, de aztán, ámbár ritkán, nem olyan embereket hozza, kik azokat meg ne értették volna; mely éppen ezért nem arra van hivatva, hogy mindenben érvényesítse magát? Azok a kicsinyes emberek, kik miatt utóvégre saját magunkat sem tudnók? S ha egyik, vagy másik: a kik emberek, már nem számitanak? Még csak az a jó, hogy nem mindig voltak ilyen állapotok, mint akár Északamerikában, akár nálunk, mert akkor aligha élte volna le emberekkel földünk azt a pár ezer évet, a miről tudomásunk van.

TÁRCA.

A székely-udvarhelyi ref. kollegium története 1876-tól 1893-ig.

(Felolvasatott az erdélyi ev. ref. kollegiumok tanárainak 1893. május 15, 16 és 17-ik napjain Sz.-Udvarhelyt tartott rendes értekezletén.)

(Folytatás.)

III.

Most már lássuk az építkezést és a felszereléseket.

A kollegium-épület megújításának és megerősítésének gondolata e század elejétől fogva gyakran foglalkoztatta az előljáróságot, mert az 1771. és 1772-ben készült épület, a tanulók számára képest, igen szűknek bizonyult, nem is tekintve azt, hogy a múlt századbeli iskolaépület második emeletét ugynevezett padlás-szobák pótolták kicsiny ablakkal, alkalmatlan, szűk feljáróval és folyosóval. Hiányoztak a világos, tágas és jól szellőztethető osztálytermek, lakószobák, de még a tanszertárak berendezésére sem akadt, a könyvtárakat kivéve, célszerű helyiség. A régi épületnek földszintje és első emeleti része szilárd volt ugyan, de boltíves szobái kissé törpék és sötétek valának. Pedig, mindenik erdélyrészi kollegium, mint benlakásos intézet, s így az udvarhelyi is, annyi tanulót volt kénytelen az együttlakásba fölvenni, a hány csak jelentkezett, mert a távol lakó szülők, a kik gyermekeik előmenetelét, sikeres tanulását csak így remélhették, megnyugvást másképpen nem találtak volna. A 48-iki szabadságharc után, a hatvanas években, alkotmányos életünk

újabb föllendülésével, ötödfélszázra ment évenként a tanítványok száma; ebből háromszáznál több lakott benn az iskolában, testvériesen megférve a zsufolásig töltött lakszobákban.

Az építkezésre azonban kevés kilátás volt, hiszen, még sokan emlékszünk azon tervezgetésre, mely oda lyukadt volna ki, hogy a kollegiumunk háztartásában állandónak vélt deficit miatt, 1880-on kezdődőleg, az összes állandó és ideiglenes tanerők, valamint az iskolai tisztviselők évi fizetésének mintegy tíz százalékát elvonják. Ez a sajtóban is megvitatott terv azonban még 1880-ban, megvalósulása előtt, visszavonott. Ekkor a fekvőségekre kikölcsonzótt tőkék után egy százalék kezelési költség szedését határozván el az előljáróság és a közalap némely terheit más alapokkal arányosabban megosztván, a deficit végleg megszűnt. Sőt már 1881. éven kezdve, az alapok évi fölöslegéből tőkésíthettek is, úgy, hogy évről-évre hova-tovább mind kedvezőbb eredménnyel záródtak le a számadások. A régi épület roskatag, sőt egyenesen életveszélyes volta arról győzte meg az előljáróságot, hogy az építést tovább halasztani, nem lehet (miről dr. Szász Béla, igazgató-tanácsos, mint a javító érettség-vizgálatra iskolánkhoz kinevezett kormányképviselő, 1885. végén szintén meggyőződött. Elhatározta tehát az előljáróság, hogy a tőkepenzeken közelebbről kifejlődött s állandónak mutatkozó évi fölöslegeiből az építést végrehajtja s ilyen értelemben indokolt fölterjesztést küldött az Igazgató-Tanácsshoz. Eleinte huszonöt-ezer frttal fölépíthetőnek vélték a második emeletet, azon-

ban később, mikor a költségszámítás megtörtént, kitűnt, hogy legalább harminchatezer forintba belekerül. De ez a számítás sem vált be teljesen, mert kerek számban 45,000 forintot költöttünk, ide értve a tanári lakásokon eszközölt némi javításokat is, az új emeletre, az új klozetre és az épület átalakítására, mit eleinte a közalap fedezett, de később az összes alapok közt osztottunk meg tőkeösszegük arányában.

A régi épület átalakításának és meg bővítésének tervét Kovács Gábor kir. mérnök, mint iskolánk egykori növendéke, készítette el akképpen, hogy az előljáróság óhajának megfelelően, a szomszéd tanári lakra is, mely a kollegium-épülettel akkor is szorosan összefüggött, rakjanak az iskolával kapcsolatba hozandó új emeletet, egyfelől a szimmetria kedvéért, másfelől, hátul az udvaron összeroskadt földszinti épület szobáinak pótlása végett. Az építkezésnek két év alatt kellett e terv szerint megtörténnie, a szükséges átalakításokkal együtt. Kezdetben arra gondoltak az Igazgató-Tanácsban is, hogy a kollegium pénztárnokának, ki az építéshez jól értett s e téren bő tapasztalatokkal rendelkezett, személyes felügyelete és vezetése alatt házilag elvégezhető lesz az iskola kiépítése, azonban az előljáróság a nyolcvan éves és egyre betegeskedő id. Kovács Domokos pénztárnokot nem akarta ezzel terhelni, hanem, Gyárfás Domokos főgondnok indítványára, kimondotta, hogy nyilvános pályázat útján fogja tervét végrehajtani. A kőműves és ács munkák végzésével a segesvári Létz-testvérek bizattak meg. Az asztalos, lakatos és bádogos munkát Gyertyánffy Gábor, könyvkereskedő és vállalkozó, az üvegezést a helybeli Szongott-féle kereskedő cég vállalta és végeztette el.

1886. tavaszán a kapunál és a hátsó jobb szögleten (a mostani helyén) a régi szűk feljárók átalakításához fogtak, a mi szerencsésen sikerült is; ezzel egyidejűleg az épület éjszaknyugati sarkán, melynek közelébe a klozet-et kellett építeni és a folyosókkal össze is kötni, egészen új fundamentumot és új falakat raktak, mivel a régi alapzat nem látszott elég szilárdnak. Ezzel a munkával júniusra elkészültek, úgy, hogy a június 10-ikén befejezett 1885/6. tanév végétől a szeptember 29-ikén megnyitott 1886/7. iskolai esztendő kezdetéig eltelt négy hónap alatt az új második emelet teljesen elkészült és fedelet is kapott, októberben már a tantermekül használt új szobákban a tanítást meg is kezdtük. A felső emelet, utca és a papilakás felőli részén, négy közfal négy szobában elhagyatott, hogy így néhány tágasabb helyiséget nyerjünk; egyebütt falra falat raktak. A régi díszteremből a természettudományi terem, mely rajztanításra is be van rendezve, és a természetrajzi s vegytani szertár két szobája keletkezett két közfal építése által.

(Folytatása következik.) Gönci Lajos.

Különfélék.

Figyelmeztetés és szíves kérelem.

Az első félesztendő lejárt. Megcsináltuk a számadást a szellemi és anyagi oldalon. Amazon találtunk igyekezetet, törekvést, hogy Lapunk megfeleljen a jogos igényeknek. Úgy hisszük, hogy nem maradtunk e félévben sem alul az irodalmi színvonalon, holott havi pályadíjaink kifizetésével fokoztuk a munka-kezdvet, mely egy néhány igen szép dolgot eredményezett. Különben, ezt ítélik meg olvasóink.

Hanem, az anyagi oldalon gyengécskén állunk. Egyházainknak még fele sem küldte be ez ideig tartozását. És ha azt mondjuk, hogy ez a részvétlenség nem csak nem buzdító,

de éppen lehangoló felelet a mi önzetlen törekvésünkre: ezt igen könnyen megértheti mindenki.

Figyelmeztetjük azért az illetőket, hogy adósnak lenni, és maradni, gondoljuk, nem tartozik sem a keresztyén erényekhez; sem nem bizonyíték amaz irányban, hogy Lapunk fennálljon, fejlődjék, és virágozzék. Azért, szívesen felkérem az illetőket, hogy tartozásaikat törleszteni, előfizetésüket be- küldeni szíveskedjenek.

Kolozsvárt, június 27. 1893. Szász Gerő.

== Júniusban csak két cikkelyünk pályázik: «Özvegy-árvai alapjaink összpontosítása érdekében», és «Országos gyám- és nyugdíj-intézet». Szívesen kérjük olvasóinkat, hogy e két cikkely közül valamelyikre szavazatukat július 10-ig beküldeni szíveskedjenek.

Lapunkat hétszáz példányban küldjük szét. Ebből a számból rendesen szavaz tiz-husz. Mindig ugyanazok. Ezeket a legmélyebb tisztelettel illetjük. E tiszteletet mikor adhatjuk meg legalább száznak? Kérünk, szavazzatok. Van ebben valami, a mit alkalom-szerűleg elmondunk. Kérünk, szavazzatok.

== A gr. Kuun Kocsárd kilencvenedik születésének jubileuma igazi pompával, mert a tisztelő, a hálás szívek ragyogó pompájával folyt le folyó hó 25-én, Szászvároson, a hold fű, fa, virág, a havasi patakok folyása, a levegőég, az emberek, minden az ő nagy nevének dicsőítésével volt, van, és lesz telve az időknék végéig. Minő felséges tárgy a gondolkozásra. Ime, egy ember, a ki életében megérte halhatatlanságát, és ezt mindenki látja, tudja, hirdeti, egyedül ő, ő egyedül nem tudja, nem érzi, szerényen elhárítja magától, és a ki fejlődelmeket megillető áldozatokat hozott, többet, mindenét egyházának, hazájának, és a humanizmusnak áldozta: panaszba tör ki, hogy nem tehetett többet; földi dűsgazdagságát szent célokért oda dobja az utolsó fillérig, és dűsgazdagnak vallja magát azoknak barátságára, szeretete által, kikért egy életen keresztül dolgozott, fáradott, és boldogságát az a remény zománcozza be, hogy jőnek utána mások, kik ugyanazon célokért többet tehetnek, mint a mennyit ő tett. És mikor ezeket meleg hangon, klasszikus formában elmondta köszönete jeléül a nála megjelent küldöttségek előtt, egyetlen egy szem sem maradt szárazon, mindnyájan sirtunk, szívünkben egyetlen egy érzés kereste a megnyilatkozás hangját, mely nem lehetett más, mint ez: «E c c e h o m o!» Valóban, büszke lehet az a nemzet, mely ilyen férfiakat ad a világnak követendő példaul; és örök élete kell hogy legyen annak a nemzetnek, mely így meg tudja becsülni nagy embereit. Az innepély részleteinek halvány elbeszélésével csak az egésznek összhatását csökkentenők. Ki irta le valaha méltóan egy fényes júniusi napnak ragyogó áldását? Ennek a napnak búbájós fénye kísérje gróf Kuun Kocsárd hátra levő életének esztendeit; ennek a napnak fénye világítson be a jövőndő nemzedékek szívébe, lelkébe; ez a nap aztán a Józsué megállított napja lesz, melynek omló sugaraitól nem csak megtermékenyül, de mindörökké fog élni Kanaán, mi szép hazánk, Magyarország.

== Az egyházkerületnek Szászvároson megjelent küldötteit a szívességnek és meleg vendég-látásnak minden jeleivel fogadták. Természetesen, hogy legelső sorban vezetőnk, főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. személye iránt nyilvánult. A jubileumi inneplés után, tisztelegtek nála a szászvárosi kollegium tanárkara, a presbiterium, a vajdahunyadi egyházmegye papjai és még hosszú sora azoknak, kik elismeréssel viseltetnek a szakadatlan munka, és fáradságot nem ismerő kötelesség-teljesítés iránt. Főtiszt. püspök aa. lekötélző szívességgel viszonzta az iránta tanusított szeretetnek jeleit és e tekintetben is e szép nap szép napja lett az egyházkerületnek is, melynek élete a legszorosabban függ össze a nemzeti hagyományokkal és a magyar nemzet aspirációival.

== Lapunk egyik buzgó és lelkes tudósítója értesít, hogy a sepsi-szt. györgyi Mikó-kollegiumban az ének és zenevizsgálat ez évben is nem csak kiélegítő, de meglepő sikerrel folyt le, melynek érdeme előbb sepsi-szt.-királyi, most

már vajda-szt.-iványi pap, Benedek Árpád elvitathatatlan érdeme. Az ifjúság, a szülők, és az egész közönség «falrengető» tapsai és eljenzései, sőt könnyei voltak a jutalom és búcsúnak hangjai, melyekkel visszavárják az új egyházába távozó vallás-, és ének-, zenetanítót. Szívesen gratulálunk a szép sikernek úgy a kollegium, mint a tanító érdekében. Az bizonyos, hogy ez a dolog is megköveteli a maga emberét. És ha olyan ember van, ha van, azt meg kell becsülni. Ha lehet, mi szívesen beleegyezzünk, hogy Benedek Árpád aa. visszakerüljen Sepsi-Szt.-Györgyre, de a míg az megtörténhetnék, ohajtjuk, hogy Vajda-Szt.-Iványon is értékesítse, papi hivatásának teljesítése mellett, zene, ének-tanítói képességeit.

== Csongrády Kálmán, a n.-szebeni egyházmegye

algondnoka, folyó hó 20-án, életének 58-ik évében, meghalt. Szívünkől igaz részvételt adunk hangot e derék férfinak elvesztése felett, ki a maga körében mindig igaznak találtatott. Családjának vigasztalást kérünk az istentől; és hozzá hasonló bajnokokat a közügynek. Nyugodjék csendesen!

== Fejér György is meghalt! Szilágy-Főkereszturi lelkész volt. Nagy dolgokat nem vitt végbe. Millióknak szeme nem függött rajta. Egyszerű pap volt. Egyszerű, igaz, puritán. 1860-ban szentelték föl e Lapok szerkesztőjével együtt Bonyhán. Ezeknek a napoknak, az ifjúság megszentelt emlékeinek könnyekkel gyászoljuk a jó embert, a hű barátot, a negyvennyolcas hűségét, és kötelesség-tudó papot. Özvegyének, gyermekeinek, szivünk teljességéből kívánunk vigasztalást, enyhületet.

HIVATALOS RÉSZ.

1889—1893.

KÖRLEVÉL,

Emke-segélyben részesülő t. pap és tanító aaihoz, és az érdekelt nt. Esperes aaihoz.

Az Erdélyrészi Magyar Közmívelődési Egyesület megkeresése folytán, beleegyezvén Igazgató-Tanácsunk abba, hogy a szerződésileg harminckét évre nem biztosított, s így a tökéletes kötelezettségének alá nem vetett Emke-segélyek az 1894 évi január 1-től kezdődőleg, nem Igazgató-Tanácsunk útján, hanem az Emke megyei fiók-választmányai útján kézbesítenek az illető segélyezetteknek, szükségesnek tartjuk, az ily segélyek kiszolgáltatására vonatkozólag készített, és Igazgató-Tanácsunk által elfogadott szabályzatot az alábbiakban közzétenni.

1. Felekezeti segélyeket az Emke mindig az illetékes egyházi főhatóság hozzájáruló nyilatkozata alapján szavaz meg.

2. A megszavazott segély-összeget a segélyezett tanító, vagy lelkész kezéhez az illető Emke fiók-választmány útján szolgáltatja ki az egyesület, és erről az egyházi főhatóságot értesíti.

3. Több évre nyújtott összeg megszavazásáról tudomástétel és megfelelő intézkedés végett csak a megszavazás alkalmával értesíti az egyesület az egyházi főhatóságot, azután csak az esedékes összeg időnkinti elküldéséről tudósítja.

4. A segélyezett tanító, vagy pap az összeg átvételét írásban igazolni tartozik.

5. A fiók-választmány a segélyezett tanító, vagy lelkész Emke-szempontról vett működése iránt való kifogásait az Igazgató-Választmány közvetítésével az egyházi főhatóság útján érvényesíti, és a netalán fölmerült nehézségek ez úton orvosolhatók.

Ez alapon tehát fölhevük a szóban forgó segélyt-élvező t. pap és tanító aait, névszerint, a borbereki, gogáni, harii, maros-szent-királyi, récsei, n.-buni és boldogfalvi tanítókat, nemkülönben, a harói, hosdái és n.-rápolti munka-tanítókat, és kükküllővári t. körlelkész aát, hogy Emke-segélyeik fölvetelénél a fenti szabályzathoz alkalmazkodni, tartsák kötelességüknek. Nagytiszt. Esperes aait. pedig felhevük, hogy a segélyek fölvetelénél közbejárni, s az esetleg fölmerülő nehézségek megszüntetése végett, hatóságunkhoz mindannyiszor jelentést tenni, szíveskedjenek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvárt, 1893. június 18-án tartott üléséből.

Márkus Fános,
titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

631—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsi egyházmegyébe kebeleztetett kökös IV-ed oszt. egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakáson kívül, egyházhatalosági becslés szerint, 411 frt. 70 kr. értékű kepe, kanonika porció s pénzjövdelem. E javadalomnak igen öreg, nyugalmazott lelkész halála utánra 500 frtra leendő fölemelése díjlevélileg van biztosítva.

A megválasztandó lelkész köteles, a Rikán belőli ref. özvegy-árvai gyámintézetnek tagja lenni s annak pénztárába foglalólul egy évi fizetésének 1/6 részét befizetni.

Pályázati határnap július 15. Folyamodványok nt. Zágoni Pál, esperes aához, Nagy-Borosnyóra, küldendők.

Kolozsvárt, 1893. június 27.

Szász Domokos,

erdélyi ev. ref. püspök.

723—1893.

MEGHIVÓ.

A kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegye folyó év július 16-án Bánffy-Hunyadon tartandó közgyűlésére annak tagjait tisztelettel meghívom.

Ezen közgyűlés főbb tárgyai: 1. Esperesi jelentés. 2. Felsőbb-hatósági leiratok tárgyalása. 3. Jegyzői jelentés az egyházmegyei tanács évi működéséről. 4. Pénztárnoki jelentés az egyházmegyei özvegy-árvai és közpénztár 1892-ik évi állásáról. 5. Tanügyi előadói jelentés. 6. A lemondás folytán megüresedett pénztárnoki állásra, valamint egy egyházmegyei bíróságra, és házassági törvényszéki tagságra való választás. 7. Esetleges indítványok, kérések, és előterjesztések tárgyalása.

A közgyűlést megelőző napon, július 15-én, házassági törvényszéket tartok. Fölkérem az ügyvéd urakat, hogy pe reikkel készen álljanak; a tiszteletes urakat pedig, hogy való hveiket ügyelmeztessék a kellő lépések megtételére.

Július 15-én, d. u. 3 órakor, Papi Értekezlet lesz.

A közgyűlés első napján egyházi beszédet tiszt. Szilágyi László, györgyfalvi lelkész fog tartani.

Gyalu, 1893. június 19.

Deési Gyula,

evang. reform. esperes.

345—1893.

MEGHIVÓ.

Van szerencsém, gyula fehérvári egyházmegyémt nt. közgyűlést folyó évi július 11-én, d. e. 9 órára, Gyula-Fehérvárra, tisztelettel egybehívni, melyre közgyűlésünk minden illetékes m. és tt. tagját ezennel meghívom. Tárgysorozat: 1. Esperesi megnyitó. 2. Az ujonnan választott képviselők igazolása, és a közgyűlés megalakulása. 3. Esperesi jelentés az idei vizitációról. 4. Jegyző aának jelentése az egyházmegyei tanács múlt évi működéséről. 5. Az abrudbányai új tanító fölesketése. 6. Az egyházmegyei papi özvegy-árvai gyámintézet megerősített alapszabályainak kihirdetése. 7. A kolozsvári theologiai, és a debreceni filozófiai fakultások számára teendő alapítványok ügye. 8. Jegyző aa. előterjesztése az országos közalapról. 9. Számvevő afa. előterjesztése az egyházmegyei közpénztárról. 10. Egyéb, addig felmerülhető ügyek és indítványok.

A gyula-fehérvári ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától.

Vajasd, 1893. június 24.

Tókos Sándor,

evang. reform. esperes.

577—1893.

MEGHIVÓ.

A kükküllői ev. ref. egyházmegye, f. évi július 11-én reggeli 9 órán kezdve, D-Szt.-Mártonban, a szokott helyen, házassági törvényszéki ülést fog tartani, melyre a t. birákat, és érdekelt feleket, van szerencsém, hivatalosan meghívni. Az ügyvéd urakat fölkérem, hogy való pereiket szereljék föl, mert fölszereletlen pereket tárgyalás alá nem bocsátok.

V.-Gálfalva, 1893. június 22.

Kovács Elek,

evang. reform. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.